

**T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK VE FİNANS ANABİLİM DALI**

**KATILIM BANKACILIĞI İLE MEVDUAT BANKACILIĞIN
KARŞILAŞTIRILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ABDÜLSELAM KOÇAK

**DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi MELTEM KESKİN KÖYLÜ**

AKSARAY 2018

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK VE FİNANS ANA BİLİM DALI

KATILIM BANKACILIĞI İLE MEVDUAT BANKACILIĞIN
KARŞILAŞTIRILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Abdülselam Koçak

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi MELTEM KESKİN KÖYLÜ

AKSARAY 2018

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren(....) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Abdulselam

Soyadı : KOÇAK

Bölümü : Bankacılık ve Finans Tezli Yüksek Lisans

İmza :

Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : KATILIM BANKACILIĞI İLE MEVDUAT BANKACILIĞIN
KARŞILAŞTIRILMASI

İngilizce Adı.....: COMPARISON OF PARTICIPATION BANKING AND
DEPOSIT BANKING

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Abdülse lam KOÇAK

İmza.....

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
JÜRİ ONAY SAYFASI

Abdülselem KOÇAK tarafından hazırlanan “Katılım Bankacılığı İle Mevduat Bankacılığının Karşılaştırılması” başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/ ~~oy çokluğu~~ ile Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans/ ~~Doktora~~ tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: (Dr. Öğr. Üyesi Meltem KESKİN KÖYLÜ)

İmza

(Uluslararası Ticaret ve Lojistik Yönetim, Yıldırım Bayazıt Üniversitesi)

Üye: (Doç.Dr. Mehmet Ali AKTAŞ)

(Muhasebe ve Finans, Aksaray Üniversitesi)

Üye: (Dr. Öğr. Üyesi Sedat AYYILDIZ)

(Uluslararası Ticaret ve Lojistik Yönetim, Yıldırım Bayazıt Üniversitesi)

Tez Savunma Tarihi: 05/07/2018

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun 14/09/2018 tarih ve 2018/4.3-19 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Öğrencinin

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Abdülselem KOÇAK

Dr. Öğr. Üyesi Sevilay USLU DİVANOĞLU

İmza

İmza

TEŞEKKÜR

Çalışmamın tamamlanması aşamasında benden bir an olsun değerli zamanını, kıymetli bilgilerini esirgemeyen saygıdeğer danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Meltem KESKİN KÖYLÜ'ye sonsuz teşekkür ederim.

Abdülislam KOÇAK

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KATILIM BANKACILIĞI İLE MEVDUAT BANKACILIĞIN
KARŞILAŞTIRILMASI

(Yüksek Lisans Tezi)

Aksaray, 2018

Abdülselem KOÇAK

ÖZET

Dünya ekonomisinin gelişimi ile birlikte finans sektörü ve bankacılık sektörü faaliyetleri her geçen gün gelişmekte ve yeni bankacılık faaliyetleri ortaya çıkmaktadır. Dünya finans piyasalarında ve buna paralel olarak Türkiye ekonomisi içerisinde son 30-40 yıllık süre zarfında ortaya çıkan ve gelişimini hızla sürdüren bir bankacılık türü bulunmaktadır. Dünyada İslami bankacılık veya faizsiz bankacılık adı ile faaliyetlerini sürdüren bu kuruluşlar Türkiye’de katılım bankacılığı adı ile faaliyet göstermektedirler. Dünya ekonomik sistemi içerisinde kendine kısa zamanda önemli bir yer edinen faizsiz bankacılık işlemlerinden Türkiye gibi stratejik ve siyasi olarak önemli bir konuma sahip ülkenin uzak durması düşünülemezdi. Türkiye finans piyasası, İslam coğrafyasında toplanan sermaye fazlasını ülke ekonomisine kazandırmak ve iç piyasada atıl fonların değerlendirilmesine olanak tanımak için katılım bankacılığı faaliyetlerinde bulunmak durumundaydı. Son 10 yıllık süre içerisinde katılım bankacılığı faaliyetlerine yönelik daha fazla yatırım yapıldığı ve bu sektörün gelişimine devlet politikası gereği olarak önem verildiği görülmektedir. Günümüz itibarıyla katılım bankalarının Türkiye bankacılık sektörü içerisindeki Pazar payı ortalama %5’lik bir orana sahiptir. Üç farklı özel sermayeli banka ve iki devlet sermayeli katılım bankası ülke ekonomisi içerisinde faaliyet göstermektedir. Ülke ekonomisi içerisinde son yıllarda yapılan atılımlarla birlikte önemli bir yer edinmeye çalışan katılım bankalarının, banka müşterileri gözünde yarattıkları algı ve bakış açısı katılım bankalarını gelecek hedeflerine taşıyacak ve istedikleri konuma gelmelerinde etkili olacak en önemli faktördür.

Anahtar Kelimeler: Bankacılık, Faizsiz Bankacılık, Katılım Bankacılığı.

AKSARAY UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES
İNGİLİZCE TEZ BAŞLIĞI

(M.S Thesis)

Abdülselem KOÇAK

Aksaray, 2018

ABSTRACT

Finance and banking sector are developing with the development of world economy day by day and new banking methods are emerging. There is a new banking method which has emerged and fast-developed in world finance market and also Turkish finance market in the last 30-40 years. Besides Ismalic Banking or interest-free banking definitons; it is called Participation Banking in Turkey. A country like Turkey which has great strategic and political importance also would not have avoid from this kind of important devolopment. Turkey had to start participation banking activities in the country due to bring capital surplus from Islam countrires to country and earning idle funds in domestic market. We can see that participation banking activities are devoloping in Turkey, esspecially in last ten years, due to goverment policies. Turkish goverment attaches particular importance to participation banking. Participation banking sector has %5 market share in entire finance market in Turkey now. There are three private banks and two state banks are active in Turkish finance market. Perception of participation banking is the most important factor to determine sucess of these financial organizations and this perception will help participation bankings to reach their destinations in the future or not.

Keywords: Banking, Interest Free Banking, Participation Banking.

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	iii
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	iv
TEŞEKKÜR	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	3
BANKACILIK VE TARİHSEL GELİŞİMİ.....	3
1.1. Bankacılık Kavramı ve Tarihsel Gelişimi.....	3
1.1.1. Katılım Bankacılığı Tarihsel Gelişimi	3
1.1.2. Ticari Bankaların Tarihsel Gelişimi.....	4
1.2. Bankacılık Türleri	8
1.2.1. Merkez Bankası.....	10
1.2.2. Mevduat Bankaları	13
1.2.3. Yatırım Bankaları.....	14
1.2.4. Kalkınma Bankaları	14
1.2.5. Katılım Bankaları	14
2. BÖLÜM	15
KATILIM BANKACILIĞI	15

2.1. Katılım Bankacılığı Kavramı	15
2.2. Katılım Bankacılığı Tarihçesi	15
2.3. Katılım Bankacılığının Ortaya Çıkış Nedenleri.....	20
2.3.1. Sosyal Nedenler	20
2.3.2. Ekonomik Nedenler	21
2.4. Katılım Bankacılığının Temel Esasları	22
2.5. Katılım Bankacılığının Amaçları	22
2.6. Katılım Bankacılığının Önemi.....	24
2.7. Katılım Bankacılığı Ürünleri	27
2.7.1. Fon Sağlama Yöntemleri.....	27
2.7.2. Fon Kullandırma Yöntemleri	31
2.7.3. İslami Borsa	38
3. BÖLÜM.....	40
KATILIM BANKALARININ TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDEKİ YERİNE İLİŞKİN ANALİZ VE DEĞERLENDİRME.....	40
3.1. Analizin Amacı	40
3.2. Analizin Yöntemi.....	40
3.3. Analiz Verilerinin Toplanması	53
3.6. Genel Değerlendirme	61
4. BÖLÜM.....	63
KATILIM BANKACILIĞI İLE MEVDUAT BANKACILIĞIN KARŞILAŞTIRILMASI	63
4.1. Kuruluş ve Faaliyet İzinleri Açısından	63
4.2. Ana Sözleşmeye İlişkin Hükümler Açısından	65
4.3. Koruyucu Hükümler Açısından	67

4.4.	Fon Kullandırmaya İlişkin Hükümler	68
4.5.	Fon Toplamaya İlişkin Hükümler	73
4.6.	Denetim, Yasal Yükümlülükler ve Kuruluş Birlikleri Açısından.....	76
4.7.	Katılım Bankalarının Finansal Gelişimi	79
4.7.1.	Katılım Bankalarının Öz Kaynak Büyüklüğündeki Değişim	80
4.7.2.	Katılım Bankalarının Aktif Büyüklüğündeki Değişim	82
4.7.3.	Katılım Bankalarının Sağladıkları Fonlar	84
4.7.4.	Katılım Bankalarının Kullandıkları Fonlar.....	88
4.7.5.	Katılım Bankaları Şube ve Personel Sayılarındaki Değişimi	92
4.7.6.	Katılım Bankalarının Karlılık Oranlarındaki Değişim.....	94
4.8.	Katılım Bankalarının Sektör İçindeki Pazar Payları	95
4.8.1.	Banka Gruplarının Sektör İçindeki Pazar Payları	95
4.8.2.	Katılım Bankası Bilanço Rakamlarının Sektör İçindeki Pazar Payları	95
4.8.3.	Katılım Bankası Fonlarının Sektör İçindeki Pazar Payları ...	96
4.9.	Katılım Bankalarının Türkiye Ekonomisine Katkıları.....	98
4.9.1.	Atıl Fonların Ekonomiye Kazandırılması	99
4.9.2.	Yabancı Kaynak Transferi	99
4.9.3.	Reel Sektörün Gelişimine Katkı	100
4.9.4.	Finansal Krizlere Karşı Önlem.....	101
4.9.5.	Yeni Finansal Araçlar İle Sektörde Çeşitlilik	101
4.9.6.	Kayıt Dışı Ekonominin Engellenmesi.....	101
4.9.7.	İstihdamın Artırılması	102
SONUÇ.....		103
KAYNAKÇA.....		107

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Katılım Bankaları Şube Sayıları.....	4
Tablo 2. Ticari Banka Ve Şube Sayıları.....	5
Tablo 3. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankaların 2015 Yılı Aktif Büyüklük Sıralaması	9
Tablo 4. İslami Finansman Büyümesindeki Etkenler	17
Tablo 5. İslami Finans Küresel Bazda Düzenleyici ve Denetleyici Kuruluşlar	19
Tablo 6. Bank Asya Finansal Rasyolar	41
Tablo 7. Bank Asya Finansal Rasyo Verileri.....	42
Tablo 8. Türkiye Finans Verileri.....	43
Tablo 9. Türkiye Finans Finansal Rasyoları	44
Tablo 10. Albaraka Türk Verileri	45
Tablo 11. Albaraka Türk Finansal Rasyoları	46
Tablo 12. Kuveyt Türk Verileri	47
Tablo 13. Kuveyt Türk Finansal Rasyoları	48
Tablo 14. Katılım Bankaları Finansal Performans Skorları.....	51
Tablo 15. Katılım Bankalarının 5 Yıllık Dönemler İtibariyle Öz Kaynakları	81
Tablo 16. Katılım Bankalarının Yıllar İtibariyle Öz kaynak Miktarları.....	81
Tablo 17. Katılım Bankalarının Yıllar İtibariyle Aktif Toplamları Değişimi.....	83
Tablo 18. Katılım Bankalarının Yıllar İtibariyle Sağladıkları Fonların Miktarı.....	84
Tablo 19. Katılım Bankalarının Yıllar İtibariyle Kullandıkları Fon Miktarları (Milyon TL).....	89

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. Katılım Bankalarının Yıllar İtibariyle Öz kaynak Büyüklüklerinin Gelişimi.....	82
Grafik 2. Katılım Bankalarının Yıllar İtibariyle Sağladıkları Fonların Gelişimi	85
Grafik 3. Katılım Bankalarının Sağladıkları Fonların Para Birimi Cinsinden Dağılımı.....	86
Grafik 4. Katılım Bankalarının Sağladıkları Fonların Hesap Türü Cinsinden Dağılımı	87
Grafik 5. Katılım Bankalarının Sağladıkları Fonların Yapısı	88
Grafik 6. Katılım Bankalarının Yıllar İtibariyle Kullandırdıkları Fon Miktarlarının Gelişimi.....	89
Grafik 7. Toplanan Fonların Kullanılma Oranı.....	90
Grafik 8. Katılım Bankalarının Kullandırdıkları Fonların Yapısı.....	91
Grafik 9. Katılım Bankalarının Yıllar İtibariyle Şube Sayıları	93
Grafik 10. Katılım Bankalarının Yıllar İtibariyle Personel Sayıları	93
Grafik 11. Katılım Bankalarının Yıllar İtibariyle Net Kar Değişimi.....	94
Grafik 12. Banka Gruplarının Toplam Aktif İçindeki Pazar Payları.....	95
Grafik 13. Banka Gruplarının Toplam Özkaynak İçindeki Pazar Payları	96
Grafik 14. Katılım Bankalarının Sektörün Topladığı Fon Miktarı İçindeki Pazar Payı	97
Grafik 15. Katılım Bankalarının Sektörün Kullandığı Fon Miktarı İçindeki Pazar Payı	98

GİRİŞ

Hac vazifelerini yerine getirmek için şehir dışına çıkan insanların, güvenilir din adamlarına değerli mallarını emanet bırakması ile başladığı düşünülen bankalar, günümüzde fatura ödeme, çek düzenleme, akreditif işlemleri vb. gibi birçok farklı işlemin yapıldığı kuruluşlar haline gelmişlerdir. Özellikle 18. yy. da büyük bir değişime giden bankacılık sistemi, kendi sermayesini ve mallarını ortaya koymanın dışında, başka sermayedarların da tasarruflarını yöneten aracı kurumlar olarak kendilerini tanımlamışlardır.

Her ne kadar bankacılığın başlangıcı dini sebepler ekseninde gelişse de, semavi dinlerin hepsi, faizi katî bir dille yasaklamıştır. Fakat zaman içerisinde kutsal kitaplarda oluşan tahribat, faizi meşru sayan çıkarımların yapılmasına neden olmuştur. Günümüzde ise sadece İslam dini faiz karşısında ilk günkü duruşunu koruyabilmiştir. İslami kurallar çerçevesinde ilk modern bankacılık hareketleri 1960'lı yıllarda Mısır'da ortaya konmuştur. 1970'li yıllarda ise petrol fiyatlarındaki artış, İslam ülkelerinin gelirlerinde de artışa neden olmuş ve İslam ülkelerinde oluşan sermaye birikiminin başka ülkelere aktarılması amacıyla faizsiz bankacılık sistemi kurulmuştur. Böylece faiz sistemine kısmen alternatif olabilecek, dini hassasiyetlere sahip bir bankacılık modeli ortaya çıkmıştır. Faizsiz bankacılık, mâli sektörde faaliyet gösteren, reel ekonomiyi finanse eden ve katılım esasına dayanan bir bankacılık türüdür. Dini düsturlara uygun olarak hareket etmek zorunda olan bu bankalar, ticari faaliyetleri sonucunda elde ettikleri kârı/zararı müdileri (müşterileri) ile ortaklık esasları çerçevesinde paylaşmaktadırlar.

Faizsiz bankacılık, faizli işlem yapmak istemeyen kesimi de sisteme dahil etmiş, atıl durumda kalan kaynakların ekonomiye kazandırılmasına katkı sağlamıştır. Faizsiz bankacılık sistemi ekonomik hayatımıza yaklaşık 30 yıl önce 1983 yılında çıkarılan yasa ile giriş yapmıştır. Çıkarılan Kanun Hükmünde Kararname ile ilk faizsiz banka “Özel Finans Kurumu” adıyla kurulmuş olup, sonrasında 5411 sayılı bankacılık kanununda yapılan değişiklikle bu kurumların adı “Katılım Bankaları” olarak değiştirilerek günümüze kadar bu şekliyle, gelişerek gelmiştir. Son yıllarda bütün sektörlerde olduğu gibi bankacılık sektöründe performans çok önemli bir unsur haline gelmiştir. Periyodik aralıkla yapılan performans ölçümleri piyasanın dengesi için önem arz etmektedir. Beklenmeyen risklerin,

krizlerin, iflasların önüne geçebilmek adına bankaların performans değerlendirmesinin yapılması oldukça önemlidir.

1. BÖLÜM

BANKACILIK VE TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. Bankacılık Kavramı ve Tarihsel Gelişimi

1.1.1. Katılım Bankacılığı Tarihsel Gelişimi

Faizsiz bankacılığın ortaya çıkışı M.Ö. 2123-2081 yılları arasında Babillerden Hammurabi zamanına kadar uzanmaktadır.¹ M.Ö. 600-465 yılları arasında Fırat kıyısında yaşayan “Murashu” ve “Egibi” aileleri faizsiz kredi veren Yahudiler olarak bilinmektedir. Modern anlamda katılım bankacılığı ise, 1955 yılında Pakistanlı Muhammed Uzeyr tarafından fikir olarak ileri sürülmüştür. İlk faizsiz finans kurumu 1963 yılında Mit Gharm adıyla Ahmed Naccar tarafından Mısır’da kurulmuştur. Bu faizsiz banka ilk alternatif deneme olmuştur. Asıl ivme ise 1975 yılında Suudi Arabistan hükümetinin desteğiyle İslam Kalkınma Bankası (İKB)’nin kurulmasıyla başlamıştır. İKB’nin kuruluş amacı İslam ülkeleri arasındaki ticareti geliştirmek ve bu ülkelerin kalkınmalarına yardımcı olmaktır. 1975 yılında yaşanan bir diğer önemli olay, donanımlı ilk katılım bankası Dubai İslam Bankası’nın kuruluşudur (Şen 2011, s.52).

Bu bankaların kuruluşundan hemen sonra Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (DESİYAB), kar-zarar ortaklığıyla çalışan ilk katılım bankası olarak 1978 yılında yönetim kurulu kararıyla faizli sisteme geçmiştir. Türkiye’de katılım bankacılığının gelişimi, 1984 Albaraka Türk ile başlamıştır. 1985’te Faysal Finans, 1989’da Kuveyt Türk, 1996’da Asya Finans sektöre giriş yapmıştır. Faysal Finans Bankası Family Finans Bankası olarak ad değiştirmiştir. Family Finans Bankası da 2005’te Anadolu Finans Bankası (1991) ile birleşmiş ve günümüzde Türkiye Finans Bankası olarak yerini almıştır. Mayıs 2015’de Ziraat Katılım Bankası açılmıştır (Aktepe, 2012, s.63).

Şubat 2016’da Vakıf Katılım Bankası sektöre girmiştir. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunun 22.07.2016 tarihli Kararı gereğince; “5411 sayılı Bankacılık Kanununun 107’inci maddesinin son Fıkrası çerçevesinde, Bank Asya’nın faaliyet izninin kaldırılmasına karar verilmiştir. BDDK’nın bu kararıyla günümüzde aktif olan Kuveyt Türk, Albaraka Türk, Türkiye Finans, Ziraat Katılım Bankası ve Vakıf Katılım Bankasıyla birlikte 5 banka kalmıştır. Günümüzde faaliyetine devam eden bu bankaların yanı sıra İhlas Finans Bankası diğer katılım bankalarına nazaran uzun süreli olamamıştır. 1995 yılında faaliyetine başlayan İhlas Finans Bankası yönetim sıkıntıları yaşamış ve 2001 krizinde

likidite sorunuyla karşılaşmıştır. Haziran 1999’da kurulan ve Ağustos 2000’den itibaren faaliyete başlayan BDDK, İhlas Finans’ın faaliyetlerini durdurmuştur. Tablo 1’de katılım bankaları yurt içi ve yurt dışı şube sayıları gösterilmiştir.

Tablo 1. Katılım Bankaları Şube Sayıları

Katılım Bankaları	Yurt İçi	Yurt Dışı
Albaraka	212	1
Kuveyt Türk	388	0
Türkiye Finans	285	1
Bank Asya	Kapandı	Kapandı
Vakıf Katılım	44	0
Ziraat Katılım	48	0

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/banka-genel-bilgileri>

Albaraka Türk yurt içi şube sayısı 212, yurt dışı şube sayısı 1’dir. Kuveyt Türk yurt içi şube sayısı 388 olurken yurt dışında şubesi bulunmamaktadır. Türkiye Finans yurt içi şube sayısı 285, yurt dışı şube sayısı 1’dir. Sahaya yeni giren Vakıf Katılım yurt içi şube sayısı 44 olarak görülürken yurt dışında yer almamaktadır. Bir diğer yeni banka Ziraat Katılım yurt içi şube sayısı 48, yurt dışında şubesi yoktur.

1.1.2. Ticari Bankaların Tarihsel Gelişimi

Para ve kredi politikasında önemli yeri olan banka terimini tanımlayacak olursak, gerçek ve gerçek olmayan işletmelerin anapara, kredi verilmesi gibi finansal gereksinimlerinin karşılanması amacıyla kurulan iktisadi kuruluşlardır. Banka İtalyanca banco kelimesinden türemiştir. Banco kelimesinin İtalyancadaki anlamı masa, sıra ve tezgah demektir. Masa denmesinin nedeni de; ilk bankerler olarak bilinen Yahudilerin bankacılıkla ilgili işlemlerini masa (banco) üzerinde yapmalarıdır (Aydemir, 2005, s.5).

Kelimenin İtalyanca bir kökenden gelmesine rağmen, tarihte ilk bankacılık Sümer ve Babil’e (M.Ö. 3500) kadar uzanmaktadır. “Maket” bu dönemde bilinen ilk bankadır (Parasız, 2009, s.5). Yapısal olarak bakılacak olursa, dünyada bilinen en eski banka yapısı olarak kabul edilen Kızıl Tapınak Mezopotamya’nın Uruk kenti yakınlarında yapılan kazılar sonucunda ulaşılmıştır. Modern anlamda bankacılık ise 1609 yılında kurulan Amsterdam Bankası’dır. 1694 yılında kurulan İngiltere Bankası ve 1907’de ABD’de kurulan federal bank ile modern anlamda bankanın temelleri oluşturulmuştur (Şendoğdu, 2006, s.6).

İncelemeye alınan 10 ticari banka ile ilgili bazı bilgiler tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Ticari Banka Ve Şube Sayıları

TİCARİ BANKALAR	YURT İÇİ	YURT DIŞI
Ziraat Bankası	1791	27
Halk Bankası	961	5
Vakıf Bankası.	921	3
Akbank	840	1
TEB	511	4
Garanti Bankası	959	9
İş Bankası	1350	23
Denizbank	695	1
Finans Bank	603	1
HSBC Bank	86	4

Kaynak:<https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/banka-bilgileri/subeler/65>

Türkiye’de Bankacılığın tarihsel gelişimini 2 başlık altında inceleyecek olursak; Osmanlı dönemi ve Cumhuriyet dönemi şeklinde ayırmak yerinde olacaktır.

Osmanlı Döneminde Ticari Bankacılık:

Tanzimat Fermanı’nın ilanından önce Osmanlı İmparatorluğu’nun iktisadi yapısına bakıldığında bankacılık faaliyetlerine rastlanmamaktadır. Bu dönemde Osmanlı Ekonomisinin Sanayi Devrimiyle birlikte atak yapan Batılı devletlere ayak uyduramaması, ticaretle uğraşan kesimin dışa açık olmayan bir düzen içinde bulunması aynı zamanda ticaretin Osmanlı topraklarında yaşayan Müslüman ve Türk olmayan kesime bırakılması gibi sebeplerden dolayı bankacılık sektörü gelişmemiştir. Osmanlı Dönemi’nde bankacılığın negatif yönde etkilenmesinin bir diğer sebepleri de halkın temel ekonomik faaliyetlerinin tarım ve hayvancılığa dayanması aynı zaman da bir kesimin de askerlik ve yöneticilik işleriyle uğraşmasıdır. Tanzimat’tan önceki dönemde ekonomik durumun müsait olmamasının yanı sıra toplumda var olan değer yargıları da bankacılığın gelişmesine olanak vermemiştir.²³ Türklerin dini yönden tutumları ve milli hassasiyetleri bankacılıktaki faiz mekanizmasına para alıp vermedeki ödünç sistemine uygun

görmemesinden dolayı Türkler bankacılığa ilgi göstermemişlerdir. Osmanlı'da genel olarak ticaretle uğraşan kesim kapalı bir ekonomi anlayışı içinde olsa da kısmi olarak bankacılık işlemleriyle uğraşan bir kesim de mevcuttu. Galata Bankerleri ve sarraflar bu kesimi oluşturuyordu. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki yerli yabancı sarraflar ve bankerler gerekli olan anaparanın sağlanıp finansal pazarın oluşmasında etkili olmuşlardır. Galata Bankerlerinin kurduğu bankerlik işletmeleri özellikle 19.yüzyılın ikinci zaman diliminde Osmanlı halkının her kesiminin iktisadi durumunu etkilemede önemli rol oynamışlardır (Karhan, 2015, s.9).

Türk ekonomisinde Galata Bankerlerinin asıl önemi de Sanayi Devriminden sonra artmıştır. Makul fiyatta olan çeşitli mallar İstanbul Limanından ve güney limanlardan geçerek buradaki acenteleri ve Galata Bankerlerini zenginleştirmiştir. Galata Bankerlerinin ülke ekonomisinde etkin olması ve devletin de öncülüğüyle 1847'de Osmanlı Devleti'nin ilk bankası olan İstanbul Bankası kuruldu (Bank-ı Dersaadet/Banque de Constantinople). İstanbul Bankası (Banque de Constantinople), J.Alleon ve Thedor Baltazzi isimli iki Galata Bankeri tarafından kurulmuştur (Kazgan, 2014, s.23).

Daha çok kambiyo işlemleriyle ilgilenen bu banka 1852 yılına kadar etkin olmuştur. Kısa dönemli ve sınırlı faaliyetleri olan İstanbul Bankası ayrı tutularak; 1852 senesinde Osmanlı Bankası'nın kurulması, Osmanlı Devleti'nde bankacılığın başlangıcı olarak kabul edilen bir fikirdir. Türkiye'de ilk emisyon Bankası Osmanlı Bankasıdır. Osmanlı Bankası Cumhuriyet'in ilanından önce faaliyet gösteren yabancı sermayeli bankaların içinde en önde gelenidir. Bu banka 1868 yılında Bank-ı Osman-i Şahane olarak kurulmuştur. Cumhuriyetin ilanından sonra Osmanlı Bankası'nın bir takım yetkileri 1924 ve 1925 tarihli Mukavelenamelerle kısıtlanmıştır. Memleket Sandıkları ise Osmanlı Devleti'nin ilk milli sermayeli bankasıdır. Mithat Paşa'nın 1861 senesinde kurduğu bu kurum tarım alanında kredi verme özelliği taşır. Mithat Paşa'nın 1868 senesinde kurduğu Emniyet Sandığı ile Memleket Sandıkları, 1888 senesinde Ziraat Bankası ile birleştirilmiştir. Ziraat Bankası da Osmanlı İmparatorluğu'ndan itibaren günümüze kadar gelen en köklü milli kuruluşur (Şendoğdu, 2006, s.8).

Cumhuriyet Döneminde Ticari Bankacılık:

Cumhuriyet zamanındaki bankacılığın başlangıç (1923) yıllarında 22'si milli, 13 ü yabancı olmak üzere 439 tane banka şubesiyle toplamda 35 banka işlerliğini yürütmekteydi. Ülke ekonomisinin önemli bir kısmında yabancı bankaların olmasının sebebi, sermayelerinin

fazla olması ve uzun zamanlı kredi imkânları sunmasıdır. Milli bankalara önem verilmesinde ve ulusal bankacılığın hızlı bir ivmeyle yükselmesinde İzmir İktisat Kongresinde alınan kararlar etkili olmuştur (Karhan, 2015, s.10).

1923 yılında İzmir İktisat Kongresindeki alınan kararlarla kurulan Türkiye İş Bankası (1924) Cumhuriyet Döneminin ilk bankasıdır. 1923- 1932 yılları arasında, Emlak ve Eytam Bankası ile Türkiye Sınai ve Maadin Bankası'nın, İş Bankasının ardından kurulmasıyla birlikte Cumhuriyet Dönemi'nde yerel bankaların sayısında artış yaşanmıştır. 1923-1932 yılları arasındaki dönemde bölgedeki tüccarların gereksinimlerini karşılanması amacıyla fazla sayıda yabancı ve yerli sermayeli şubesi tek olan bankalar kuruldu (Çil, 2012, s.10).

Cumhuriyet Döneminde milli değerlere uygun olarak ekonomiye ulusal bir yapı kazandırmak hedefiyle 30 Haziran 1930 tarih ve 1715 sayılı T.C. Merkez Bankası Kanunu kabul edilmiştir. Bu banka 15 milyon anapara ile kurulmuştur. Anapara dört grup hisselerden oluşmuştur. Devlete % 25 hisse (A grubu hisse),milli bankalara B grubu hisseler, milli olmayan bankalara C grubu hisseler, Türk tabiiyetindeki gerçek ve gerçek olmayan kişilere de D grubu hisseler verilmiştir. Merkez Bankası'nın en önemli işlevi ülkenin para mekanizmasının sağlıklı ve nizamlı olmasına; paranın dolaşımına ihtimam göstermektir. Her şeyden önce de parayı basıp, tedavüle sürmek Merkez Bankası'nın en önemli fonksiyonudur. Merkez Bankasının işler durumda olması için altın karşılığında yabancı para tedarik etmesi gerekiyordu. Türkiye bu dönemde ödemeler dengesi münhallerini kapatmak için gayret sarf ettiğinden döviz rezervini bulmak zordu. Aynı zamanda bu dönemdeki olumsuz iktisadi şartlar dış krediyi sağlamayı da güçleştiriyordu. Bu dönemde Merkez Bankası'na gerekli olan kaynağının sağlanmasında kibrit ayrıcalığı sayesinde American-Turkish Investment Corporation (ATIC) tarafından temin edildi. Yapılan muahedeye göre 25 sene vadeli şekilde ATIC faizi %6,5 olarak 10 milyon ABD Dolarını vermeyi kabul etti (Karhan, 2015, s.11).

Bu dönemde ayrıca Maliye Bakanlığı devlet memurlarını Merkez Bankası hisselerinden satın alması için isteklendirdi. Merkez Bankası'nın kurulmasıyla birlikte ekonomi alanında yabancı esaretinden çıkılmış; Türkiye ulusal bağımsızlığının bir payesini daha gerçekleştirmiştir (Çil, 2012, s.12).

1.2. Bankacılık Türleri

Globalleşen dünyada teknolojinin de gelişmesiyle birlikte bankalar ülkelerin en büyük şirketleri konumuna gelmiştir. Türkiye’de de ekonomiye yön veren önemli kuruluşlardan olan bankalar niteliklerine göre faaliyetlerini sürdürmektedir. Türkiye’de 2015 yılı itibariyle katılım bankaları hariç Türkiye’de faaliyet gösteren 47 adet banka bulunmaktadır. 2015 yılı aktif büyüklüklerine göre sıralanmış olan bankaların toplam aktiflerinin 2.235.995 milyon TL olduğu gözlemlenmiştir. Aktif büyüklük itibariyle ilk 10 banka arasında yer alan bankaları incelediğinde kamusal sermayeli, özel sermayeli ve yabancı sermayeli kuruluşların ön plana çıktığını söylenebilir. Yine aynı bankaların şube ve personel sayılarının diğer bankalara göre çok daha önde olduğu belirtilebilir. Aşağıda yer alan tabloda bankaların 2015 yılına ait detay bilgileri bulunmaktadır.

Tablo 3. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankaların 2015 Yılı Aktif Büyüklük Sıralaması

(milyon)						
	Banka	Toplam Aktifler	Toplam Özkaynaklar	Net Dönem Kar/Zararı	Şube Sayısı	Personel Sayısı
1	Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	302.848	31.546	5.162	1.812	25.697
2	Türkiye İş Bankası A.Ş.	275.718	32.035	3.083	1.377	25.157
3	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	254.343	30.981	3.407	980	19.692
4	Akbank T.A.Ş.	234.809	26.689	2.995	902	14.050
5	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	220.369	23.084	1.861	1.000	18.261
6	Türkiye Halk Bankası A.Ş.	187.729	19.424	2.315	949	17.104
7	Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	182.947	16.768	1.930	920	15.410
8	Finans Bank A.Ş.	85.727	9.024	706	642	12.950
9	Denizbank A.Ş.	84.221	8.269	763	692	12.923
10	Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	71.960	6.962	882	532	9.927
11	ING Bank A.Ş.	49.245	4.482	115	298	5.603
12	Türk Eximbank	44.438	4.781	489	3	541
13	Odea Bank A.Ş.	32.083	1.347	50	55	1.538
14	HSBC Bank A.Ş.	31.647	2.660	-331	284	4.997
15	Şekerbank T.A.Ş.	24.416	2.527	103	301	4.078
16	Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.	20.735	2.489	407	3	332
17	İller Bankası A.Ş.	18.431	12.557	576	19	2.640
18	Alternatifbank A.Ş.	13.150	997	60	59	1.073
19	Fibabanka A.Ş.	11.191	1.037	82	67	1.290
20	Anadolubank A.Ş.	10.967	1.360	144	106	1.711
21	Burgan Bank A.Ş.	10.675	1.013	52	56	1.022
22	Citibank A.Ş.	8.372	1.251	171	8	517
23	Aktif Yatırım Bankası A.Ş.	7.560	941	81	8	638
24	İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş.	7.092	911	175	1	285
25	ICBC Turkey Bank A.Ş.	6.655	590	-17	44	841
26	Turkland Bank A.Ş.	5.819	743	15	34	662
27	Bank of Tokyo-Mitsubishi UFJ Turkey A.Ş.	5.667	549	15	1	63
28	Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.	4.774	703	63	1	602
29	Intesa Sanpaolo S.p.A.	4.179	766	50	1	27
30	Arap Türk Bankası A.Ş.	4.023	602	70	7	291
31	Birleşik Fon Bankası A.Ş.	3.069	601	21	1	225
32	Deutsche Bank A.Ş.	3.013	511	72	1	123
33	BankPozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.	1.793	332	-94	1	140
34	Turkish Bank A.Ş.	1.214	189	4	13	252
35	The Royal Bank of Scotland Plc.	1.002	620	44	1	57
36	Rabobank A.Ş.	882	731	28	1	38
37	Nurol Yatırım Bankası A.Ş.	719	123	19	1	40
38	JPMorgan Chase Bank N.A.	482	381	36	1	56
39	Societe Generale (SA)	467	103	-14	1	110
40	Bank Mellat	340	208	11	3	48
41	Pasha Yatırım Bankası A.Ş.	322	231	9	1	31
42	GSD Yatırım Bankası A.Ş.	309	96	5	1	26
43	Merrill Lynch Yatırım Bank A.Ş.	216	127	14	1	41
44	Diler Yatırım Bankası A.Ş.	129	110	7	1	17
45	Habib Bank Limited	115	54	4	1	15
46	Standard Chartered Yatırım Bankası Türk A.Ş.	79	70	4	1	33
47	Adabank A.Ş.	53	45	2	1	30
	Toplam	2.235.995	251.614	25.644	11.193	201.204

Kaynak: TBB, İstatistiki Raporlar, Aktif Büyüklüklerine Göre Banka Sıralamaları Aralık 2015, <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59>, (2 Eylül 2016).

Çalışmanın bu kısmında Türkiye'de faaliyette bulunan bankaların özellikleri açıklanmıştır.

1.2.1. Merkez Bankası

Merkez Bankası bağlı bulunduğu ülkenin para politikasının mesuliyetini üstlenen kurumdur.¹¹ Haziran 1930 yılında Anonim Şirket olarak kurulan Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın (TCMB) sorumlulukları arasında kur ve para politikaları bulunmaktadır. Merkez Bankası'nın finansal sistem ve fiyat istikrarını sağlamak, Türkiye'de tedavülde olan banknotların basımı ve finansal sistem içerisinde dolaşımını sağlamak görevleri arasında yer almaktadır. Merkez Bankası, para basmaya yetkili tek kurumdur. Bu yetki TCMB tarafından süresiz olarak Merkez Bankası'na verilmiştir. Hükümet ile birlikte uygulanacak olan kur rejimini belirleyen Merkez Bankası, 2001 yılından itibaren dalgalı kur rejimini tercih ederek son kur rejimi politikasını belirlemiştir. Türkiye'de veya uluslararası piyasalarda yaşanacak olumsuz gelişmelere karşılık döviz likiditesini kontrol altında tutarak ülkenin menfaatleri doğrultusunda hareket eden Merkez Bankasının, aynı zamanda Türkiye'nin altın ve döviz rezervlerini saklamak ve bu rezervleri yönetmek de sorumlulukları arasında yer almaktadır. Merkez Bankası tarihi 3 ayrı döneme ayrılarak incelenmiştir.

Osmanlı Devleti Dönemi ve Cumhuriyetin Kurulduğu Tarihlerde Merkez Bankası'nın Kurulma Aşamaları:

Osmanlı Devleti'nde ekonomik yapı; para ve kredi işlemlerinin düzenlenmesi, altın ve döviz rezervlerinin kontrolü ve denetimi, iç ve dış ödemelerin yapılması gibi işlemlerden oluşmaktadır. Bu işlemler, hazine, darphane, sarraflar, vakıflar, bedestenler ve loncalar gibi birden fazla kurum tarafından yürütülmüştür. 19. yüzyılın ortalarına kadar devam eden bu yapıda Osmanlı Devleti “altın sikke” basımını gerçekleştirmiştir. Osmanlı Devleti, senyoraj hakkını 1839 yılında ilk defa kullanmıştır. Bu şekilde kâğıt para çıkaran devlet, el yapımı olan bu parayı banknot olarak kullanmaktan ziyade faizli borç senedi ya da hazine senedi olarak kullanmıştır. Kırım Savaşı'nın devam ettiği 1854 yılında ilk defa yurtdışından borç alınmıştır. Bu borçlanma ile birlikte Osmanlı Devleti ile Avrupa ülkeleri arasında borçların ödenmesi hususunda kontağın kurmakla görevli devlet bankasına ihtiyaç

duyulmuştur. Bu ihtiyaç sebebiyle de Londra’da 1856 yılında sermayesi İngiliz olan “Ottoman Bank (Bank-ı Osmani)” kurulmuştur. Bankanın küçük tutarlı krediler vermek, hükümete avans vermek ve birtakım hazine bonolarını iskonto etmek gibi sınırlı yetkileri bulunmaktadır.

1863 yılında Ottoman Bank kapatılarak “Bank-ı Osmani-i Şahane” (Osmanlı Bankası) adını almış ve İngiliz-Fransız ortaklığı kurulmuş, yeniden organize edilerek devlet bankası olarak faaliyetine devam etmiştir. Söz konusu bankaya otuz yıl boyunca banknot basma ayrıcalığı ve tekeli verilmiştir. Bankanın, devletin haznedarlığını yapmış ve devlet gelirlerini almak, hazine ödemelerini yaparak bonoları iskonto etmek, iç ve dış borçların ödemelerini yapmak gibi sorumlulukları da bulunmaktadır. İkinci meşrutiyet Dönemi’nde Osmanlı Bankası’nın sermayesinin yabancılarda olmasına tepki gösterilmiş ve ulusal merkez bankasının kurulması gerekliliğini savunmuşlardır. Bu fikirle birlikte, yerli sermayesi olan bir merkez bankası kurulma çabaları sonucunda 11 Mart 1917 tarihinde Osmanlı İtibar-ı Milli Bankası’nın kurulması gerçekleşmiştir. Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya Savaşı’ndan yenik ayrılması sonucu, Osmanlı Bankası’nın yerini alacak bir banka olma gayesine ulaşamamıştır.

Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra ülkelerin kendi para politikalarını belirlemesi ve dünyada emisyon sağlayacak merkez bankalarının kurulması yönünde fikirler oluşmaya başlamıştır. Aynı yıllarda Kurtuluş Savaşı’nın kazanılması ile birlikte siyasi bağımsızlığını ekonomik bağımsızlıkla desteklemek amacıyla bir merkez bankasının kurulması fikri, 1923 yılında İzmir İktisat Kongresi’nde ele alınmıştır. Bu fikir ile birlikte, diğer ülkelerin merkez bankalarının görüşleri alınmış ve 1928 yılında Hollanda Merkez Bankası İdare Meclis Başkanı Türkiye’ye davet edilmiştir. Hollanda Merkez Bankası İdare Meclis Başkanı olan Dr. G. Vissering, hükümete bağlı olmayan, bağımsız bir merkez bankasının olması gerektiğini hazırladığı raporda belirtmiştir.

Hükümet, merkez bankası kurulması ile ilgili görüşleri değerlendirip, merkez bankasının kurulması ile ilgili yasal gereklilikleri oluşturmak için işlemlere başlamıştır. Lozan Üniversitesi’nden Prof. Leon Morf’un katkısıyla Merkez Bankası yasa tasarısı hazırlanarak 11 Haziran 1930 Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde kabul edilerek “1715 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Kanunu” adı ile 30 Haziran 1930 tarihinde Resmi Gazete ’de yayımlanmıştır. Hissedarlar Umum Heyeti merkez bankasının teme organı olarak belirlenmiştir. İdare Meclisi en yüksek yönetim organı olurken, denetleme görevi

Murakıplar Komisyonu, ıskonto, faiz ve kredi işlemleri İskonto ve Kredi Encümeni birimi, memurların atanmasıyla birlikte kredi ve ıskonto işlemlerini düzenleyen birim İdare Heyeti, Umum Müdürlük ve Şubeler olarak belirtilmiştir. 1930'lu yıllarda hükümet Merkez Bankası'nın görevlerine ve kararlarına karışmadığı ve Merkez Bankası'nın bağımsızlığının etkin olmasıyla birlikte enflasyonun düşük seviyelerde kaldığı yıllar olmuştur. 1940'lı yıllarda İkinci Dünya Savaşı'nın olumsuz etkilerinin yaşandığı ve kamunun finansman yükünün Merkez Bankası kaynakları tarafından karşılandığı yıllar olmuştur. 1950'li yıllarda hedef, büyüme ve hızlı kalkınma olarak belirlenmiştir. Bu hedeflere ulaşmada Merkez Bankası'nın kaynakları kullanılmıştır. Bununla birlikte Kanun'da değişikliklere gidilerek Hazineye kısa vadeli avans vermek maksadıyla Merkez Bankası kaynakları kamunun kullanımına açılmıştır. 1960'lı yıllarda planlı ekonomiye geçiş kapsamında ekonomik koşulların iyileşmesine ve sanayinin gelişmesiyle aynı çizgide genişletici para politikaları sayesinde kamuya kaynak sağlamaya devam edilmiştir.

1970-2001 Yılları Arası Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın Durumu:

Merkez Bankası ekonomideki etkinliğini iyice hissettirmek için adına 1960'lı yıllarda birtakım çalışmalarda bulunmuş ve 1970 yılında yeni bir kanunun kabulüyle, Merkez Bankası tarihinde yeni bir dönem açılmıştır. 14 Ocak 1970 tarihinde 1211 sayılı TCMB Kanunu'nun kabul edilmesiyle birlikte yasal statü, organizasyon yapısı ve yetkilendirmelerde değişiklikler yaşanmıştır. Bu değişimlerin ardından Başkan unvanı alan ilk kişi Naim Talu olmuştur. 1211 sayılı kanun ile birlikte bankanın görev ve yetkilerinin de artırılması açısından yenilikler meydana gelmiştir. Banka'nın para politikası araçları üzerindeki etkisi artmıştır. Aynı zamanda bankaya para arzı ve likitide durumlarını düzenlemek için açık piyasa işlemlerinde işlem yapma yetkisi verilmiştir. 1980'li yıllarda Türkiye Ekonomisi ve Merkez Bankası açısından çok kritik yıllar olmuştur. 24 Ocak 1980 tarihinde alınan kararlar ile birlikte serbest dış ticaret politikasına geçilmiştir. Yine bu kararlar ile birlikte sabit kur rejimi politikası sona ermiştir. 1989 yılında alınan kararlar ile birlikte dövizli işlem yetkisi ekonomi birimlerine verilmiştir. Türk parası konvertibl hale gelerek daha esnek döviz kuru politikasına geçiş yapılmıştır.

1990 yılına gelindiğinde banka, ilk defa para politikasını kamuoyu ile paylaşmış ve döviz kurları ile faiz oranlarındaki istikrara zarar vermeden piyasada oluşan likitide eksikliğini karşılamaya çalışmıştır. 1991 yılında meydana gelen Körfez Savaşı ile birlikte ekonomi ve siyasi yapı üzerinde baskı oluşturmuştur. Bu yaşanan olumsuzlar 1994 yılında finansal

krizin yaşanmasına sebep olmuştur. 2000 yılının bitimine yakın Türkiye Ekonomisinde güvensizlik ortamı bulunmakta ve bu güven eksikliğinin etkilerinin artmasıyla birlikte ortaya çıkan 2001 Ekonomik Krizi'nin sonucunda dövizde endeksli istikrar programına son verilmiştir.

2001 Yılı ve Sonrasında Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası:

Bu krizle birlikte dalgalı kur rejimine geçilmiştir. 25 Nisan 2001 tarihinde gerçekleşen değişimlerden en dikkat çekici olanı Merkez Bankası'nın temel amacının fiyat istikrarını sağlamak ve bu istikrarı devam ettirmek olduğu Yasa'da açıkça belirtilmiştir. Bununla birlikte Merkez Bankası'nın para politikası araçlarını doğrudan kendisi tarafından belirleneceği karara bağlanarak, Banka'nın araç bağımsızlığına ulaşması sağlanmıştır. 2001 yılında meydana gelen Ekonomik Kriz sonrası enflasyonun düşürülmesi için ciddi mücadeleler gösterilmiştir. Türk parasının itibarını yükselterek ve yüksek kupürlü paranın ödeme sistemleri gibi alanlarda teknik sıkıntılara sebep olması nedeniyle para reformu yapılmasına karar verilmiştir. 1 Ocak 2005 yılıyla birlikte Türk lirasından altı sıfır atılmış ve Yeni Kuruş'lar kullanılmaya başlanmıştır. 1 Ocak 2009 yılında ise paradan “yeni” ibaresi kaldırılmış ve yeni Türk lirası (TL) kullanılmaya başlanmıştır.

1.2.2. Mevduat Bankaları

Mevduat bankaları, ilk ortaya çıktığı tarihlerde sadece mevduat toplamaları sebebiyle bu isimle anılmıştır. Mevduat bankaları genellikle ticari bankalar olarak da bilinmektedir. Bankalar ellerinde bulunan mevduatları tekrar ticari işlemlerde kullanılmak üzere borç olarak vermesi ile birlikte kredi ilişkisi de doğmuştur. Mevduat bankacılığı kavramını faiz karşılığı mevduat toplamak ve faizli bir şekilde kredi verilmesi olarak açıklanabilir. Bankaların mevduat toplamak için yüksek faizli getiriler vermesinin sebebi şüphesiz ki bankaların topladıkları kaynakları müşterilerine kredi olarak borç vermesi ile birlikte karlılıklarını arttırmak istemeleridir. Tüzel kişilere yönelik, sabit ve değişken maliyetlerde oluşan ihtiyaçların yanı sıra hisse senedi ve yatırım kredileri, bireysel kişilerde ise özellikle konut, araç ve ihtiyaç kredisi gibi ürünler daha çok talep görmektedir. 02/08/2016 tarihi itibarıyla Türkiye'de faaliyette bulunan, 3 adet kamusal sermayeli mevduat bankası, 9 adet özel sermayeli mevduat bankası, 15 adet kurulmuş yabancı sermayeli mevduat bankası, 6 adet şube açan yabancı sermayeli mevduat bankası ve 1 adet tasarruf mevduat sigorta fonuna devredilen mevduat bankası bulunmaktadır (Öçal ve Çolak, 1999, s.37).

1.2.3. Yatırım Bankaları

Sermaye piyasasında faaliyet gösteren yatırım bankaları, orta ve uzun vadeli yatırım kredisi açarak veya özel şirketlerin çıkardıkları tahvillerin satışını garanti etmekle yükümlü olan mali kuruluşlardır. Yatırım bankaları orta ve uzun vadeli krediler vererek ticari kurumların kuruluş ve gelişmelerine yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda firmaların yönetim, mali yapı, devir ve birleşmelerinde danışmanlık hizmeti de veren yatırım kuruluşları müşterilerinden mevduat kabul etme dışında kalan bankacılık hizmetlerini verirler. Genellikle kendi ortaklarının sermayesi ile çalışan Yatırım Bankaları, uzun vadeli tahvillerin satışı ya da yabancı kaynakları kullanarak kendilerine katkı sağlarlar.

1.2.4. Kalkınma Bankaları

Kalkınma Bankaları, gelişmekte olan ülkelerde atıl kalan paraların yatırımlara yönlendirilmesini sağlayan aracı kurumlardır. Üretimin artarak ekonominin büyümesine katkıda bulunacak olan fonların uzun vadeli yatırımlara dönüşmesinde etkin rol oynayan Kalkınma Bankaları'nın sermayeleri genellikle devlet tarafından karşılanmıştır. Bu bankalar; Türkiye İhracat Kredi Bankası (TÜRK EXİMBANK), Türkiye Kalkınma Bankası ve İller Bankası'dır. Kalkınma bankalarının temel işlevleri arasında; ülke sanayisine uzun vadeli finansman desteği konusunda yardımcı olmak, yatırımların finansmanında kullanılmak üzere iç ve dış piyasalardan fon bulmak, sermaye piyasasının gelişimine katkıda bulunmak ve yabancı sermayelerin ülkede yapacağı yatırımlarda aracılık etmektedir (Eroğlu, 2004, s.86).

1.2.5. Katılım Bankaları

Katılım bankacılığı finansal piyasalarda faaliyette bulunan, reel ekonomiyi finansal anlamda destekleyen ve bankacılık hizmetleri sunan mali kuruluşlardır. Katılım bankaları müşterilerinden topladıkları fonları, faizsiz bir şekilde ticari işlemlerde değerlendirmesi sonucunda ortaya çıkan karı veya zararı müşterileriyle paylaşmaktadır. Bu sebeple katılım bankaları sabit getiri taahhüt edemezler. Faizsizlik prensibiyle çalışan katılım bankaları, fon kullandırma hususunda nakit kredi vermeden fon kullanımı yaptırarak ürünü peşin alıp müşterilerine vadeli bir şekilde satmaktadır.

2. BÖLÜM

KATILIM BANKACILIĞI

2.1. Katılım Bankacılığı Kavramı

Bu bölümde katılım bankacılığının tanımı, faizin tarihsel süreçleri, faizsiz bankacılık ve Osmanlı Devleti Dönemi'ndeki faizsiz ekonomik yapıya genel bir bakış açısı, faizsiz finansın gelişimindeki etkenler, ilk İslami tasarruf bankasının kuruluşu ile birlikte İslam Kalkınma Bankası'nın yapısı ve uluslararası katılım bankacılığı örgütleri incelenmiştir. İslami bankacılık değerleri ve kuralları kapsamında “riba” kavramı ve “riba”nın yasak olması, İslami bankacılığın faaliyetlerini doğrudan etkilemesine sebep olmuştur. İslam hukukunda yer alan “haram-helal”, “zekat”, “garer-maysir” kavramları İslami bankacılık kurallarının belirlenmesi aşamasında etkin rol oynamıştır. Bu kapsamda; ülkelerin mevzuat yapısında, faizsiz bankacılık adı altında faaliyetlerini devam ettiren bu tür kurumlar, “İslami banka” olarak ifade edilmiştir. Türkiye’de genellikle “Katılım Bankacılığı”, dünyada ise “İslam Bankacılığı” olarak bilinen faizsiz bankacılığın temeli, elinde fon fazlalığı olan gerçek ve tüzel kişilerden fon toplayarak fon ihtiyacı olan gerçek ve tüzel kişilere faizsiz bir şekilde fon verilmesine dayanmaktadır. Türkiye’de faiz hassasiyeti olan yatırımcılar, faizin İslam dininde yasak olması sebebiyle yatırımlarını altın, döviz ve gayrimenkul gibi finansal piyasalarda yer almayan ürünlere kaydırmak zorunda kalmıştır. 16.12.1983 tarih ve 83/7506 sayılı kararname ile “Özel Finans Kurum’ları ile Türkiye’de faizsiz bankacılık yapabilen kurumların ortaya çıkmasıyla birlikte doğrudan finansal piyasalarda yer almayan ve halk arasında “yastık altı” olarak değerlendirilen yatırımlar bu bankalar aracılığıyla birlikte daha fazla finansal piyasalarda yer almaya başlamıştır.

2.2. Katılım Bankacılığı Tarihçesi

Tarihin hemen hemen tüm evrelerinde içinde faizin olduğu finansman işlemleri çeşitli şekillerde ortaya çıkmıştır. Bunlardan en yaygın olanı: Parayı ya da malı olan kimse, kazanç sağlamak için parasını ya da malını, finansman ihtiyacı duyan kimselere faiz almak şartıyla borç olarak vermesi ve anlaşılan vade sonunda da anapara ya da anamalı ve faizini birlikte almasıdır. Tefeciler, tarihin tüm dönemleri boyunca faizi kullanmışlardır. Faizciliğin ortaya çıkışı Babil devleti dönemine kadar uzanmaktadır. Babil’de gelirler; yapılan bağışlar, devlete verilen vergiler ile birlikte özel mülklerin kiralanması yoluyla tapınaklardan elde edilmekteydi. Bu tapınaklar, halkın zor zamanlarında onlara yardımcı

olmakta ve halka borç vermekteydiler. Tapınaklar ilk başta bu borç karşılığında faiz almamışlardır. İlerleyen zamanlarda ticaretin gelişmesi ile birlikte tapınaklarda verdikleri borçlar karşılığında faiz (siptou) istemeye başladılar (Aktepe, 2012, s.65).

Osmanlı Devleti Döneminde Faizsiz Bankacılık:

Osmanlı Devleti Dönemi'nde mudaraba sistemi toplum tarafından titizlikle uygulanmasına rağmen mali açıdan Yahudiler daha çok öne çıkmışlardır. Hatta Osmanlı Devleti'nin zayıflama dönemlerinde çok defa mali güçlerini ve nüfuzlarını kötüye kullanmışlardır. Osmanlı Devleti Tanzimat fermanından önceki dönemde Yahudiler başta olmak üzere azınlıklardan oluşan sarraflar ekonomi piyasasına hâkimdi. Sarraflar; para bozma işlemi, başka kimselerin paralarını işletme, poliçe alım satımı ile iştigal ederlerdi. Büyük sarraflar, Osmanlı sarayı ve hazinesinden büyük kazançlar elde ederdi. Devletin zor zamanlarında yüksek faiz işleterek borç verirlerdi. Tanzimat sonrası ve Cumhuriyet dönemlerinde faizli bankalar ile birlikte devlet bankalarının da katıldığı kapitalist bir sistemin yürütüldüğü bir dönem olmuştur (Akın, 1986, s.90).

Faizsiz Finansın Büyümesindeki Etkenler:

Faizsiz finans ve katılım bankacılığı, son zamanlarda dünya genelinde oldukça hızlı bir büyüme gerçekleştirmiştir. Bu büyümenin nedenleri arasında birden fazla etken bulunmaktadır. Bu etkenlerin başında, faizsiz finansın global anlamda denetlenmesini ve standartlaşmasını sağlayarak katılım bankalarının gelişmesi amacıyla hizmet veren uluslararası İslami finans örgütleridir. Katılım bankalarının ve faizsiz sermaye piyasası ile çalışan üyelerin gelişme seviyelerinin yükselmesi ile doğru orantılı olarak katılım bankacılığı ile geleneksel bankacılık arasında yaşanan rekabet seviyesi de giderek artmıştır. Pazardaki rekabet, müşterilerin taleplerini karşılayabilmek adına yeni ürün yapılarının geliştirilmesini teşvik etmiştir. Bu tarz rekabet, faizsiz finans sisteminin devamlılığını ve varlığını sürdürebilmesi ile birlikte gelişmesini devam ettirebilmesinin ön şartıdır. Küresel olarak bankacılık sektörünün genel serbestleşme eğilimi içerisinde olması katılım bankacılığında yeni fikirlerin uygulamaya geçmesini ve sistem içerisinde esnek bir yapıya izin verilmesine yol açılmasına yardımcı olarak katılım bankalarının büyümesine katkıda bulunmuştur.

Küreselleşme ile birlikte faizsiz finansal sistemin büyümesi artmıştır. Küreselleşme sonucunda Müslüman ülkeler, diğer ülkelerde uygulanan katılım bankacılığı sistemini ve sermaye piyasalarının gelişimlerine yardımda bulunmak ve birlikte gelişmek için daha fazla fırsat bulmuşlardır. Bu büyümeye en iyi örnek sukuk piyasasındaki büyümedir. Son yıllarda sukuk işlemleri, sayısal ve işlem hacmi açısından ciddi derece artış göstermiştir (Özsoy, 2012, s.165).

Tablo 4. İslami Finansman Büyümesindeki Etkenler

Ekonomik Büyüme ve Likitide	Petrol fiyatlarının yükselmesi
	Körfez Bölgesinde kesintisiz ekonomik büyüme
	Yatırım fırsatlarının artmasıyla oluşan zenginliğin Körfez’de kalması
	Altyapı projelerinde hükümet harcama ve yatırımların artması
İslami Finansal Enstrümanlara Yatırımcı İştahı	Yatırımcılarla beraber İslami finansal enstrümanlara olan ilginin de artması
	Sukukun hızlı ortaya çıkışı
	Aile girişimlerinin likitide için halka açılmadaki artan isteği
Özelleştirmeler ve Doğrudan Yabancı Yatırımlar	Özelleştirmelerin artmasıyla proje finansmanı ve yapılandırılmış finansman ihtiyacının artması
	Doğrudan yabancı yatırımcıların artması
Yasal Düzenlemeler	Yasal altyapının gelişmesi
	Ülke piyasalarının özgürleşmesi ve artan yatırımcı dostluğu
	Yabancı katılımın artması
Çeşitlendirme	Körfez Bölgesi yatırımlarının petrol dışı sektörlere kayması
	Yatırım fonlarının Körfez Bölgesini aşp Orta Doğu ve diğer bölgelere de genişlemesi
Küreselleşme	İslami finansal enstrümanların küresel ölçekte kabul edilmesi
	ABD, AB gibi büyük ekonomilerin İslami finansı kabul etmesi
	Sektördeki büyük oyuncuların İslami finansı girmesi

Kaynak: M. Şerafettin Özsoy, Sağlam Bankacılık Modeli ile Katılım Bankacılığına Giriş, Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. Yayını, İstanbul, 2012, s.71.

Dünya'da İslami Bankacılık Örnekleri ve İslam Kalkınma Bankası

İslam tarihinin uzun yıllardır süregelmesine karşılık modern anlamda faizsiz bankacılığa örnek verebileceğimiz bir yapı bulunmamaktadır. Faizsiz olarak görünen çoğu mali yapı yabancıların kontrolüne bırakılması sebebiyle faizsiz ekonomik yapının temelleri oluşmamıştır. 1955 yılında Muhammed Uzair faizsiz bankacılık üzerine profesyonel olarak ilk araştırmayı ortaya koyan iktisatçıdır. Bu araştırma ile birlikte 1963 yılında Mısır'da Nil nehri kenarında Suudi Arabistan Kralı Faysal'ında desteklemesiyle tekstil sektörünü finanse etmek için ilk İslami tasarruf bankası kurulmuştur. Bu banka itirazlar sebebiyle 1977 yılında kapanmıştır. İslami tasarruf bankasının kapanmasına rağmen faizsiz bankacılığın yapılabileceği hususunda önemli bir tecrübe oluşmuştur (Akın, 1986, s.92).

İslam Kalkınma Bankası 20 Ekim 1975 yılında kurulmuştur. Bankanın amacı, üye olan Müslüman ülkelerin ekonomik olarak kalkınması, ilerlemesi ve ortaklaşa hareket edilmesinin yanı sıra İslam Hukuku ilkelerine uyum gösterilmesini teşvik etmektir. Banka üye ülkelere projeler üreterek ekonomik ve sosyal olarak kalkınmasını hedeflerken, mali yardımlarda bulunarak kredi vermektir. Bankanın 2016 yılı itibarıyla 56 ülkeden üyesi bulunmaktadır. 1975 yılında ilk özel faizsiz bankacılık yapan kuruluş olarak dikkat çeken Dubai İslamic Bank kurulmuştur. 1977 yılında ise Mısır ve Sudan'da Faisal İslamic Bank adıyla iki yeni özel banka kuruluşu yapılmıştır. Yine 1977 yılında Kuveyt hükümeti tarafından Kuwait Finance House bankası, kar-zarar ortaklığı prensibi benimsenerek projelerin bu ortaklık şekline göre yürütülmesi için kurulmuştur. 1983 yılında İran, faizsiz bankacılık düzenine tamamen entegre olan bir bankacılık sistemi oluşturmuştur. Sudan 1984 yılında İslami bankacılık sisteminin farkına varmış ve bankacılık sistemini bütünüyle İslami bankacılığa çevirmek için 1991 yılında İslami Finans Kurumları Muhasebe ve Denetleme Kurumunu kurmuştur. Mit-Ghamr Bank 1963 yılında Mısır'da kurulmuştur. Bu bankanın kurulma amacı, modern olarak ilk defa geleneksel bankacılığın İslamlaştırmak istenmesidir. Daha sonrasında bu banka siyasi nedenlerden ötürü kapatılmış olsa da, özellikle 1973 yılı itibarıyla Ortadoğu coğrafyasında gittikçe artan petrol krizi ve petrodolar paritesindeki yükselişler, İslami bankacılığın bir "gerçeklik" olduğunu ortaya çıkarmıştır. Malezya'da İslami bankalar için ayrı bir kanun düzenlenmiştir. Bunun sebebi İslami bankalar ve geleneksel bankaların faaliyetlerini bir arada sürdürmesinden kaynaklanmaktadır. Bankacılık ve Finansal Kuruluş Kanunu 1983 yılında, İslami Bankacılık Kanunu 1983 ve Tekafül Kanunu 1984 yılında yürürlüğe girmiştir. İran

bankacılık sistemini, diğer Müslüman ülkelere göre tamamen İslami kurallara göre düzenleyerek 1983 yılında faizin temelini oluşturan tasarruf hesapları uygulamasına son vermiştir. 1979 yılındaki devrimden sonra İran’da bankacılık devletleştirilerek kısa bir sürede Faizsiz Bankacılık Kanunu kabul etmiştir. Bu düzenlemelerden sonra İran Merkez Bankası İslami bankacılık ile ilgili para politikası araçlarının belirlenmesi ve bu para politikası araçlarının uygulanmasında etkin rol üstlenmiştir. İran Merkez Bankası, bir proje işlemi için verilebilecek minumum ve maksimum kredi tutarlarını, projede belirlenen kar oranı ve bankanın pay oranı gibi konuların belirlenmesinde rol oynamaktadır. (Özsoy, 2012, s.166).

Tablo 5. İslami Finansı Küresel Bazda Düzenleyici ve Denetleyici Kuruluşlar

Kısa Adı	Uzun Adı	Kuruluş Tarihi	Kuruluş Yeri	Faaliyet Alanı
AAOIFI	İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu	1991	Bahreyn	İslami finansal kuruluşlar için muhasebe ve denetim standartlarını geliştirmek
IFSB	İslami Finansal Hizmetler Kurulu	2002	Malezya	İslami finansal kuruluşlar için kurumsal yönetim standartları geliştirmek
MASB	Malezya Muhasebe Standartları Kurulu	1997	Malezya	İslami finansal kuruluşlar için muhasebe ve raporlama standartlarını geliştirmek
CIBAFI	İslami Bankacılık ve Finansal Kurumlar	2001	Bahreyn	İslami finansal endüstrinin gelişimini desteklemek
IDB	İslam Kalkınma Bankası	1975	Suudi Arabistan	Üye ülkelerde ekonomik kalkınma ve sosyal gelişimi desteklemek
IIFM	Uluslararası İslami Finansal Piyasa	2002	Bahreyn	İslami finansal ürünlerin, belgelerin ve işlemlerin standartlaştırılmasını sağlamak
IIRA	İslam Ülkeleri Uluslararası Derecelendirme Ajansı	2002	Bahreyn	İslami para ve sermaye piyasaları için derecelendirme hizmeti sunmak

Kaynak: M. Şerafettin Özsoy, Sağlam Bankacılık Modeli ile Katılım Bankacılığına Giriş, Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. Yayını, İstanbul, 2012, s.75.

2.3. Katılım Bankacılığının Ortaya Çıkış Nedenleri

2.3.1. Sosyal Nedenler

Katılım bankacılığının ortaya çıkışındaki sosyal nedenlerin başında faize karşı duyulan hassasiyet gelir. İnsanların faize karşı olan bu hassasiyetleri ve faiz üzerinden kazanç elde etmek istememelerini yalnızca İslamiyet'in doğuşuyla veya diğer dinlerin hükümleri ile sınırlandırmamız doğru değildir. Bankacılık faaliyetlerinin milattan önceki dönemlere kadar uzandığını biliyoruz. Milattan öncesi de dahil olmak üzere faiz uygulamalarına karşı bazı düşünürler eleştiri getirmişler ve faizin ahlaka aykırı olduğu ve bu nedenle yasaklanması gerektiği görüşünü savunmuşlardır. Platon ve Aristo gibi düşünürler bu görüşü savunan düşünürlerin başında gelir. Platon yaşadığı toplumda var olan faizi olması gereken ideal düzene yakışmadığı için reddetmiştir. Aristo ise, faizden elde edilen kazancın, doğrudan paranın kendi varlığından ileri geldiğini ve bu durumun paranın bir değişim aracı olma özelliğini kaybetmesine sebep olduğunu bu yüzden de faizin doğaya en aykırı para kazanma yöntemi olduğunu söylemiştir (Terzi, 2013, s.2).

Ahlaki olarak faize sıcak bakılmaması faizsiz bankacılık faaliyetlerinin ortaya çıkışı için bir neden oluşturmuştur. Milattan önceki çağlardan itibaren faize karşı ahlaki olarak getirilen yorumlar bu şekilde olup, çeşitli kutsal kitapların hükümleri doğrultusunda da faiz yasaklanmıştır. Ancak, yeni iktisadi akımların gelişmesi ile beraber faiz, ekonomik sistemin vazgeçilmez unsuru haline gelmiştir. Bu bakış açısı zengin ve sermaye sahibi olanı daha da zenginleştirirken, fakir olanı daha zor durumda bırakacak bir yaklaşımdır. Paranın değişim aracı ve değer ölçü birimi olma özelliklerini terk etmesi ve para üzerinden para kazanmaya yönelik zihniyet gelir dağılımındaki dengesizliği arttırmaktadır. Kapitalizm ve faizciliğin tüm dünyada sebep olduğu bu olumsuz durumu ortadan kaldırmak ve parayı tekrar gerçek amacına uygun olarak kullanmak amacıyla Dünya üzerinde faizsiz \ katılım bankacılığı faaliyetleri ortaya çıkmıştır (Sarı, 2010, s.21).

Ahlaki olarak faize karşı olan kötü bakış açısı faizsiz bankacılık işlemlerinin ortaya çıkışı için sosyal nedenlerden biridir. Bunun yanında bir diğer önemli sosyal neden dini inanışlardır. Hristiyanların kutsal kitabı İncil'de faizin yasaklandığına dair kesin hükümler yer almamakla beraber, eski çağlarda kiliseler tarafından faiz yasağı uygulanmıştır. Katolik

Kilisesi tarafından 16. yüzyıla kadar Avrupa’da faiz yasaklanmıştır. İslamiyet ahlak ve ekonomi arasında bağlantı kurmuş ve faizi kesin bir dille yasaklamıştır. Diğer yandan semavi dinler para gücünü elinde bulunduranların bunu toplumun aleyhinde kullanmasını yasaklamıştır. Hem Hristiyanlık hem de İslam dinindeki yasaklamalara rağmen batıda yaşanan reformlar ve kapitalizmin tüm dünya ekonomilerini etkisi altına alması ile beraber, faize bakış açısında inancın etkisi giderek azalmıştır. Bu yaşanan değişimlerin etkisi ile her ne kadar tüm dünyada faiz ile yapılan işlemler söz konusu olsa da, faiz hassasiyetine sahip ve inanışlarını öncelikleri arasında tutan kitleleri bankacılık faaliyetleri içerisine çekebilmek için katılım bankalarının ortaya çıkışı ihtiyaç halini almıştır (Döndüren, 1996, s.55).

2.3.2. Ekonomik Nedenler

İlk katılım bankasının kuruluşu 1963 yılına dayanmakta ve o günden itibaren İslami usullere uygun faizsiz bankacılık uygulamaları yapılmakla beraber, katılım bankalarının faaliyetlerini genişletmesi ve sayısal anlamda da çoğalması 1970’li yıllarda gerçekleşmiştir. Bu bankaların ve bu bankacılık sisteminin 60’lı yıllarda faaliyete geçmiş olmasına rağmen, asıl gelişimleri ve uygulanmalarının zorunluluk haline gelmiş olmasının altında önemli bir ekonomik neden yatmaktadır. Bu ekonomik neden, petrol ihraç eden ülkelerin ellerinde bulundurdukları sermayelerin çok büyük meblağlara ulaşmış olmasıdır. OPEC (Organization of Petroleum Exporting Countries), yani Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü, 1970’li yıllara gelindiğinde örgüt içerisinde yer alan 12 ülkenin ortaklaşa kararı ile petrol fiyatlarını yukarıya çekmiştir. OPEC, petrol rezervine sahip bilinen ülkeler arasında dünya petrol rezervinin üçte ikisine sahip olan 12 ülke arasında kurulmuş bir konfederasyondur. Bu örgütün almış olduğu karar neticesinde elde edilen kazançların çok büyük meblağlara ulaşması ile katılım bankacılığı zorunluluk halini almıştır. OPEC ülkelerinin dış ticaret fazlaları petro-dolar olarak nitelendirilen tasarruf şeklinde batı ülkelerine akmış, İslam ülkelerinin kalkınma ve gelişmesine katkıda bulunmamıştır. Hatta bu ülkelerde gelir dağılımını daha da bozmak, ikili ekonomik yapıyı güçlendirmek gibi olumsuz etkiler de yaratmıştır (Eskici, 2007, s.12).

İslam Ülkelerinin gelişim ve kalkınmasına hiçbir katkısının olmayışı, elde edilen fonların atıl kalmaması ve ekonomik sistem içerisinde değerlendirilmesi için, başta körfez ülkeleri olmak üzere petrol zengini İslam ülkeleri yeni bir finansal aracı kurum arayışına girmişlerdir. Sermaye fazlası olan bu İslam ülkelerinin fonlarını değerlendirebilmeleri için

kurmak ihtiyacı duydukları katılım bankalarının bir diğer kuruluş nedeni de, petrol rezervlerine sahip olmayan, sermaye bulmakta sıkıntı çeken ve yüksek iş gücüne sahip olan İslam ülkelerinin varlığıdır. Sermaye fazlası olan İslam ülkelerinden sermaye açığı olan ve yabancı kaynak transferine ihtiyaç duyan İslam ülkeleri arasında sermaye hareketinin sağlanması ve İslam coğrafyasındaki ticaretin geliştirilmesi açısından önem arz etmektedir. Kısacası Katılım bankalarının, ekonomik anlamda, kuruluşlarının temel amacı; sermaye fazlası olan petrol zengini ülkelerin fonlarını kendi içlerinde değerlendirerek kendi ekonomik kalkınmalarına yardımcı olmak ve sermaye ihtiyacı duyan İslam ülkelerinin fonlanmasına olanak tanımaktır.

2.4. Katılım Bankacılığının Temel Esasları

Katılım bankacılığı ve diğer mevduat bankalarını ayıran temel esasları;

- Katılım bankalarının İslami prensiplere olan bağlılıkları.
- Katılım bankalarının parayı mübadele aracı ve değeri gösteren ölçü olarak kabul etmesi.
- Faizin yerine kar ortaklığını kabul etmeleri.
- Üretim alanında faaliyet göstererek kar elde etmek istemeleri.
- Ekonomik olarak kalkınabilmek için sosyal olarak kalkınmayı bağlı kılmaları olarak sayılabilir.

Katılım bankalarının para piyasası yerine mal ve hizmet piyasalarında faaliyet göstermektedir. Paranın sadece dolaşımını sağlayarak ekonomik olarak bir değer yaratılamamaktadır. Paranın dolaşımını mal ve hizmet piyasalarına yönlendirerek ekonomik fayda arttırılabilir. Mevduat bankalarının piyasadan düşük faizle topladıkları faizi doğrudan ekonomiye aktarmadıkları sürece reel ekonomiye katkıları olamamaktadır.

Katılım bankaları ise reel ekonomiye destek vererek mal ticareti yapmaktadır. Bu sebeptendir ki katılım bankaları müşterilerine nakdi kredi vermemektedir. Nakdi olarak verilen kredinin kullanım alanını tam olarak bilemeyiz. Borç finansmanı veya doğrudan ekonomiye aktarılmayan kredilerin reel ekonomiye bir faydası olmamaktadır (Özsoy, 2012, s.168).

2.5. Katılım Bankacılığının Amaçları

Katılım Bankalarının Türk ekonomik sistemi içerisinde yer alıyor olması ve faizsiz finansal işlemlerin 1970'li yıllardan itibaren farklı isimlerle finansal sistem içerisinde uygulanıyor

oluşunun birçok nedeni vardır. Dünyada faizsiz bankacılık (interest-free banking) olarak adlandırılan bu sistemin Türkiye’de de kullanılıyor oluşu birçok ekonomik amaca hizmet etmektedir.

Atıl Fonların Ekonomiye Kazandırılması: Bu bankaların kuruluşlarının ve sistem içerisinde faaliyet göstermelerinin en temel sebebi ve amacı, ekonomi içerisinde değerlendirilmeyen atıl fonların ekonomiye kazandırılmasıdır. Faiz endişesi sebebiyle geleneksel bankalarla ilişki kurmayan tasarruf sahiplerinin atıl kalan fonlarının ekonomik sistem içerisinde değerlendirilmesi katılım bankalarının en önemli amaçlarından biridir. Zaten bu bankacılık faaliyetinin ortaya çıkmasının altında yatan en temel sebep budur. Katılım bankacılığı, faize karşı hassasiyeti olan kesimlerin sermayelerini ekonomiye kazandırmak amacıyla ortaya çıkmıştır.

Reel Sektörün Kalkındırılması: Faiz hassasiyeti olan çevrelerden katılım bankası aracılığıyla ekonomiye kazandırılan fonların, bu bankaların politikaları gereği, büyük çoğunluğu reel sektör kuruluşlarına kullanılır. Bu durumun sebebi, katılım bankalarının faiz getirisi olan finansal enstrümanları kullanmaması ve sağladığı fonların çok büyük bir kesimini reel sektöre aktarmasıdır. Katılım bankalarından kullanılan nakdi fonların toplanan fonlara oranı %90’lar seviyesindedir. Aynı oran konvansiyonel bankalar için %70 civarındadır.⁹ Toplanan fonların kullandırılma oranının geleneksel bankalara nazaran daha yüksek olması ve bu kullanılan fonların finansal piyasalarda değil, reel üretimin gerçekleştiği piyasalarda değerlendirilmesi katılım bankalarının ekonomik kalkınma üzerinde olumlu etki yaratma amaçlarından bir tanesidir.

İslam Ülkeleri ile Olan Ekonomik ve Siyasi İlişkiler: Bu başlık altında katılım bankalarının iki farklı amacından söz edebiliriz. Birincisi, tüm İslam ülkelerinden ve özellikle petrol zengini körfez ülkelerinden ülkeye fon girişinin sağlanmasıdır. İkincisi ise, yine İslam ülkeleri ile siyasi ilişkilerin geliştirilmesidir.

Petrol zengini İslam coğrafyasında biriken yüksek miktardaki atıl fonların ekonomik sistem içerisine girişini sağlamak için, katılım bankalarının bir araç olarak ortaya çıkarıldığından bahsetmiştik. Özellikle körfez bölgesinde petrol satışına dayalı gelir fazlasının bankacılık sektörü içerisinde değerlendirilebilmesi için katılım bankacılığı bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu bankalar bir ihtiyacı karşılamak için zorunluluktur. Aynı şekilde Türkiye’de de, İslam ülkelerinin elinde bulunan, akaryakıt ve doğalgaz ticareti üzerinden elde edilmiş yüksek miktardaki fonların ülke ekonomisine kazandırılması çok

önemli bir amaçtır. Arap ülkelerinden Türkiye'ye gelen fon miktarı faizsiz bankacılık faaliyetlerine geçiş ile başlamıştır. Bu sayede Türkiye'de yabancı sermaye girişindeki artış ekonomik olarak kalkınmayı sağlama amacı gütmektedir (Aras ve Öztürk, 2011, s.168).

Ülkeye Arap sermayesinin girişi için zorunluluk haline gelen katılım bankacılığı, Arap fonlarının ülkeye girişini sağlarken, ticari ilişkilerin gelişimine paralel olarak, Arap ve tüm İslam coğrafyası ile de siyasi ilişkilerin gelişimine katkı sağlamaktadır.

Gayri Resmi Ticareti Önleme: Katılım bankaları, bankalar gibi müşterilerine nakdî kredi vermezler. Çünkü bu kredinin ekonomide kullanılmama ihtimali vardır. Bu sebeple Katılım bankaları, kredi vermek yerine bu kredi ile hangi sınaî veya ticarî faaliyette bulunulacak ise, parayı doğrudan o faaliyete kanallı eder. Bu sebeptendir ki, katılım bankaları faturalandırılabilen mal ve hizmet alımlarına fon desteği sağlarlar ve gayri resmi ticareti önleyici bir etkileri vardır.

Faturalandırılabilen mal veya hizmeti fonlama ve böylece gayri resmi ticaretin önüne set çekme, ülke ekonomisi açısından olumlu bir durumdur. Fon kullanıcısına sağlanan kredinin hangi alanda ve ne için kullanıldığınıyla ilgilenilmediği takdirde, kredi işleminden yalnızca banka ve krediyi kullanan kişiler fayda sağlayacaklardır. Ancak, faturalandırılabilen mal ve hizmetlerin fonlanması ülkenin vergi gelirlerini arttırıcı bir etki yaratmaktadır. Katılım bankalarının, işleyiş tarzı ve faaliyetleri çerçevesinde ekonomik olarak elde etmek istedikleri belirli amaçlar vardır. Katılım bankalarının tek ve mutlak amacı faizsiz işlem yaparak, faiz hassasiyeti olan kitlelerin fonlarının bankacılık sistemine alınması değildir. Bu bakış açısı çok sığ ve yüzeysel kalmaktadır. Yukarıda başlıklar altında belirttiğimiz ölçülerde, katılım bankacılığının ekonomik ve siyasi olarak birçok katkısı bulunmaktadır. Reel sektöre fon sağlamak, yabancı kaynak transferi sağlamak, gayri resmi ticaretin önüne geçmek, vergi gelirlerinin artışı sağlamak gibi ekonomik amaçların yanı sıra İslam ülkeleri ile olan siyasi ilişkilerin de gelişimi açısından önem arz etmektedir.

2.6. Katılım Bankacılığının Önemi

Katılım bankacılığı denildiğinde öncelikle akla gelen ve katılım bankacılığında olmazsa olmaz denilenden yola çıkarak bazı tanımlamalara ve katılım bankacılığının önemine değinmekte fayda olacaktır. Banka terimini her ne kadar günlük hayatta özellikle iktisadi konularda çok fazla kullanıyor olsak da; bu konuda yapılan araştırmalarda, terimin tam

tanımının verilememesi, literatürde tek bir tarifinin olmaması Faizsiz Bankacılığın tanımının da yapılmasını güçleştirmiştir. Faizin olmadığı her banka İslam Bankası olmayacağı gibi; her İslam Bankası'nın finansal işleyişinde de faiz yoktur. Eğer Faizsiz Bankacılık terimini bir tanımla yazmak gerekirse: İslam dininin koyduğu kurallar çerçevesinde bankacılık işlemlerini yapmaktır. Faizsiz bankacılığın ya da İslami bankacılığın diğer adı da Katılım Bankacılığıdır. Katılım bankacılığında faizin haram sayılması, “Allah, yasakladığı içindir.” Tıpkı oruç tutmak veya zekat vermenin farz oluşu gibi, bunun da sebebi “emr-i ilahî”dir. İslam Dünyası'nın faizi barındırmayan, kendine özgü iktisadi hayata uygulayabilecek ekonomik model arayışı içinde olmalarının çeşitli sebepleri vardır. Bu sebepler:

Dini Sebepler:

İslam Dininde faizin yasak olması Müslümanların bankalarla ilişkisinin gelişmesine engel olmuştur. Müslümanların yoğunlukta olduğu ülkelerde paranın ülke içinde kalmasında bankalar zayıf kalmış; bu sektör yeterli ölçüde kendini gösterememiştir. Bu durum Müslüman ülkeleri İslam dininin emirlerine uygun bir bankacılık işletmesi kurulması gerektiği üzerinde yoğunlaştırmıştır.

Ekonomik Sebepler:

Katılım bankacılığı ekonomik nedenlerinin başında petrol gelirleri yatmaktadır. 1970'lerde OPEC'in (Organization of Petroleum Exporting Countries) petrol fiyatlarını artırması İslam ülkelerinde gelirin artmasına neden olmuştur. Bu gelirleri kullanmayı bilmeyen petrol zengini ülkeler gelişmiş ülkeler olarak devam edebilecekken gelişmekte olan ülkeler arasında kalmıştır. Geliri değerlendiremeyen bu ülkeler, gelirin bir kısmını Batılı kaynaklara yatırırken bir kısmını da fakir İslam ülkelerine yardım amacıyla kullanmıştır. Müslümanların fazla olduğu ülkelerde iktisadi anlamda bir büyümenin olmaması, aracı kurumların yeterli ölçüde bir sayıya ulaşamaması gibi sebeplerden dolayı ekonomik büyüme olamamıştır. Bu durum İslami Bankacılık hareketlerinin başlamasına da etkili olmuştur. Diğer ekonomik nedenlerden biri de, Ticari Bankaların uzun süreli finansman kullanmak yerine kısa süreli finansman kullanmalarıdır. Bu durum ülke kalkınmasında ki olumsuzlukları beraberinde getirmiş ve faizsiz bankacılığın bu sıkıntıları aza indirgeyeceği düşünülmüştür (Darçın, 2007, s.24).

Ticari bankaların kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmesi, verdikleri kredileri takip etmemesinden kaynaklı olumsuzluklar, tam tersi olan faizsiz bankacılığın gelişiminde rol oynayan ekonomik nedenler arasında yerini almaktadır. İslami bankacılık 1974'te İslam Kalkınma Bankası'nın kurulmasıyla ilerleme kaydetmiştir. Katılım bankalarının kurulması, faizden kaçan Müslüman halkın sakladığı parayı banka aracılığıyla ekonomiye katmasına imkân sağlamasıdır (Kutval, 2014, s.23).

Sosyal Sebepler:

Toplumu bireyler oluşturmaktadır. Bu bireylerin yaşam koşulları farklıdır. Bu da toplum da sosyal sınıf farkını ortaya çıkarmaktadır. Sınıflar arası ekonomik farklılığın çok olmaması ve sosyal sınıf farkının en aza indirilmesi sosyal barışı sağlayabilmenin yollarındandır. İş birliği ve dayanışma ile bu fark ortadan kaldırılmalıdır. Tam da bu durumda katılım bankası, tasarrufların mevcut ekonomik sistem içerisinde değerlendirilmesi sonucunda, çalışma alanları açmakta, üretim faktörlerini harekete geçirmektedir. Mevcut iş gücünü ekonomik faaliyetler içerisinde çalıştırmakta, üretim elemanlarını etkinleştirerek paranın gerçek ekonomi içerisinde değerlendirilmesini sağlamaktadır. Sosyal barış ve toplumsal bütünlük katılım bankası sayesinde önemli ölçüde ilerleme sağlamıştır. Katılım bankası gelir türleri; kar ve kiradır. Bunun nedeni de faizin haram olmasıdır. Kar, herhangi bir ürünün üretimi ya da alım satımı sırasındaki maliyet ve fiyat arasındaki ticaretten doğan fark olarak tanımlanabilir (Özkan, 2012, s.9).

Katılım bankaları açısından kiralama geliri ise, ürünü talep eden banka müşterisine parayı doğrudan vermek yerine, satıcıdan peşin alıp, ürünü talep eden müşteriye vadeli olarak satmasıyla gerçekleşmektedir. Bu durumda kiralama süresi sonunda mal müşteriye satılmış olacaktır. Tanımlardan da görüldüğü gibi kar ve kira durumlarında ticaret söz konusudur. Buda İslam dinine göre helal olmaktadır. Faiz, günümüzde geri vermek suretiyle alınan paranın getirisi ya da ödünç paranın kirası olarak tanımlanabilir. Bir başka deyişle; Faiz, borç alınan paranın kullanım bedelidir. Kuran-ı Kerim de ise faiz alenen yasaklandığı belirtilmiş fakat faizin tanımı yapılmamıştır. Faiz hakkında hadisler mevcuttur fakat bu hadisler; İslam bilim adamlarının farklı yorumlamalarına izin vermişlerdir. Ticaret sürecinde para ödeyen ve para kazanan arasında her hangi bir eşitsizlik söz konusu olursa borcun üzerine eklenen paranın helal kazanç olmadığı yönünde yorumlar vardır. Bu eşitsizliğin olmaması için katılım bankacılığında her iki tarafın birbirini dengelemesi gerekmektedir. Yani bir parasal işlemde para tarafındaki artış, mal veya hizmet tarafındaki

reel artışa karşılık gelmelidir. Buda katılım bankacılığında faizsiz işlem yapılması demektir.

2.7. Katılım Bankacılığı Ürünleri

2.7.1. Fon Sağlama Yöntemleri

Katılım bankalarının faizsiz usullerde finansman sağlayan aracı kuruluşlar olduğundan ve fon kullanıcılarına kar zarar ortaklığı prensiplerine dayalı olarak fon sağladıklarından önceki başlıklar altında söz etmiştik. Faizsiz bankacılık faaliyetleri dünyada ve Türkiye’de istikrarlı bir şekilde gelişmektedir. Günümüzde tüm dünyada katılım bankalarının toplam varlıklarının, 2013 yılı itibariyle, 662 milyar Amerikan Doları olduğu bilinmektedir ve Faizsiz bankacılık sektöründe %19,7 yıllık büyüme hedefi beklentisi bulunmaktadır. Dünyada ve Türkiye’de istikrarlı bir büyüme içerisinde bulunan katılım bankaları, fon kullanıcıları için çok önemli bir fon sağlayıcısıdır. Katılım bankalarının kullandıkları bu fonları farklı toplama yöntemleri bulunmaktadır. Katılım bankaları bu fonları özel cari hesaplar, katılma hesapları ve bir takım faizsiz finansman seçenekleri ile elde etmektedirler.

2.7.1.1. Özel Cari Hesaplar

İstenildiğinde tamamen veya kısmen geri çekilebilen ve hesap karşılığında sahibine herhangi bir getiri ödenmeyen hesaplar özel cari hesaplardır. Bu hesap türünde önemli olan hesaplarda tutulan fonların banka için yatırım amaçlı kullanılabilir olup olmadığıdır. Aksi takdirde müşterinin yalnızca parasının banka bünyesinde bir emanetçi olarak tutulması ve bu para ile herhangi bir yatırımın yapılmayıp yalnızca paranın muhafaza edilmesi durumunda paranın ekonomiye dâhil edilmeyip atıl kalması söz konusudur. Katılım bankalarının sağladıkları ve muhafaza ettikleri bu fonlar neticesinde elbette elde ettikleri bir gelir vardır. Sunulan çeşitli bankacılık hizmetlerinden ötürü (ATM, banka kartı, fon saklama vs.) tıpkı konvansiyonel bankaların uyguladıkları gibi bir hesap işletim ücreti almaktadırlar. Bu banka bünyesinde bekletilen fonlar sayesinde bankaların bir gelir elde ettiği şüphesizdir ancak en başından itibaren anlattığımız, katılım bankalarının atıl fonları piyasaya kazandırma misyonu ile ters düşmektedir. Çünkü özel cari hesaplarda bulunan bu paralar, müşterinin yastık altında veya kasasında değil, katılım bankasının kasasında beklemekte ve yine atıl kalmaktadır. O halde gerekli ölçülerde özel cari hesaplarda duran bu fonların çeşitli ekonomik faaliyetler için kullanılıp kullanılmadığı çok önemlidir.

Katılım bankalarında özel cari hesap adıyla verilen bu hizmet konvansiyonel bankacılıkta bulunan vadesiz mevduat hesabı ile denktir. Geleneksel bankacılık türleri açısından bu paranın değerlendirilmesi daha kolaydır. Konvansiyonel bankalar boşta duran bu fonları bankalar arası piyasalarda repo işlemlerinde gecelik olarak değerlendirebilirlerken, faizsiz bankaların çalışma prensipleri gereği böyle bir değerlendirme de bulunma olanakları yoktur. Öyleyse bu bankaların, kendi usul ve fon kullandırma yöntemlerince bu fonları, Merkez Bankasınca belirlenen oranda zorunlu karşılık ayırmak şartıyla değerlendirmeleri gerekmektedir. Katılım bankalarının bu fonlarla yaptıkları yatırımlar sonucunda elde edilen karı hesap sahibine dağıtmasına ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Bu hesapların açılması için herhangi bir alt limit bulunmamaktadır. Para yatırılmasa bile bir özel cari hesap açılabilir. Fon sahipleri TL veya döviz hesabı açtırabilmektedirler. Özel cari hesaplar altında TL ve döviz ayrı ayrı muhasebeleştirilir. Bu hesaplar üzerine çek keşide edilebilir.

Özel cari hesaplar katılım bankaları için ucuz yollu fon sağlama yöntemleridir. Çünkü bu fonlar karşılığında, fon işletilip kar elde edilmesi halinde bile, hesap sahibine herhangi bir geri ödeme yapılmaz. Katılım bankalarının bu ucuz fonlara ulaşabilmeleri için daha fazla şube sayısı ve daha fazla ATM sayısına ulaşmaları gerekmektedir. Daha iyi bir bankacılık hizmeti sağlanması halinde özel cari hesaplarda biriken fonların daha da büyümesi mümkündür.

2.7.1.2. Katılma Hesapları

Hesap sahibinin yatırmış olduğu fonların işletilmesinden doğacak kar veya zarara katılma hakkı veren, hesap sahibine önceden belirlenmiş bir getiri ödenmeyen ve anapara ödemesinin aynen verilmesini garanti etmeyen hesaplardır katılma hesapları. Katılım bankaları sağladıkları fonların büyük kısmını bu hesaplar sayesinde toplamaktadırlar. Bu hesaplar aynı zamanda katılım bankalarına adını veren hesaplardır. Katılım hesapları TL veya konvertibl yabancı para hesabı olarak açılabilir. Bu hesapların özel cari hesaplardan bir diğer farkı, para yatırılmadan katılma hesabı açılamayacak olmasıdır. Dünya’da faizsiz bankacılık uygulamalarında bu hesaplar mudaraba ve muşaraka sözleşmelerine dayalı olarak işletilmektedir. Yurtdışında genelde mudaraba sözleşmesi kapsamında fon toplandığı görülmektedir. O yüzden bu hesabın açıklanması için mudaraba sözleşmesi esas alınmıştır (Birben, 2013, s.20).

Bu sistem en genel tanımı ile bir emek-sermaye sistemidir. Sermaye sahibinin sermayesini ve emek sahibinin emeğini ortaya koyarak kurdukları bir ortaklık söz konusudur. Yapılan ortaklık sonucunda kar veya zararın hangi oranlarda bölüşüleceği hesap açılırken belirlenmektedir. Yatırımı yapan hesap sahibi için önceden belirlenmiş bir kar oranı yoktur. Yatırımcının anaparasını geri alma ihtimali bile ortadan kalkabilir. Genel teamülde yapılan yatırım sonucunda müşteriye %70, bankaya %30 kar payı ayrılması gibi bir oran belirlenmektedir. Ancak bu oranlar yapılan yatırımın risk durumu, fon sağlayıcısının verimliliği ve yatırım tutarı gibi değişkenlere bağlı olarak değişmektedir. Katılma hesaplarına dair diğer özellikler şu şekildedir:

- Bankanın, hesapların işletilmesi sonucunda elde edilecek kar veya zarardan alacağı pay %20'den az olamamaktadır. Bu oranın değiştirilmesi Merkez Bankası iznine tabidir.
- Anlaşma gereği fon sahiplerinden hesap işletim ücreti alınmaz. Doğacak tüm giderler banka tarafından karşılanır.
- Katılma hesaplarına özel cari hesaplarda olduğu gibi bankanın iflası veya tasfiyesi durumunda TMSF tarafından 100.000 TL'ye kadar geri ödeme güvencesi verilmektedir.
- Katılma hesapları, vadelerine göre 30, 90, 180, 360 gün ve daha uzun vadeli olabilirler. Her grup kendi içinde bir bütün teşkil eder ve ayrı ayrı muhasebeleştirilirler. Merkez Bankası vade sürelerini yeniden belirleme yetkisine sahiptir.

2.7.1.3. Sukuk

1990'lı yıllarda finansal piyasalarda “Varlığa Dayalı Menkul Kıymet” adı altında alternatif bir kaynak oluşturma yöntemi ortaya çıkmıştır. Sukuk ise bu Varlığa Dayalı Menkul Kıymetlerin katılım bankacılığına uyarlanmış hali olarak düşünülebilir. Sukuklar bir varlığa sahip olmayı ve ondan yararlanma hakkını gösteren İslami tahvillerdir. En genel anlamda sukuk, mal, menfaat, hizmet, belirli bir proje veya yatırımın varlıkları üzerindeki eşit değerdeki hisseleri temsil eden vesikalar olarak tanımlanmıştır (Terzi, 2013, s.4).

Sukuku geleneksel bonolardan farklılaştıran özellik, sukuk sahibinin yalnızca elde edeceği nakit akışı değil aynı zamanda mülkiyet hakkıdır. Sukuk ihraççıları sermaye veya kar garantisi veremezler, elde edilen kar için de önceden belirlenmiş bir kar oranı söz konusu

değildir. Sukuk Dayanak varlık olan mal veya hizmet üzerindeki ortak mülkiyet payını temsil etmektedir. Dünyada ilk olarak 2002 yılında Malezya sukuk ihracında bulunan ülke olmuştur. Türkiye’de ise ilk olarak 2010 yılında Kuveyt Türk Katılım Bankası 3 yıl vadeli 100 milyon dolarlık sukuk ihraç etmiştir. 2011 yılı itibariyle dünyadaki sukuk ihracı 150 milyar dolara ulaşmış ve 2012 yılı sonu itibariyle 240 milyar dolara ulaşmıştır. Dünya sukuk ihracının %64’ü Malezya tarafından gerçekleştirilmektedir. Sukuk genel olarak üç temel kullanım alanına sahiptir. Bunlar; proje endeksli sukuk, varlık endeksli sukuk ve bilanço endeksli sukuktur. Proje endeksli sukukta bir projenin finansmanı sağlanması amacıyla özel amaçlı yatırım şirketi tarafından sukuk ihracı yapılmaktadır. Firmaların sahip oldukları varlıklardan elde edecekleri kazanç hakkının yatırımcılara satılması ile varlığa dayalı sukuk ihracı gerçekleşmiş olur. Bilançoya endeksli sukukta ise birden çok projenin finansmanı gerçekleştirilebilir. Bir bankanın fon kullanıcılarının projelerini finanse etmek amacıyla sukuk ihracı yaparak kendisine fon sağlar. İşte katılım bankaları için sukukun bir fon sağlama yöntemi olması buradan kaynaklıdır (Aslan, 2012, s.56).

Uygulanmakta olan birçok farklı sukuk çeşidi bulunmaktadır. Ancak Tüm dünya ve Türkiye’de en çok tercih edilen sukuk çeşitleri “İcara Sukuk” ve “Mudaraba Sukuk” yöntemleridir. Konvansiyonel bankaların yaptıkları leasing işlemleri katılım bankalarında icara adı altında hizmet olarak sunulmaktadır. İcara, kelime anlamı olarak “kiraya vermek” anlamına gelmektedir. Bu sukuk çeşidinde banka makine, teçhizat vb. şeyleri alıp sabit bir kira geliri karşılığında müşterisine kiraya verir. Mudaraba yöntemi daha önce de bahsettiğimiz gibi, bir tarafın emeğini diğer tarafın sermayesini ortaya koyması üzerine yapılan bir sözleşmedir. Mudaraba sukuk yöntemi de bu tekniğin özelliklerini taşımakta olup, ikincil piyasalarda alınıp satılabilmesi mümkündür. Mudaraba sukukunda gelir garantisi verilmez. Projenin başarısız olması durumunda yatırımcının rücu hakkı bulunmamaktadır. Katılım bankalarının finansman sağlamaları için önemli bir araç olan sukuk, finansal kuruluşlar kadar özel işletmeler ve devletler için de önemli bir finansman sağlayıcısıdır.

2.7.1.4. Diğer Fon Sağlama Yöntemleri

Katılım Bankalarının özel cari hesaplar, katılma hesapları ve sukuk dışında diğer fon sağlama yöntemleri arasında biri kendi öz kaynaklarıdır. Bazen çeşitli projelerin finansmanı banka öz kaynağından karşılanabilir. Bir diğer fon sağlama yöntemi ise yurtdışı murabahalardan oluşan sendikasyon kredileridir.

2.7.2. Fon Kullandırma Yöntemleri

2.7.2.1. Kurumsal Finansman Desteği (Murabaha)

Murabaha en genel tanımı ile bir satış türüdür. Bir malın alış fiyatı üzerine belirli bir oranda kar eklenerek müşteriye vadeli satışdır. Bir malı temin etmek için gerekli finansman kaynağına sahip olmayan girişimci bu söz konusu malın satın alınmasını katılım bankasından ister. Katılım bankası da bu malı satın aldıktan sonra üzerine belirli bir oranda kar payı ekleyip vadeli olarak girişimciye satarak murabaha işlemini gerçekleştirmiş olur. Murabaha yönteminde önemli olan; banka tarafından satın alınacak olan malın fiziki olarak mevcut olmasıdır. Banka, malı fiziki olarak elde ettikten sonra satışını gerçekleştirmelidir. Murabaha işlemine yönelik gerçekleştirilen en önemli eleştirilerden biri, bankanın satın aldığı malı görmeden satış işlemini gerçekleştiriyor olduğuna yöneliktir. Banka satın aldığı malı elde etmeden geleneksel bankaların uyguladığı faiz oranlarına eş değer bir kar payı oranı ile satış gerçekleştirdiği zaman, murabaha işlemi hedefinden sapmakta ve konvansiyonel bankaların uyguladıkları ticari krediden hiçbir farkı bulunmamaktadır. Türk Katılım Bankacılığı uygulamasında bu yöntem, kurumsal işletmelere uygulandığı takdirde üretim desteği adını almakta, bireysel kullanıcılar için uygulandığında bireysel finansman desteği olarak adlandırılmaktadır. Bu yöntem katılım bankalarının en çok uyguladıkları finansman yöntemi olup Türkiye ve dünyada katılım bankalarının işlem hacimlerinin %75'ini murabaha oluşturmaktadır.

Girişimciye bir yatırım desteği imkânı sunan murabaha yöntemi ile dış ticaretin finansmanı imkânı da mümkündür. İhracatçı durumundaki yatırımcının talebi üzerine başka bir ülkedeki ithalatçıya gönderilecek olan mal, katılım bankası tarafından satın alınır ve ithalatçı durumunda bulunan müşteriye belirli bir kar payı ile vadeli satış gerçekleşir. Burada önemli olan nokta ithalatçı durumunda bulunan müşterinin malı satın alacağı taahhüdünde bulunmasıdır. Murabaha yöntemine ilişkin genel özellikleri şu şekilde özetleyebiliriz; yatırım, TL veya döviz üzerinden müşterinin yurtiçi ve yurtdışında yapacağı alımlar için olabilir. Müşteriye kesinlikle nakit para verilmez, bir malın alım satımı söz konusu olmalıdır. Banka tarafından yapılan satış işlemi yine banka tarafından kullanım yeri ve amacına göre vadelenir ve bu yöntem katılım bankalarının çalışma prensiplerinden ötürü faiz getirisi olan menkul kıymetlerin alım satımında kullanılmaz.

2.7.2.2. Bireysel Finansman Desteği

Bir önceki başlık altında işletmeler için kullandırılan murabaha finansman yönteminin adının “Üretim Desteği”, bireysel kullanıcılar için ise “Bireysel Finansman Desteği” olarak adlandırıldığını söylemiştik. Bu bağlamda bireysel finansman desteği de bir “Murabaha” finansman yöntemidir. Gerçek kişilerin bireysel ihtiyaçları için (Araç, konut vs.) satıcılardan mal veya hizmet alarak, bedelinin katılım bankası tarafından alıcı adına satıcıya ödenmesi ve alıcının borçlandırılması işlemidir. Geleneksel bankaların kullandıkları konut kredisi, araç kredisi ve ihtiyaç kredilerinin katılım bankacılığındaki uygulamasıdır diyebiliriz bu yöntem için. Bireysel finansman desteğini bir örnekle açıklarsak; finansal durumu yeterli olmayan alıcı, alacağı konutu katılım bankasından satın almasını talep eder. Katılım bankası satın almış olduğu konutu üzerine belirli bir oranda kar marjı ekleyerek müşterisine vadeli olarak satışı gerçekleştirir. Katılım bankası bu işlemi, geleneksel bankaların uyguladıkları faiz oranına denk bir kar payı oranı ile gerçekleştirdiği için uygulanan bu finansal yöntemin konut kredisi uygulamasından farkı yok denecek kadar azdır. Sistemin doğru işlenişinde banka müşterisine nakit para vermemektedir. Ortada alım satıma konu olan bir mal olmalıdır. Az önce verdiğimiz örnekteki gibi bir konut veya bir araç banka tarafından satın alınmalı ve daha sonra satışı alıcıya gerçekleştirilmelidir. Az önce murabaha sistemine ilişkin saymış olduğumuz tüm özellikler bireysel finansman desteği için de geçerlidir. Finansman TL veya döviz ile yapılabilir ve satın alınan malın kullanım yeri ve özelliğine göre vadelendirme yapılır. Ayrıca bu finansman desteğinde alıcının satın alacağı malın vadelerini ödeyememesi durumuna karşı işlem gerçekleşmeden önce alıcıdan ipotek, nakit, nakit benzeri teminatlar, altın vs. teminat olarak alınır.

2.7.2.3. Finansal Kiralama (İcara)

Müşterinin ihtiyaç duyduğu ürün banka tarafından satın alınarak müşteriye kiralanır ve müşteri kira süresi sonunda bu ürünün sahibi olur. Finansal kiralama işlemini en genel şekilde böyle açıklamamız mümkündür. Finansal kiralama yöntemi yalnızca katılım bankaları değil geleneksel bankaların da doğrudan kendi bünyelerinde değil ama kurdukları leasing kuruluşları üzerinden başvurduğu bir finansman metodudur. Önce Amerika’da daha

sonra Avrupa’da uygulanmaya başlanan bu yöntem Türkiye’de 1983 yılında “Özel Finans Kurumları’nın kurulmasına yönelik kararname ile uygulanmaya başlanmıştır. Daha sonra 1985 yılında “Finansal Kiralama Sözleşmesi” adı altında 3226 Sayılı Finansal Kiralama Kanunu ile bağımsız bir sözleşme olma özelliğini kazanmıştır. Özel Finans Kuruluşları, Türkiye’de bu finansman yönteminin uygulanmasının öncüsü olmuşlardır. İlk kez 1950’li yıllarda Amerika Birleşik Devletleri’nde uygulanan bu finansman metodu uzun dönemdir faizsiz bankalar tarafından en sık uygulanan yöntemlerden biri haline gelmiştir. Müşterinin ihtiyaç duyduğu ürün banka tarafından satın alınarak müşteriye kiralanır ve müşteri kira süresi sonunda bu ürünün sahibi olur. Finansal kiralama işlemini en genel şekilde böyle açıklamamız mümkündür. Finansal kiralama yöntemi yalnızca katılım bankaları değil geleneksel bankaların da doğrudan kendi bünyelerinde değil ama kurdukları leasing kuruluşları üzerinden başvurduğu bir finansman metodudur. Önce Amerika’da daha sonra Avrupa’da uygulanmaya başlanan bu yöntem Türkiye’de 1983 yılında “Özel Finans Kurumları’nın kurulmasına yönelik kararname ile uygulanmaya başlanmıştır. Daha sonra 1985 yılında “Finansal Kiralama Sözleşmesi” adı altında 3226 Sayılı Finansal Kiralama Kanunu ile bağımsız bir sözleşme olma özelliğini kazanmıştır. Özel Finans Kuruluşları, Türkiye’de bu finansman yönteminin uygulanmasının öncüsü olmuşlardır. İlk kez 1950’li yıllarda Amerika Birleşik Devletleri’nde uygulanan bu finansman metodu uzun dönemdir faizsiz bankalar tarafından en sık uygulanan yöntemlerden biri haline gelmiştir.

Konvansiyonel bankaların aksine katılım bankaları finansal kiralama yöntemini kendi bünyelerinde, ayrı bir kuruluşa ihtiyaç duymadan, uygulamaktadırlar. Böylece; alıcılara kiralayacakları ürünlerin finansman kaynaklarını direkt katılma hesapları aracılığıyla topladıkları fonlar üzerinden karşılamaktadırlar.

Finansal kiralama işleminin sahip olduğu bazı avantajlar vardır; uzun vadeli bir finansman yöntemi olan İcara, diğer finansman yöntemlerine göre daha düşük maliyetlidir. Leasing işlemi ve sözleşmesi her türlü vergi ve harçtan muaftır. Girişimciler açısından da faydalı bir yöntem olan finansal kiralama ile yeterli öz kaynağı olmayan ve borçlanma imkânı kısıtlı olan firmalara büyüme imkânı sağlanır.

2.7.2.4. Emek-Sermaye Ortaklığı (Mudarebe)

Mudarebe, kelime anlamı itibariyle bir tarafın emeğini diğer tarafın da sermayesini ortaya koyması ile en az iki kişi arasında kurulan bir emek sermaye ortaklığı anlamına gelmektedir. Bu finansman yöntemiyle katılım bankaları bir proje veya girişimin finansmanını sağlayarak sermaye ortaya koymakta, katılım bankası müşterisi ise emeğini ortaya koyarak bir ortaklık meydana getirmektedirler. Bu yöntemde, girişimi katılım bankası tarafından finanse edilen müşteriye “mudarib” denilmektedir. Katılım bankası ise bu girişimin sermayedarı olmaktadır. Katılım bankası, müşterisinden verilecek fonun miktarı ve şartlarına bağlı olarak, gerekli oranda kar payı talebinde bulunur ve paylaşılacak bu kar payı mudarebe sözleşmesinin oluşturulması sırasında kesin olarak belirlenir.

Mutlak mudarebe, katılım bankasının sermayeyi müşterisine verdikten sonra herhangi bir özel şart ileri sürmemesidir. Yalnızca karın paylaşılma şekli sözleşme ile belirlenmekte ve işle ilgili olan konulara müdahil olunmamaktadır. Mukayyed mudarebe yönteminde ise, katılım bankası sermayeyi müşterisine verirken bir takım şartlar öne sürmektedir. Her ne kadar iki farklı uygulama yönteminden söz ediyor olsak da, günümüzde katılım bankalarının mutlak mudarebe yöntemini uygulamaya koyuyor olabilme ihtimalleri düşüktür. Bankalar olası bir zarar durumuna karşı ihtiyatlı olmak amacıyla girişimcinin faaliyetlerine belirli ölçülerde karışma ihtiyacı duymaktadırlar. Doğal olarak projeye dair hesapları her an denetleyebilmekte ve resmi ve gayri resmi tüm kayıtları inceleyebilmektedirler. Girişimcinin plansız ve başarısız çalışmaları sonucunda bir zarara uğramamak için katılım bankaları da projenin yürütülmesinde etkili olmak zorundadırlar.

Projenin finansörü olarak katılım bankasının müşterisi ile ortak bir girişimde bulunarak ortaya çıkardıkları faaliyetin daha en başında, mudarebe sözleşmesi yapılırken, karın hangi oranlarda paylaşılacağını belirlendiğinden söz ettik. Burada önemli olan soru; proje sonunda kar elde edilmemesi veya zarar elde edilmesi durumunda katılım bankasının nasıl hareket ettiğidir. Uygulamada olması gereken; kar veya zarar olmaması durumunda sermayedarın yatırmış olduğu fonu aynen geri alması ve projenin zarara uğraması halinde ise, zararı projenin finansörü olan bankanın karşılamasıdır. Mudarebe yönteminin bahsedildiği biçimde doğru uygulanması durumunda ortaya çıkacak sonuçlar bunlardır. Ancak, katılım bankalarının uyguladıkları tüm finansal yöntemler sonucunda projenin başarı veya başarısızlığından bağımsız olarak her zaman belirli bir miktar kar elde ediyor olmaları, akıllara “Katılım bankaları neden hep kar eder?” sorusunu getirmektedir. Katılım

bankaları kendi zarar etme ihtimallerini en aza indirmek amacıyla mudarebe sözleşmesi kapsamında bir takım düzenlemelerde bulunmaktadır. Örneğin, olası bir zarar durumunda proje sahibi müşterinin kasıt ve ihmali, zararın tamamen müşteriye yüklenmesine sebep olabilmektedir. Emek sermaye ortaklığının gerekliliği oluşacak kar veya zararın ne şekilde paylaşılacağına sözleşmenin oluşturulması sırasında belirlenmesi ve bu şartlar doğrultusunda hareket edilmesidir.

2.7.2.5. Kar-Zarar Ortaklığı (Muşarake)

Muşarake, belirli kaynaklar tarafından “kar-zarar ortaklığı” bazı kaynaklar tarafından ise “sermaye-sermaye ortaklığı” olarak isimlendirilmektedir. Mudarebe yönteminin aksine muşarake yönteminde bir taraf emeği diğer taraf ise sermayesi ile değil taraflar hem emek hem sermayeleri ile ortak olmaktadır. İştirak etmek anlamına gelen muşarake, bir işletmenin sermayesine katılarak o işletmenin ortağı olmak demektir. Taraflar az ya da çok sermaye koyarak, ortaya çıkacak muhtemel karın hangi oranlarda paylaşılacağını muşarake sözleşmesi ile belirlerler. Tarafların sermayeleri ve emekleri ile girişimde bulunarak girişimi beraber yürütmeleri ve sözleşme ile belirledikleri oranlarda kar paylaşımında bulunmalarını sağlayan sözleşmeye muşarake denilmektedir. Yöntemin uygulanış şekli şöyledir: Katılım bankası, müşterisinin talebi üzerine proje sermayesinin bir kısmını karşılar. Müşteri ise kendi imkânları doğrultusunda proje sermayesinin geri kalan kısmını karşılamaktadır. Banka müşterisi sahip olduğu bilgi beceri ve tecrübe sebebiyle projenin sorumluluğunu yürütmesi halinde elde edilecek kardan daha fazla oranda faydalanma hakkına sahip olacaktır. Projenin yürütme ve denetim sorumluluğuna sahip olan müşteri elde edilecek kardan bir pay alır. Bunun dışında elde edilecek kar, yatırım yapanların sermayeye iştirakleri oranında dağıtılacaktır. Bu ortaklık yönteminde kar elde edilmemesi veya zarar elde edilmesi sonucunda elde edilmiş olan zarar yine sermayeye katılanların iştirak oranları doğrultusunda pay edilecektir. Hangi ortak, hangi oranda sermayeye katılmışsa zarar olması halinde de zararı o oranda karşılamakla yükümlüdür. Bu yöntemde zarar halinde müşteri ilave bir zarara maruz bırakılmaz. Bu yöntem katılım bankalarının çoğunlukla sanayinin finansmanında uyguladıkları bir yöntemdir. Sanayi kuruluşlarına makine ve teçhizat sağlanmasında bu yöneme sıkça başvurulmaktadır.

2.7.2.6. İleriye Dönük Satış (Selem)

Selem özel bir emtia satışı yöntemidir. Bu yöntemde finansman ihtiyacı olan kişi elinde bulunan emtiayı gelecekte teslim etmek koşuluyla peşin bedelle satış gerçekleştirir. Selem sözleşmesinin yapıldığı sırada ödeme işlemi nakit olarak gerçekleşmiştir. Ürünün teslimatı ise sözleşmede belirtilen tarihe kadar ertelenmiştir. Bu finansman yönteminin katılım bankası tarafından uygulanması şu şekilde gerçekleşir: Banka henüz üretilmemiş veya üretim aşamasında olan ürünü nakit bedelle satın alır. Katılım bankası peşin bedelle satın aldığı ürünün, tamamlanmasının ardından, üzerine belirli bir miktar kar koyarak piyasada satışını gerçekleştirir. Katılım bankası gelecekte üretilecek olan malın fiyatını peşin olarak ödeyerek, üretici konumunda olan müşterisine ihtiyaç duyduğu fonu sağlamaktadır. Selem, özellikle çiftçilerin fon tedariki için sıkça kullandıkları bir yöntemdir.

2.7.2.7. Siparişe Dayalı Satış (İstisna)

Selem yöntemine çok benzer bir yöntem olmasıyla beraber birkaç konuda farklılık içeren bir yöntemdir. İstisna, satışı gerçekleştirilen malın, inşa edilmeye dayalı veya imal edilecek bir mal olması ve bu malın teslimatının ileride gerçekleştirilmesi için taraflar arasında alışverişin gerçekleştirilmesine olanak tanıyan bir sözleşme türüdür. İstisnayı selem yönteminden ayıran özellik; satış işleminde ödemenin peşin olarak yapılma zorunluluğunun olmaması veya kademeli ödeme yapılma imkânının var olmasıdır. Bu işlemde üretici konumundaki kişi, inşa edeceği veya imal edeceği ürünün satışı için sözleşmeyi gerçekleştirir. Ürünün fiyatı ve teslimat tarihi belirlenir ve üretim tamamlandıktan sonra teslimat gerçekleşir. Ürünün bedeli, imalat sırasında kademeli olarak gerçekleşir.

2.7.2.8. Teverruk

Teverruk yöntemi katılım bankaları uygulamasında “Uluslararası Murabaha” olarak da adlandırılabilir. Sistemin en genel tanımı şöyledir: Nakit bulmak amacıyla bir şahıstan vadeli olarak alınan malı bir başka şahsa peşin satmaya teverruk satışı denilir. Bu yöntemin ortaya çıkmasının sebebi; katılım bankalarının müşterilerine işletme kredisi verememelerinden, kısa vadeli ya da gecelik plasman yapamamalarından kaynaklanmaktadır. Çalışma prensipleri gereği bu yöntemleri uygulayamayan katılım bankası elinde bulunan kısa vadeli yüksek miktardaki fonu değerlendirmek için teverruk yönteminden faydalanabilir. Aksi halde bankanın elinde yüklü miktarda atıl fon kalacaktır.

Bu yöntemin uluslararası murabaha olarak da adlandırılmasında etkili olan şey, uygulamanın genellikle Londra Metal Borsasında gerçekleştiriliyor olmasıdır. Şöyle ki; katılım bankası elindeki yüklü miktardaki fonu başka bir faizli veya faizsiz faaliyet gösteren bankaya depo eder ve bu bankadan kendi hesabına emtia satın alınmasını talep eder. Parayı almış olan banka, katılım bankası namına siparişi verilen ürünü organize bir piyasadan satın alır (Çoğunlukla Londra Metal Borsası). İkinci banka satın aldığı bu emtianın katılım bankası tarafından kendisine vadeli satışını talep eder. Katılım bankası üzerine belirli bir kar marjı ekleyerek, zaten emtiayı elinde bulunduran ikinci bankaya satışı gerçekleştirir. Vadeli satıştan doğan ödemelerin gerçekleştirilmesiyle beraber tevrruk işlemi son bulur ve katılım bankası elindeki fondan kar elde etmiş olur.

2.7.2.9. Karşılıksız Borç (Karz-ı Hasen)

Kelime anlamı olarak “Güzel Borç” anlamına gelen karz-ı hasen, herhangi bir kar veya faiz beklentisi içinde bulunmadan yalnızca anaparanın ödenmesinin talep edildiği fon sağlama yöntemidir. Bu yöntemde tarafların belirlediği tarihte anaparanın geri ödenmesi gerçekleşir. Ödemenin tek seferde yapılması şart olmayıp, vadeli olarak ödemenin yapılması da mümkündür. Karz-ı hasen yönteminde tek koşul, anaparaya herhangi bir kar marjı eklenemeyecek olmasıdır.

Banka, müşterisine sağladığı fonun geri ödemesinin yapılmasını garanti altına almak amacıyla müşterisinden maddi veya kefil karşılığı teminat alma hakkına da sahiptir. Karz-ı hasen yönteminde borcu verenin hiçbir çıkarının olmayışı, yapmış olduğu yardıma yalnızca insani bir boyut kazandırmaktadır. İslam düşüncesinde bu borcu veren kişinin elde ettiği kazanç, sevaba girmiş olmasıdır. Bu felsefeyle ortaya çıkartılan bu finansman yönteminde kimi yazarlara göre borç verenin de mağdur olmaması için verilen tutarın enflasyon farkını talep etmek faiz sayılmamaktadır. Genelde bu metodun uygulanışında, enflasyon farkından etkilenmemek için, uygulanan yöntem altınla borç verme işlemidir.

2.7.2.10. Mal Karşılığı Vesaikin Finansmanı

Esasen bir murabaha yöntemi olan mal karşılığı vesaikin finansmanı, dış ticaretin finansmanı olarak da adlandırılmaktadır. Bu açıdan mal karşılığı vesaikin finansmanı, dış ticaret işlemlerinin fonlanmasını sağlayan bir üretim desteğidir. Murabaha başlığı altında da kısaca söz etmiş olduğumuz bu yöntemde banka, ihracatçı konumunda olan müşterisi

için satışı gerçekleştirilecek olan ürünün sahipliğini alır ve malı satın almayı taahhüt etmiş olan yurtdışındaki ithalatçıya üzerine belirli bir kar marjı koyarak satışı gerçekleştirir.

2.7.3. İslami Borsa

Tamamen risk paylaşımına dayanan İslami bir borsanın hangi kurallara tabi olacağı ve nasıl işletileceği kapsamlı çalışılması gereken bir konudur. Önceki bölümde belirtilen İslami bir sermaye piyasasının ilkelerinden hareketle böyle bir borsanın nasıl olması gerektiği hakkında bir kanaat oluşturulabilir. Öncelikle İslami bir borsa kısa vadeli alım satımlarla kazanç elde etme anlayışına son vermeli ve borsa kültürünü uzun vadeli kazanca doğru değiştirmelidir. Borsada iki tip yatırımcı vardır. Birinci tip yatırımcı, yatırım yaptığı şirketin uzun vadede değerini maksimize etmeye çalışır ve aldığı hisse senedini kısa vadede elinden çıkarmaz. İkinci tip yatırımcı ise sadece hisse senedi fiyat hareketleriyle ilgilenir ve kısa vadeli kazanç peşinde koşar. Bu tür yatırımcılar piyasanın psikolojisini takip ederek nasıl kâr elde edileceği üzerinde odaklanırlar. İslami bir borsa birinci tip yatırımcıyı teşvik etmeli ve ikinci tür yatırımcıyı engelleyecek kurallar koymalıdır. Mevcut borsalarda işlem gören hisse senetlerinin alım satımına cevaz veren bazı İslam hukukçuları bunların kısa vadeli olarak alınıp satılmamasını şart koşmuşlardır (Sheng ve Singh, 2013, s. 12).

İslami bir borsa kurulduğunda bu borsanın hiçbir aksaklık olmadan çalışacağı söylenemez. İslami borsalar diğer borsalardan tamamen bağımsız olarak çalışamayacaklardır. Piyasalar arası arbitraj imkânı olacağından bu imkândan yararlanmak isteyenler elbette ki olacaktır. Mevcut borsadaki kısa vadeli kazanç peşinden koşma sorunu İslami borsalarla kısa vadede çözülemeyecektir. Bu problemin çözümü çok daha uzun bir zamana yayılacaktır. İslami borsa reel sektör ile bütünleşik bir yapıda kurulmalı, reel sektörün aynası olmalıdır. İslami borsanın işleyişi ile ilgili kurallar ve kote edilen şirketlerin fıkha uygunluğu ne kadar detaylı incelenirse İslami borsanın başarılı olma ihtimali o derece yüksek olacaktır (Sheng ve Singh, 2013, s. 13).

Risk paylaşım mekanizmasının tabana yayılabilmesi için İslami borsanın öncelikle küçük ölçekli firmaları kote etmesi gerekmektedir. Bu şekilde yerel firmalar İslami borsa sayesinde sermayeye daha kolay erişebilecek, bu da yerel firmaların yeni yatırımlar yapma konusunda daha cesur davranmalarını sağlayacaktır. Sheng ve Singh (2013), 20. yüzyılda İngiltere’de Birmingham ve Manchester gibi şehirlerde bulunan vilayet borsalarının bu

şehirlerdeki yerel firmalara sermaye sağlama ve onları destekleme konusunda gayet başarılı örnekler olduğunu ifade etmektedir.

İslami bir borsada işlem gören şirketlerin kârlılık oranları şirketlerin verimliliklerini yansıtan bir gösterge olacaktır. Böyle bir durumda tasarruf sahipleri fonlarını firmanın kâr elde etme potansiyeline göre kullanacaklardır. Bu şekilde fonlar şirketlerin yatırımlarının beklenen getirisine göre tahsis edilecek ve genellikle yüksek getirili projeler finanse edilecektir (Iqbal ve Mirakhor, 2014, s. 21).

İslami bir borsa bireysel yatırımcıların sahip oldukları kendine özgü riski (idiosyncratic risk) azaltabilecek bir araç olabilir. Örneğin kişinin ani bir likidite ihtiyacı olduğunda sahip olduğu hisse senetleri bu likidite sorununa çare olabilir. Aynı şekilde firmalar da borsaya aktif bir katılım sağlayarak likidite risklerini azaltabilir. Ayrıca firmalar, iyi çeşitlendirilmiş bir portföy oluşturarak kendi faaliyetlerinden elde edecekleri getirinin düşük olması riskine karşı da bir önlem olarak borsayı kullanabilirler (Iqbal ve Mirakhor, 2014, s. 21).

3. BÖLÜM

KATILIM BANKALARININ TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDEKİ YERİNE İLİŞKİN ANALİZ VE DEĞERLENDİRME

3.1. Analizin Amacı

Bu kısım araştırmanın amacı ve kapsamı, araştırmanın modeli ve uygulama, Topsis metodu ile finansal performans analizi bölümlerinden oluşmaktadır. Çalışma 2008-2017 yılları arasını kapsamaktadır. Bunun nedeni çalışmaya katılan tüm katılım bankalarının verilerine 2008 yılından itibaren ulaşılması ve analize katılan Türkiye Finans Katılım Bankası'nın 2008 yılında kurulmuş olmasıdır. Çalışmada Türkiye'de faaliyet gösteren tüm katılım bankaları: Bank Asya, Türkiye Finans, Albaraka Türk ve Kuveyt Türk bankalarının finansal performansları analiz edilmiştir. Ancak Ziraat Katılım Bankası ve Vakıf Katılım Bankası yeni kurulduğu için inceleme dışı bırakılmıştır. Katılım bankalarına ait verilere tkbb.org.tr ve katılım bankalarının kendi internet sitelerinden ulaşılmıştır.

3.2. Analizin Yöntemi

Bu çalışmada Topsis Metodu kullanılarak katılım bankalarının finansal performansları ölçülmüş ve katılım bankalarına ait finansal performans puanları bulunmuştur. Bu metod sonucunda elde edilen finansal performans puanlarına göre değerlendirmeler yapılmıştır. Topsis metodunu kullanarak finansal performans puanı hesaplamak için birtakım rasyolar kullanılmıştır. Bu rasyolar:

- Aktifin Kârlılığı,
- Öz kaynakların Kârlılığı,
- Öz kaynaklar/Toplam Aktif,
- Net Kâr Payı Geliri/Toplam Aktif,
- Takipteki Krediler/Toplam Krediler,
- Toplam Krediler/Toplam Aktif,
- Vergi Öncesi Kâr (VÖK)/Pasif toplamıdır.

Bu rasyolar; kârlılık rasyoları ve borçlanma rasyolarının alt türleri olan oranlardır. Bunun en temel nedeni kârlılık rasyoları bankaların finansal performansını yükseltirken, öz kaynakları ve krediler ise bankaların iflas sıkıntısına düşmemesi için belirleyici finansal

performans göstergeleri olmalarıdır. Katılım bankalarının finansal rasyolarını hesaplamak için gereken veriler her katılım bankasına ait olarak tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 6. Bank Asya Finansal Rasyolar

Yıllar	Dönem Net Karı	Aktif Toplam	Özkaynak Toplamı	Net Kar Payı (Geliri)	Takipteki Krediler	Toplam Krediler	Vok
2008	89285	2637881	299261	143783	110648	1796407	97302
2009	144667	4205142	635652	259829	128578	2766076	195157
2010	230943	6302917	873480	425772	235656	4318069	283554
2011	237336	8155009	1415400	510474	324748	6147566	302613
2012	307818	11738552	1799416	622547	456210	8196675	386169
2013	263125	14660995	2038554	601165	447151	10954796	328251
2014	222143	17348495	2246769	636376	615730	13153771	276658
2015	190392	21390024	2349273	880325	648921	16025520	245441
2016	180604	27784947	2510946	977256	1158191	20705013	213104
2017	-813470	13679814	1705392	665141	1784640	9059726	-830241

Tablo 6’da Bank Asya’nın finansal rasyoları kullanmak için gerekli verileri 2008-2017 yılları itibariyle sunulmuştur. Bank Asya’nın dönem net kârı hep pozitif çıkarken 2017 yılında TMSF’nin el koymasıyla Bank Asya 2017’de zarar etmiştir. Yıllar itibariyle artan bir seyir izleyen aktif ve özkaynak kalemleri 2017 yılında düşüşe geçmiştir. Net kâr payı geliri ve bankanın toplam kredileri de 2017’de azalmıştır. Vergi öncesi kâr kalemi de 2017 yılında zarar vermiştir.

Tablo 7. Bank Asya Finansal Rasyo Verileri

RASYOLAR	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Aktifin Karlılığı	0,033	0,034	0,036	0,029	0,026	0,017	0,012	0,008	0,006	-0,059
Özkaynak Karlılığı	0,29	0,22	0,26	0,16	0,17	0,12	0,09	0,081	0,071	-0,477
Özkaynaklar/Toplam Aktif	0,113	0,151	0,138	0,173	0,153	0,139	0,129	0,109	0,090	0,124
Net Kar Payı Geliri/ Toplam Aktif	0,054	0,061	0,067	0,062	0,053	0,041	0,036	0,041	0,035	0,048
VÖK/ PASİF TOPLAMI	0,036	0,46	0,044	0,037	0,032	0,022	0,015	0,011	0,007	-0,060
Takipteki Krediler/ Toplam Krediler	0,061	0,46	0,054	0,052	0,055	0,040	0,046	0,040	0,055	0,196
Toplam Krediler/ Toplam Aktif	0,68	0,65	0,68	0,75	0,69	0,74	0,75	0,749	0,745	0,662

Tablo 7’de Bank Asya’nın finansal rasyoları hesaplanmış olup, bu rasyolar tablo 2’deki veriler aracılığıyla bulunmuştur. Aktif kârlılığı, özkaynak kârlılığı ve vök / pasif toplamı rasyoları 2017’de negatif çıkmıştır. Bunun nedeni bankanın 2017’de zarar etmesidir. Diğer rasyolar yıllar itibariyle değişkenlik göstermektedir.

Tablo 8. Türkiye Finans Verileri

Yıllar	Dönem Net Karı	Aktif Toplam	Özkaynak Toplamı	Net Kar Payı (Geliri)	Takipteki Krediler	Toplam Krediler	Vok
2008	79450	3024294	256880	162190	68562	1988620	85273
2009	139808	4122636	434055	191676	87689	2984837	139808
2010	146943	5616687	587592	328805	106974	4497688	177111
2011	160633	7104156	1001456	404256	190339	5498927	202741
2012	171388	8699643	1193692	503846	257695	7123545	215125
2013	205529	10691860	1406096	472983	243842	7975316	252779
2014	231587	13528353	1613659	574459	245497	10346545	293421
2015	283573	17616504	2125162	792111	358259	12763400	361826
2016	329277	25126629	2522381	874083	441072	17447961	412512
2017	334228	33494790	3153847	1097832	597317	23056422	425285

Tablo 8’de Türkiye Finans’ın finansal oranlarını hesaplamak için gerekli veriler sunulmuştur. Yıllar itibariyle kalemleri tek tek incelersek her kalem artış göstermiştir. İstisna olarak takipteki krediler 2013 yılında düşmüştür. Bunun dışında Türkiye Finans’ın seyri günden güne büyüyen banka imajındadır.

Tablo 9. Türkiye Finans Finansal Rasyoları

RASYOLAR	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Aktifin Karlılığı	0,026	0,033	0,026	0,022	0,019	0,019	0,017	0,016	0,013	0,009
Özkaynak Karlılığı	0,30	0,32	0,25	0,16	0,14	0,14	0,14	0,13	0,13	0,10
Özkaynaklar/Toplam Aktif	0,08	0,10	0,10	0,14	0,13	0,13	0,11	0,12	0,10	0,09
Net Kar Payı Geliri/ Toplam Aktif	0,053	0,046	0,058	0,056	0,057	0,057	0,042	0,044	0,034	0,032
VÖK/ PASİF TOPLAMI	0,028	0,033	0,031	0,028	0,024	0,024	0,021	0,020	0,016	0,012
Takipteki Krediler/ Toplam Krediler	0,034	0,029	0,023	0,034	0,036	0,036	0,023	0,028	0,025	0,025
Toplam Krediler/ Toplam Aktif	0,65	0,72	0,80	0,77	0,81	0,74	0,76	0,72	0,69	0,68

Tablo 9’da Türkiye Finans’ın analizde kullanılacak finansal rasyoları sunulmuştur. Bu rasyolar tablo 8’deki veriler yardımıyla bulunmuştur. Bu tabloya göre her rasyo yıllar itibariyle değişkenlik göstermektedir. Bunun nedeni verilerdeki değişkenliktir, Türkiye Finans’ın tüm verileri artmasına rağmen finansal oran hesaplarken bu durum her zaman pozitif olarak yansımaz çünkü oran hesabındaki 2 verinin de artması rasyoyu olumlu da olumsuz da etkileyebilmektedir.

Tablo 10. Albaraka Türk Verileri

Yıllar	Dönem Net Karı	Aktif Toplam	Özkaynak Toplamı	Net Kar Payı (Geliri)	Takipteki Krediler	Toplam Krediler	Vok
2008	46128	1969598	182490	79781	31181	1346234	41602
2009	69381	2491813	245905	104156	34695	1832861	71627
2010	84979	3690029	533780	178552	42876	2694918	107522
2011	136242	4789108	638102	273536	105819	3657261	171436
2012	105279	6414914	710666	307502	170087	4632510	131757
2013	134044	8406301	852635	316158	190850	6270895	165676
2014	160155	10460885	1004251	385648	171936	7264810	202163
2015	191835	12324654	1218333	485898	222549	9058404	241225
2016	241409	17216553	1497268	625176	279668	11987580	299543
2017	252631	23046424	1790927	698974	326975	15474046	325552

Tablo 10’da Albaraka Türk’ün verileri gösterilmiştir. Bu veriler genellikle artış trendi göstermektedir. Ancak bu artışa istisna olarak takipteki krediler 2014 yılında, vergi öncesi kâr da 20012 yılında düşüş göstermiştir. Bunun dışında Albaraka Türk bankası genellikle olağan dışı durumlarla karşılaşmadan faaliyetini sürdürmektedir.

Tablo 11. Albaraka Türk Finansal Rasyoları

RASYOLAR	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Aktifin Karlılığı	0,023	0,027	0,023	0,028	0,016	0,015	0,015	0,015	0,014	0,010
Özkaynak Karlılığı	0,25	0,28	0,15	0,21	0,14	0,15	0,15	0,15	0,16	0,14
Özkaynaklar/Toplam Aktif	0,092	0,098	0,14	0,13	0,11	0,10	0,096	0,098	0,086	0,077
Net Kar Payı Geliri/ Toplam Aktif	0,040	0,041	0,048	0,0574	0,047	0,037	0,036	0,039	0,036	0,030
VÖK/ PASİF TOPLAMI	0,021	0,028	0,029	0,035	0,020	0,019	0,019	0,019	0,017	0,014
Takipteki Krediler/ Toplam Krediler	0,023	0,018	0,015	0,028	0,036	0,030	0,023	0,024	0,023	0,021
Toplam Krediler/ Toplam Aktif	0,68	0,73	0,73	0,76	0,72	0,74	0,69	0,73	0,69	0,67

Tablo 11’de Tablo 10’daki verilerin yardımıyla hesaplanan finansal rasyolar gösterilmiştir. Bu rasyolara bakıldığında artışa ya da azalışa doğru belirli bir yönelmenin olmadığı görülmektedir. Bu seyir yıldan yıla farklılık göstermektedir ancak rasyoların hiçbirinin de negatif çıkmaması katılım bankası için olumlu bir göstergedir.

Tablo 12. Kuveyt Türk Verileri

Yıllar	Dönem Net Karı	Aktif Toplam	Özkaynak Toplamı	Net Kar Payı (Geliri)	Takipteki Krediler	Toplam Krediler	Vok
2008	29804	2339928	213185	70857	101012	1505728	29804
2009	35501	2936082	247238	101690	117564	2102143	35501
2010	74123	3868318	388583	189307	133128	3009769	93387
2011	104086	5768034	685679	263516	216346	4237712	134401
2012	127133	6904526	807312	347659	298209	5005535	163677
2013	159648	9727117	1256685	396057	234342	6971527	201123
2014	195042	14897592	1437978	540384	209428	10258759	245456
2015	250156	18910513	1684037	696548	285339	11697859	309256
2016	300343	25893542	2302049	1439926	381676	16232906	369210
2017	370450	34008175	3022870	2018781	481195	20575082	462739

Tablo 12’de Kuveyt Türk’ün finansal verileri gösterilmiştir. Diğer katılım bankalarındaki benzer şekilde verilerin çoğunda artış olup sadece takipteki krediler kaleminde 2013 ve 2014 yıllarında azalmıştır. Bankaların kullandırmış olduğu krediyi müşteri veya kurumun ödeme sıkıntısı çekmesi veya ertelemesi gibi nedenler sonucu bankanın krediyi zamanında tahsis etmemesinden kaynaklanan problemlerden dolayı takipteki krediler kalemi azalmıştır.

Tablo 13. Kuveyt Türk Finansal Rasyoları

RASYOLAR	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Aktifin Karlılığı	0,012	0,012	0,019	0,018	0,018	0,016	0,013	0,013	0,011	0,010
Özkaynak Karlılığı	0,13	0,14	0,19	0,15	0,15	0,12	0,13	0,14	0,13	0,12
Özkaynaklar/Toplam Aktif	0,091	0,084	0,100	0,118	0,116	0,129	0,096	0,89	0,088	0,088
Net Kar Payı Geliri/Toplam Aktif	0,030	0,034	0,048	0,045	0,050	0,040	0,036	0,036	0,055	0,059
VÖK/ PASİF TOPLAMI	0,012	0,012	0,024	0,023	0,023	0,020	0,016	0,016	0,014	0,013
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	0,067	0,055	0,044	0,051	0,059	0,033	0,020	0,024	0,023	0,023
Toplam Krediler/Toplam Aktif	0,64	0,71	0,77	0,73	0,72	0,71	0,68	0,61	0,62	0,60

Tablo 12’de Tablo 12’nin yardımıyla oluşturulan Kuveyt Türk’ün finansal rasyoları sunulmuştur. Her bankada olduğu gibi rasyoları değişkenlik göstermektedir. Ancak bu değişkenlik negative olmadığı için olumludur. Çünkü kullanılan rasyolar kârlılık rasyoları ve kredilerden oluşmaktadır. Bu rasyoların negative çıkması katılım bankasının finansal durumunun kötü olduğunu ifade etmektedir.

Topsis Metodu ile Finansal Performans Analizi:

Topsis metodu ilk kez 1981 yılında Yoon ve Hwang tarafından çok kriterli karar verme problemlerinin çözümünde kullanılmıştır. Bu metod: ekonomi, yönetim, muhasebe, finans, pazarlama, planlama, üretim, sağlık, ulaştırma, eğitim, mühendislik gibi birçok alanda kullanılmaktadır. Topsis metodunun avantajı; her değişken ya da alternatifin kendi değerini alması ve böylece alternatifler ve kriterler arasındaki farklılıklarla ilgili daha sağlıklı ve güvenilir yorumlar yapılarak ve gerçekçi sonuçlara ulaşılabilmesidir (Özkan, 2007, s.123). Topsis metodu 6 adımdan oluşmaktadır. İlk adımda rasyolar yardımıyla karar matrisleri oluşturulmakta, karar matrisi oluşturulurken satır ve sütunlar farklı kavramları ifade

etmektedir. Satırlar üstünlükleri tespit etmek için kullanılan karar noktalarını gösterirken, sütunları sıralamak, seçim yapmak ve kısaca son kararı vermek için kullanılan değerlendirme faktörlerini göstermektedir. Aşağıda gösterilen matriste m yani satırlar karar noktalarını, n ya da sütunlar değerlendirme faktörlerini ifade etmektedir (Yayar, 2012, s.21).

$$A_{ij} = \begin{bmatrix} A_{11} & A_{12} & \dots & A_{1n} \\ A_{21} & A_{22} & \dots & A_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ A_{m1} & A_{m2} & \dots & A_{mn} \end{bmatrix} \quad (1)$$

İkinci adımda ise;

$$R_{ij} = \frac{a_{ij}}{\sqrt{\sum_{k=1}^m a_{2kj}}} \quad (2)$$

formül yardımıyla standart karar matrisleri oluşturulur, formül sonucunda oluşturulan yeni matris:

$$R_{ij} = \begin{bmatrix} r_{11} & r_{12} & \dots & r_{1n} \\ r_{21} & r_{22} & \dots & r_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ r_{m1} & r_{m2} & \dots & r_{mn} \end{bmatrix} \quad 49$$

$$r_{m1} \quad r_{m2} \quad \dots \quad r_{mn} \quad (3)$$

Üçüncü adımda analizde kullanılacak kriterler eşit olarak ağırlıklandırılır. Bu çalışmada 7 rasyo kullanılmıştır ve eşit olarak ağırlıklandırılmıştır. Bu ağırlıklar belirlendikten sonra matristeki değerler ağırlıklar ile çarpılarak ağırlıklı standart karar matrisleri oluşturulur (Yayar, 2012, s.21).

$$V_{ij} = \begin{bmatrix} w_1 r_{11} & w_2 r_{12} & \dots & w_n r_{1n} \\ w_1 r_{21} & w_2 r_{22} & \dots & w_n r_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ w_1 r_{m1} & w_2 r_{m2} & \dots & w_n r_{mn} \end{bmatrix}$$

Dördüncü aşamada oluşturulan ağırlıklı standart karar matrisi tablolarındaki her bir sütundaki maksimum ve minimum değerler seçilir ve beşinci adımda aşağıdaki formül yardımıyla ideal ve negatif ideal ayırım ölçüleri bulunur.

$$S_i^* = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^*)^2} \quad S_i^- = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^-)^2} \quad (5)$$

Altıncı ve son adımda ise bu ayırım ölçüleri yardımıyla finansal performans puanları (C) bulunur ve bu puanlar 0 ile 1 arasında değişkenlik göstermektedir. C puanlarını bulmak için uygulanacak formül aşağıda gösterilmiştir

$$C_i = (S_i^- / (S_i^- + S_i^*))$$

Her adım tek tek uygulanarak katılım bankalarının 2005-2014 yıllarına ait finansal performans skorları belirlenmiş olup, katılım bankaları arasında yıllara göre finansal performans sıralaması yapılmıştır. Finansal performans sonuçları daha önce gösterilmiştir.

Tablo 14. Katılım Bankaları Finansal Performans Skorları

YILLAR	C1=BANK ASYA	C2= TÜRKİYE FİNANS	C3= ALBARAKA TÜRK	C4= KUVETRÜRK
2008	0,800	0,564	0,419	0,450
2009	0,755	0,577	0,424	0,399
2010	0,803	0,446	0,303	0,513
2011	0,678	0,480	0,553	0,480
2012	0,488	0,336	0,277	0,404
2013	0,530	0,504	0,424	0,464
2014	0,488	0,460	0,405	0,367
2015	0,292	0,819	0,688	0,434
2016	0,557	0,371	0,396	0,353
2017	0,199	0,791	0,784	0,806

Tablo 14’de katılım bankalarının finansal performans puanları Topsis Metoduyla belirlenmiş olup bu puanlar 0 ile 1 puan dilimi arasında değişmektedir. Her yıla ait finansal performans değerlendirmeleri yapılmıştır. Tablo 10’a göre: 2008 ve 2009 yıllarında Bank Asya zirvede yer alırken Türkiye Finans ikinci sırada yer almıştır. Kuveyt Türk ve Albaraka Türk bankaları ise 2008 ve 2009’da sıralamada yer değiştirmişlerdir. 2008’te Kuveyt Türk 3. Albaraka Türk 4. ; 2009’da ise Albaraka Türk 3. Kuveyt Türk 4. olmuştur. 2010 ve 2011 yıllarında Bank Asya zirvede yer alırken diğer bankalar değişiklik göstermiştir. 2010’da Kuveyt Türk 2. , Türkiye Finans 3. , Albaraka Türk 4. ; 2011’de ise Albaraka Türk 2. , Kuveyt Türk ve Türkiye Finans 3. olmuştur. 2012 ve 2013 yıllarında Bank Asya zirvede yer alırken diğer bankalar değişiklik göstermiştir. 2012’de Kuveyt Türk 2. , Türkiye Finans 3. , Albaraka Türk 4.; 2013’de ise Türkiye Finans 2. , Kuveyt Türk 3. , Albaraka Türk 4. olmuştur. 2014 yılında Bank Asya 1. iken 2015’de Bank Asya son sıradadır. 2015’te Türkiye Finans zirvede yer alırken 2014’te Türkiye Finans 2.’dir. Albaraka Türk 2014’te 3. Albaraka Türk 2015’te ise 2. sıradadır. Kuveyt Türk 2014’de son

sırada iken, 2015'te ise 3. sıradadır. 2016'ae 1. Bank Asya, 4. Kuveyt Türk'tür. 2016'da finansal performans skorları birbirine yakındır. 2017'de ise Bank Asya çok büyük bir düşüş yaşarken Kuveyt Türk 1. Bank Asya 4. olmuştur. Özetle tüm yıllarda en yüksek finansal performansı gösteren katılım bankası Bank Asya olurken 2. sırada Türkiye Finans yer alırken Kuveyt Türk ve Albaraka Türk arasında 3. ve 4. sıra sürekli yer değiştirmektedir. Ancak Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu (TMSF)'nin el koymasıyla Bank Asya 2017'de düşüşe geçmiştir. Bulunan bu sonuçlar bankaların finansal rasyoları sonucu elde edilen değerler olduğu için doğrudan rasyolarla ilişkilidir. Eğer seçilen finansal oran değişirse ya da değer olarak farklılaşırsa finansal performans puanları da değişecektir.

Çalışmada 2008-2017 yılları arası katılım bankalarının finansal performansları ölçülerek sıralama yapılmıştır. Bu sonuçlar; katılım bankalarının hali hazırda ve gelecekte durum değerlendirmesi yapabilmesi için gerekli olan raporlar olup, bu tür analizler katılım bankalarının kriz, iflas, likidite sıkıntısı gibi olumsuz koşullara önceden hazırlıklı olmasına katkı sağlamaktadır. Bu çalışmada katılım bankaları arasında en yüksek finansal performansı Banka Asya göstermiştir. Diğer bir ifade ile Bank Asya bu analiz sonucunda Türkiye'deki katılım bankaları içerisinde en kârlı katılım bankası olmuştur. Ancak 2017'den itibaren TMSF'nin hesaplarına el koymuş olduğu Bank Asya'da ciddi bir düşüş yaşanmıştır. Bu durum, bilanço ve gelir tablolarındaki sayısal göstergelerin ne oranda doğru yansıtılıp yansıtılmadığı gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Bilanço ve gelir tablolarına duyulan güvensizliğin yanında; gelişen politik konjonktürde siyaset ile sivil toplum kuruluşları arasındaki ilişkinin bu süreci hızlandırdığı söylenebilir. Bu tür sonuçlar müşterilerin hangi bankaya yatırım yapacağının seçimine ve bankanın finansal performansına bağlı olarak karar verebilmesine imkân tanıyacaktır. Ayrıca bilanço ve gelir tablolarının doğru ve gerçeğe uygun gösterilmesi finansal performans analizlerini daha değerli ve geleceği tahminleyici bir hale getireceği kuşkusuzdur. Sonuç olarak; finansal performans analizleri yatırımcıya geleceği öngörme konusunda ipuçları vererek yatırım yapma konusunda kolaylıklar sağlayabilmektedir. Bu nedenle gerek katılım bankalarının gerekse diğer bankaların finansal performans analizine yeterli düzeyde önem vermeleri gerekmektedir. Bu çalışmanın başta yatırımcılar olmak üzere bankacılık sektörüne ve bu konuda araştırma yapan araştırmacılara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3.3. Analiz Verilerinin Toplanması

T.k.b.b.org.tr adresinden 2008 yılı ile 2017 yılı arası aktifler, toplanan fonlar, kullandırılan fonlar, toplanan fonların kullandırılma nispeti, öz kaynaklar, başlıca finansal rakamlar ve şube ve personel sayısı verileri alınmıştır.

3.4. Statik Analiz

3.4.1. Aktif Gelişimi

Yıllar	Katılım Bankaları	Büyüme%	Bankacılık Sektörü	Sektördeki Payı
2008	9.945.431	36,26	406.915.000	2,44
2009	13.729.720	38,05	498.587.000	2,75
2010	19.435.082	41,55	580.607.000	3,35
2011	25.769.427	32,59	731.640.000	3,52
2012	33.628.038	30,50	833.968.000	4,03
2013	43.339.000	28,88	1.066.672.000	4,31
2014	56.076.929	29,39	1.217.711.000	4,61
2015	70.279.000	25,33	1.370.614.000	5,13
2016	96.086.000	36,72	1.732.413.000	5,55
2017	104.319.000	8,56	1.994.329.000	5,23

3.4.2. Toplanan Fon Gelişimi (Bin TL)

Yıllar	Katılım Bankaları	Büyüme%	Bankacılık Sektörü	Sektördeki Payı
2008	8.369.000	39,67	261.948.000	3,19
2009	11.237.000	34,27	324.069.000	3,47
2010	14.943.000	32,98	371.927.000	4,02
2011	19.210.000	28,56	472.695.000	4,06
2012	26.841.000	39,73	522.415.000	5,14
2013	33.828.000	26,03	631.119.000	5,36
2014	39.869.282	17,86	707.510.000	5,64
2015	48.198.000	20,89	783.888.000	6,15
2016	61.495.000	27,59	949.319.000	6,48
2017	65.405.000	6,35	1.056.679.000	6,19

3.4.3. Kullandırılan Fon Gelişimi (Bin TL)

Yıllar	Katılım Bankaları	Büyüme%	Bankacılık Sektörü	Sektördeki Payı
2008	7.407.000	51,35	160.005.000	4,63
2009	10.492.000	41,65	228.141.000	4,60
2010	15.332.000	46,13	293.928.000	5,22
2011	19.733.000	28,70	384.417.000	5,13
2012	24.911.209	26,24	418.684.000	5,95
2013	32.084.000	28,79	554.128.000	5,79
2014	41.103.435	28,11	708.771.000	5,80
2015	50.031.000	21,72	829.597.000	6,03
2016	67.219.000	34,35	1.077.495.000	6,24
2017	66.622.000	3,58	1.280. 126.000	5,44

3.4.4. Özkaynak Gelişimi (Bin TL)

Yıllar	Katılım Bankaları	Büyüme%	Bankacılık Sektörü	Sektördeki Payı
2008	951.000	6,61	54.687.000	1,74
2009	1.560.000	64,04	59.538.000	2,62
2010	2.364.000	51,54	75.850.000	3,12
2011	3.729.000	18,52	86.425.000	4,31
2012	4.419.564	23,47	110.874.000	3,99
2013	5.457.000	13,49	134.545.000	4,06
2014	6.193.314	19,11	144.650.000	4,28
2015	7.377.000	19,99	181.882.000	4,06
2016	8.852.000	9,27	193.745.000	4,57
2017	9.673.000	10,00	232.007.000	4,16

3.4.5. Katılım Bankalarının Başlıca Finansal Büyüklükleri (Milyon TL)

Sıra No	Finansal Başlıklar	31.12.2016	9.3.2017	Yıl Sonuna Göre Değişim(%)
1-	Toplanan Fonlar	85.233	88.358	4%
	TL	48.372		
	YP	32.952		
	YP-MADEN	3.909		
2-	Kullandırılan Fonlar	86.704	89.670	3%
	TL	50.484	53.540	6%
	DEK+DÖVİZ	36.220	36.130	0%
3-	Aktif Toplam	132.778	134.951	2%
4-	Takipteki Alacaklar (Brüt)/ Kullandırılan Fonlar	3,8%	4,1%	-
5-	Şube Sayısı	957	967	1%
6-	Personel Sayısı	14.467	14.553	1%

3.4.6. Şube ve Personel Gelişimi

YILLAR	ŞUBELER	BÜYÜME %	PERSONEL	BÜYÜME %
2008	290	14,00	5740	20,00
2009	355	22,00	7114	24,00
2010	422	19,00	9215	30,00
2011	530	26,00	11022	20,00
2012	560	6,00	11802	7,00
2013	607	8,00	12677	7,00
2014	685	13,00	13857	9,00
2015	829	21,00	15356	11,00
2016	966	17,00	16763	9,00
2017	990	2,00	16280	-3,00%

3.5. Dinamik Analiz

3.5.1. Sermaye Yeterliliği Performansı Analizi

Borçlarını ödeyebilme kapasitesi anlamına gelen “yükümlülük karşılama yeterliliği” veya "sermaye yeterliliği" bankaların üstlendikleri risklere karşı nasıl bir pozisyonda olduklarını ve belirli bir anda borçlarını karşılamaya yeterli sermayesinin olup olmadığını ölçmektedir. Bankanın sahip olduğu varlıklar nedeniyle üstlendiği kredi ve piyasa risklerinin gerçekleşmesi durumunda, banka müşterilerinin karşılaştıkları kayıpların tazmin edilmesinde bankanın sermayesi doğrudan bir güvence sağlamaktadır. Banka sermayesi, bankanın taşıdığı riskler ile ne ölçüde iyi ilişkilendirilirse, bankanın mali yapısı o ölçüde güçlü ve banka müşterileri için sunulan güvence de fazla olacaktır. Bankanın kaynakları, banka sahiplerinin koydukları ortaklık sermayesinden, kanuni, ihtiyari ve fevkalade yedek akçelerden, bankanın ilgili dönemdeki kârından, sabit kıymet yeniden değerlendirme fonlarından, genel kredi karşılıklarından, alınan sermaye benzeri kredilerden, menkul değerler değer artış fonlarından ve mevduat yoluyla toplanan fonlardan oluşmaktadır.

Bankanın toplam aktiflerinden toplam yükümlölükleri düşüldüğünde bankanın öz kaynaklarına ulaşmaktadır.

3.5.2. Aktif Kalitesi Performansı Analizi

Bankalar yeterli bir sermayeye sahip oldukları halde, aktif kaliteleri düşük ise ödeme güçlüğüne düşebilmektedirler. Aktif kalitesi bankalar açısından önem taşıyan bir diğer kavram olup, bu kavram içerisinde yer alan en önemli unsur kredilerin kalitesidir. Borçlunun borcunu ödememesi veya acze düşmesi en belirgin riski oluşturmaktadır. Borç geri ödemesinde ortaya çıkan küçük bir gecikme dahi bir riski ifade etmektedir. Bir bankanın aktif kalitesini belirleyen en önemli gösterge, tahsili gecikmiş alacakların toplam krediler içindeki payıdır. Bankalar finansmanda bulunurken yükümlölüklerinin vade yapısını dikkate almak zorundadır. Geri ödeneceği beklenen ancak tahsil edilemeyen krediler, anapara ve faizlerin ödenmemesi nedeniyle bankanın nakit akımını negatif yönde etkilemektedir. Bu durum, bankanın bir taraftan kârlılığını azaltmakta, diğer taraftan yükümlölüklerin vadesinde yerine getirilememesine yol açmaktadır. Bankanın aktif kalitesini gösteren bir diğer gösterge de dâhil olduğu grup içinde yer alan şirketlerle, iştiraklere ve ana sermayedarlara kullandığı kredilerin toplam krediler içindeki pay olup, bunun yüksek olması da kredi riskini artırmaktadır. Ayrıca, ağırlıklı olarak yabancı para cinsinden kullandırılan krediler, döviz kurlarındaki beklenmeyen artışlara paralel olarak kredinin geri dönmeme riskini ortaya çıkarmaktadır.

3.5.3. Yönetim Kalitesi Performansı Analizi

Bu kıstas, yönetsel kapasiteyi ve performansı temsil etmektedir. Ancak yönetim yeterliliğini ölçebilmek için herhangi bir oran bulunmamaktadır. Sermaye yeterliliği, kredi riski, aktif kalitesi, kârlılık durumu, likidite ve piyasa risklerine duyarlılık bileşenlerinin analizi neticesinde elde edilen sonuçlarla yönetimin kalitesi hakkında bir ölçüde fikir edinilebilir. Bankaların varlıklarının sürdürülebilmesi ve kârlılıklarının artırılmasında tutarlı, gelişmelere kolay uyum sağlayabilen ve hızlı, doğru kararlar alabilen profesyonel bir yönetimin şart olduğu düşüncesinden hareketle, bunu sağlayan bir bankanın kaliteli bir yönetime sahip olduğu söylenebilir. Yönetim kalitesini ölçmek adına aşağıda belirtilen rasyolar kullanılacaktır.

3.5.4. Kazançlar Performansı Analizi

Bankaların da diğer şirketler gibi faaliyetlerini sürdürebilmeleri için kâr elde etmeye ihtiyaçları vardır. Çünkü ancak kâr edebilen bankalar kârını öz kaynaklarına ilave ederek malî durumunu güçlendirebilir. Kâr edebilen banka, aynı zamanda malî durumunu güçlü tutabilmek için gerekli olan ‘takipteki alacak karşılığı’ ayırabilir. Kâr, ayrıca mevduat sahiplerinin güvencesidir. Kâr edemeyen bankanın fon/mevduat sahiplerine kâr payı/faiz ödeme gücü de azalır. Banka kârları, fon/mevduat sahiplerine olduğu kadar banka ile çalışan yurtiçi ve yurtdışı kuruluşlara da güven verir. Zira kâr, kazanılan değer bir göstergesidir.

3.5.5. Likidite Performansı Analizi

Likidite; döviz, menkul kıymet, gayrimenkul gibi herhangi bir aktifin kısa sürede ve sorunsuz bir şekilde (değer kaybına uğramadan) nakde çevrilebilen, kullanılmaya hazır satın alım gücünü ifade eder. Likidite riski ise; Sahip olunan varlıkların nakit talebini karşılayamaması riskidir. Bu risk özellikle nakde ihtiyaç duyulduğu zaman varlıkların satılamaması ve paraya çevrilememesinden kaynaklanır. Varlıkların vadelerinin, yükümlülüklerin vadelerinden daha uzun olması durumu likidite riskini artırır. Likidite, bir banka için hayati öneme sahiptir. Çünkü banka likidite riskinin realize olması neticesinde çok kısa zamanda batabilir. Bu nedenle, bankacılıkta likidite riski asgari düzeyde tutulmaya çalışılır. Bankalar, mevduat çekme talebini karşılayamamak ve kredi taleplerini geri çevirmek şeklindeki başlıca iki olguyu likidite yetersizliğinin işareti olarak kabul edilir.

3.6. Genel Değerlendirme

Türk Bankacılık Sistemi Mevduat Bankaları, Katılım Bankaları ve Mevduat Kalkınma ve Yatırım Bankaları olmak üzere üç kısımda incelenir.

BANKALAR	KURULUŞ SAYISI	AKTİFLER		TOPLANAN FONLAR		KULLANILAN FONLAR
		Milyon TL	Payı %	Milyon TL	Payı %	Milyon TL
Mevduat Bankaları	34	2.455.366	89.90	1.377.763	94.41	1.587.245
Katılım Bankaları	5	132.873	4.86	81.487	5.59	84.880
Kalkınma ve Y.Bankaları	13	142.807	5.24	0	0	101.621
Toplam	52	2.731.047	100	1.459.241	100	1.773.745

Katılım Bankaları Türk Bankacılık sisteminde alternatif değil, sistemi tamamlayıcı bankalardır. Mevduat Bankaları ile Kalkınma ve Yatırım Bankaları yanında üçüncü tarz bir bankacılıktır. Fonksiyonel olarak mevduat bankalarına benzemektedirler. Fon toplama ve kullandırma yöntemleri farklıdır. Temel prensipleri; Faiz yasağı, Ticaret esası, Ortaklık ve Risk Paylaşımı esası, Garar(Aşırı belirsizlik) yasağı, spekülasyon yasağı, Bazı maddelerle ilgili yasaklar(alkollü içecek, kumar, şans oyunları, silah, tütün vd.), şeffaflık esası. Katılım Bankalarının Fon toplama yöntemleri özel cari hesaplar ve katılma hesapları olmak üzere iki şekilde toplanır. Özel cari hesaplar, vadesizdir, istenildiği anda kısmen veya tamamen çekilebilir, getiri ödenmez. Katılma hesapları, yatırılan fonların işletilmesi sonucunda elde edilen kar ve zarar paylaşılır, önceden belirlenmiş bir getiri ödenmez, ödenecek getiri vade sonunda belli olur, anapara garantisi verilmez.

Katılım bankalarının finansman sağlama yöntemleri kurumsal finansman desteği ve bireysel finansman desteği olarak ikiye ayrılır. Kurumsal finansman desteği fon kullanmak isteyen müşterinin ihtiyaç duyduğu mal ve hizmet alımının finansmanıdır, mal ve hizmet

bedeli peşin olarak satıcıya ödenir, mal bedeli üzerine bankanın karı eklenir ve yeni tutar üzerinden müşteri bankaya borçlanır, alım-satıma ilişkin belgenin şubece saklanması zorunludur. Bireysel finansman desteği tüketicilerin araç, konut ve tüketim malı ihtiyacının finansmanıdır, alınacak konut, araç ve diğer mal/hizmetin bedeli katılım bankası tarafından peşin olarak satıcıya ödenir, üzerine banka karı eklenerek alıcı vadeli olarak borçlandırılır. Katılım Bankalarında bireysel ve kurumsal finansman desteği mekanizması şu şekilde işler; müşteri öncelikle alacağı mal/hizmeti beğenir, pazarlığını yapar. Müşteri katılım bankasına başvurur. Katılım Bankası finansman talebini değerlendirir kabul eder. Katılım Bankası mal/hizmetin alımı için satıcıya sipariş formu gönderir (sipariş formu sadece kurumsal finansmanda kullanılır). Katılım Bankası, satın alım için vekâlet formu ile müşteriye vekâlet verir. (Vekâlet formu sadece kurumsal finansmanda kullanılır. Bireysel finansmanda vekâlet verme işlemi Call Center/SMS aracılığıyla yapılmaktadır. Katılım bankası tarafların anlaştığı fiyat ve vade üzerinden mal/hizmetin ödemesini satıcıya yapar. Malın satın alındığı fatura/irsaliye ile ispat edilmelidir. Müşterinin bankaya vekâleten satın aldığı mal/hizmet, tarafların anlaştığı fiyat ve vade üzerinden müşteriye satılır ve müşteriye teslim edilir. Bunun dışında finansal kiralama taşınır/taşınmaz mallar katılım bankasınca satın alınır, müşteriye kiralanır, ödemeler bittikten sonra devredilir. Kar/Zarar ortaklığı yatırımı müşterilerle ortak yatırım söz konusudur, finansman ve kar/zarar katılma oranı belirlenir, kar zarar ortaklığı yatırım sözleşmesi yapılır.

4. BÖLÜM

KATILIM BANKACILIĞI İLE MEVDUAT BANKACILIĞIN KARŞILAŞTIRILMASI

4.1. Kuruluş ve Faaliyet İzinleri Açısından

4389 sayılı Bankacılık Kanuna yönelik 1999 yılı itibariyle yapılan değişiklikler sonucu hem Banka Kanunu kararnameleri hem de diğer tebliğler ekseninde katılım bankacılık sistemine yönelik belirtilen kuruluş organlarının yanı sıra şube açma, denetleme, tasfiye vb. uygulamalar öncesine göre daha kapsamlı bir hale gelerek mevduat ve katılım bankacılığı sistemindeki farklılıklar giderilmeye çalışılmıştır (4389 sayılı Bankacılık Kanunu). Son olarak 2005 yılında yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankacılık Kanunu çerçevesinde katılım ve mevduat bankacılığı arasında yer alan kuruluş ve faaliyet izinleri bakımından farklılıklar tamamen ortadan kaldırılmıştır. Bu bağlamda 5411 sayılı Bankacılık Kanununun altıncı maddesinde bankaların kuruluş izni bakımından belirtilen esaslar şu şekildedir; Bu bağlamda 5411 sayılı Bankacılık Kanununun altıncı maddesinde belirtildiği üzere Türkiye’de açılacak bankalar ve şubeleri için belirtilen kriterler doğrultusunda mevduat ve katılım bankacılığına yönelik bir ayırım yapılmamıştır. Ayrıca yine 5411 sayılı Bankacılık Kanununun yedinci maddesinde yer alan bankaların kuruluş şartları bakımında da katılım ve mevduat bankacılığına yönelik herhangi bir farklılık söz konusu değildir. Kurumun etkin denetimini engellemeyecek şeffaf ve açık bir ortaklık yapısı ve organizasyon şemasına sahip olması,

Mevduat ve katılım bankalarının kuruluş ve faaliyet izinleri 5411 sayılı Kanuna göre değerlendirildiğinde ilgili kanununun sekizinci maddesinde yer alan kurucularda aranan şartlar, madde dokuzda yer alan merkezi yurt dışında bulunan bankaların Türkiye’de şube açma şartları, onuncu maddede yer alan faaliyet izni, madde on birde yer alan kuruluş izninin iptali, madde on ikide yer alan faaliyet izninin iptali veya sınırlandırılması, madde on üçte yer alan yurt içinde şube açma ve madde on dörtte yer alan sınır ötesi faaliyetler bakımından mevduat ve katılım bankacılığı arasında uygulama yönünden herhangi bir fark yoktur. Esas itibariyle bankalar ticari niteliğe sahip müesseseler olmakla birlikte, ekonomik icraatlarının bütününe kapsayan özel bir önem ve işleve haiz güven ve itibar teşekkülleri olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda bankaların hâkim ortakları ve yahut nitelikli paya sahip ortakları, kendilerine özgü durumlarından kaynaklanan güçlerini kullanarak banka yönetiminin karar ve faaliyetlerini kendi lehlerine etkileyebilme olasılığı düşünüldüğünde

Kanunda kurucular için özel nitelikler aranması kaçınılmaz bir durum olarak nitelendirilebilir.

Bu bağlamda 5411 sayılı Kanununun 8. maddesinde yer alan kurucularda aranacak şartlar hükümleri doğrultusunda Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların kurucu ve kurucu ortaklarının hangi şartlara haiz olmaları gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca 5411 Sayılı Kanununla birlikte 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu öncesinde yürürlükte olan 4389 sayılı bankacılık Kanununun 7. maddesinin 2. fıkrasının b bendinde yer alan şartlar güçlendirilmiş ve bir takım yeni şartlar eklenmiştir (Aslan, 2012, s.57).

5411 sayılı Kanununun 8. Maddesinde yer alan Kurucularda aranan şartlar:

- 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu hükümlerine göre müflis olmaması, konkordato ilân etmiş olmaması, uzlaşma suretiyle yeniden yapılandırma başvurusunun tasdik edilmiş olmaması ya da hakkında iflasın ertelenmesi kararı verilmiş olmaması,
- Bu Kanunun 71 inci maddesi uygulanan bankalarda veya bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce Fona devredilmiş olan bankalarda nitelikli paya sahip olmaması veya kontrolü elinde bulundurmaması,
- Tasfiyeye tâbi tutulan bankerler ile iradî tasfiye haricinde tasfiyeye tâbi tutulan finansal kuruluşlarda, faaliyet izni kaldırılan kalkınma ve yatırım bankalarında, ortaklarının temettü hariç ortaklık hakları ile yönetim ve denetimi Fona intikal eden veya bankacılık yapma ve mevduat ve katılım fonu kabul etme izin ve yetkileri kaldırılan kredi kuruluşlarında, Fona intikalinden veya bankacılık yapma ve mevduat ve katılım fonu kabul etme izin ve yetkileri kaldırılmadan önce nitelikli paya sahip olmaması veya kontrolü elinde bulundurmaması,
- Taksirli suçlar hariç olmak üzere affa uğramış olsalar bile mülga 765 sayılı Türk Ceza Kanunu ve diğer kanunlar uyarınca ağır hapis veya beş yıldan fazla hapis, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve diğer kanunlar uyarınca üç yıldan fazla hapis cezasıyla cezalandırılmamış olması veya mülga 3182 sayılı Bankalar Kanununun, bu Kanunla yürürlükten kaldırılan 4389 sayılı Bankalar Kanununun, bu Kanunun ve 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununun ve ödünç para verme işleri hakkında mevzuatın hapis cezası gerektiren hükümlerine muhalefet yahut mülga 765 sayılı Türk Ceza Kanunu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu veya diğer kanunlar uyarınca basit veya nitelikli zimmet, zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlar ile istimal

ve istihlâk kaçakçılığı dışında kalan kaçakçılık suçları, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, karapara aklama veya Devletin şahsiyetine karşı işlenen suçlar ile Devlet sırlarını açığa vurma, Devletin egemenlik alametlerine ve organlarının saygınlığına karşı suçlar, Devletin güvenliğine karşı suçlar, Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar, milli savunmaya karşı suçlar, Devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk, yabancı devletlerle olan ilişkilere karşı suçlar, vergi kaçakçılığı suçlarından veya bu suçlara iştirakten hükümlü bulunmaması,

- Gerekli malî güç ve itibara sahip bulunması
- İşin gerektirdiği dürüstlük ve yeterliliğe sahip olması,
- Tüzel kişi olması hâlinde, risk grubu ile birlikte ortaklık yapısının şeffaf ve açık olması şarttır.” şeklinde ifade edilmiştir.

Yukarıda 5411 sayılı Kanununun 8. maddesinde yer alan Kurucularda aranan şartlar doğrultusunda katılım ve mevduat bankaları kurucularının sahip olması gereken özellikler bakımından karşılaştırıldığında katılım ve mevduat bankalarının kurucularında aranacak özelliklerin aynı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda katılım ve mevduat bankaları kurucularının müflis olmaması ve yüz kızartıcı suçtan mahkûm olmaması (Battal, 1989, s.44).

Katılım Bankaları kurucularında aranan şartlar her ne kadar 5411 sayılı Bankacılık Kanunda mevduat bankaları ile aynı olduğu belirtilse de katılım bankalarının bankacılık faaliyetlerini faizsizlik esasına göre sürdürmesi özellikle kurucularda aranan dürüstlük ve benzeri sübjektif özellikler bakımından farklılık göstermesi söz konusudur. Bu bağlamda özellikle İslam dininde haram kılınan faiz uygulamasından uzak duran ve faizsizlik anlayışını temsil eden katılım bankaları kurucularının sürdürecekleri bankacılık hizmetlerini bu ekseninde devam ettirmeleri gerekmektedir.

4.2. Ana Sözleşmeye İlişkin Hükümler Açısından

4389 sayılı Bankacılık Kanununda 1999 yılında yapılan değişiklikler ile hem 4389 sayılı Bankacılık Kanunu ve bağlı kararnameleleri hem de diğer tebliğler ekseninde katılım bankacılığı sistemine yönelik belirtilen kuruluş organlarının ve şube açma, denetleme, tasfiye, ana sözleşme vb. uygulamalar öncesine göre daha kapsamlı bir hale getirilerek mevduat ve katılım bankacılığı sistemindeki farklılıklar giderilmeye çalışılmıştır. (4389 sayılı Bankacılık Kanunu). Son olarak 2005 yılında yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankacılık

Kanunu çerçevesinde katılım ve mevduat bankacılığı arasında yer alan ana sözleşmeye ilişkin farklılıklar ortadan kalkmıştır. 5411 sayılı Bankacılık Kanununun ikinci bölümünde yer alan ana sözleşmeye ilişkin hükümler kapsamı altında kanun maddeleri şu şekildedir:

- Bankaların ana sözleşme değişikliklerinde Kurumun uygun görüşü aranır. Kurumca uygun görülmeyen değişiklikler genel kurulda karara bağlanamaz. Kurumun uygun görüşü alınmaksızın yapılan ana sözleşme değişiklikleri Ticaret Siciline tescil edilemez. Ana sözleşme değişikliği için bu Kanun ve ilgili diğer mevzuatta öngörülen izin, onay veya olumlu görüş başvuruları, yetkili mercilerce on beş iş günü içinde cevaplandırılır.
- Sermaye artırımlarının, her türlü muvazaadan âri olarak, ilgili mevzuatla ilâve edilmesine izin verilen kaynaklar hariç, iç kaynaklara başvurulmadan nakden ödenmesi şarttır. Sermaye artırımının Ticaret Siciline tescil edilmesinde Kurumun uygun görüşü aranır. Sermayenin mevzuata aykırı olarak artırıldığı tespit edilen kısmı, öz kaynak hesabında dikkate alınmaz. Bu madde kapsamında sermaye artırımına ilişkin usul ve esaslar Kurulca belirlenir.
- Bir kişinin, bir bankada doğrudan veya dolaylı pay sahipliği yoluyla sermayenin yüzde onunu ve daha fazlasını temsil eden payları edinmesi veya bir ortağa ait doğrudan veya dolaylı payların sermayenin yüzde on, yüzde yirmi, yüzde otuz üç veya yüzde ellisini aşması sonucunu veren pay edinimleri ile bir ortağa ait payların, bu oranların altına düşmesi sonucunu veren pay devirleri Kurulun iznine tâbidir.

Bu bağlamda 5411 sayılı Bankacılık Kanununun ikinci bölümünde yer alan ana sözleşmeye ilişkin hükümler kapsamı altında yer alan ana sözleşme değişiklikleri madde 16, sermaye artırımları madde 17, pay edinim ve devirleri madde 18 bakımından mevduat ve katılım bankacılığı bağlamında herhangi bir farklılık söz konusu değildir. Ancak her ne kadar 5411 sayılı Bankacılık Kanununun ikinci bölümünde yer alan ana sözleşmeye ilişkin hükümler kapsamı altında yer alan kanun maddeleri bakımından katılım ve mevduat bankaları arasında bir farklılık görülmese de katılım bankaları Ana sözleşmelerinde Bankacılık Kanunu ve ilgili sair mevzuat hükümleri dâhilinde yurt içinde ve yurt dışında sürdürmekte oldukları bankacılık faaliyetlerini faizsiz bankacılık prensipleri doğrultunda gerçekleştirmek amacı ile kurulduklarını ve yürürlükte olan Bankacılık Kanunu ve kararnamelemler ile bunlara yönelik mevzuatın öngördüğü ve öngöreceği sınırlar dâhilinde katılım bankacılığı alanına giren tüm faaliyetleri sürdüreceklerini belirtmek durumundadır.

Katılım bankaları müşterilerine faiz vermeyi taahhüt ederek mevduat toplamamakta ve bu sebepten dolayı müşterilerine faiz karşılığında kredi tahsis eden mevduat bankalarından ayrılmaktadır. Bu bağlamda katılım bankalarının temel özelliği müşterileri ile faiz ilişkisi dışında bir diyalog geliştirerek faiz alıp vermemeleridir. Katılım bankaları uygulamada “İslami banka” ya da “faizsiz banka” olarak nitelendirilmektedir. Katılım fonları aracılığı ile sağladıkları kaynaklara yönelik faiz ödememeleri ve kullandıkları kaynak için müşterilerinden faiz tahsil etmemeleri gibi özellikler katılım bankalarının karakteristik özelliği olarak nitelendirilebilir.

Gerek katılım bankaları gerekse de mevduat bankalarının ana sözleşmesinde şirketin başlıca amaçları ve bu amaçlar doğrultusunda gerçekleştirdikleri iştiğal konuları 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ve bu kanun doğrultusunda yürürlüğe giren ve girecek mevzuat dâhilinde olmak zorundadır. Bu bağlamda yine katılım bankaları ve mevduat bankalarının ana sözleşmesinde çağdaş bankacılık anlayışı dâhilinde katılım bankacılığı ve mevduat bankacılığı alanına giren tüm faaliyetleri icra edileceğinden bahsedilmesi zorunludur. Bu sebepten ötürü her ne kadar 5411 sayılı Kanununun üçüncü maddesinde yer alan “banka” tanımı dâhilinde katılım ve mevduat bankaları fark gözetmeksizin banka olarak kabul edilmesine karşın her iki banka türü faaliyet türleri bakımından farklılık arz etmektedir.

4.3. Koruyucu Hükümler Açısından

5411 sayılı Bankacılık Kanununun dördüncü kısmında yer alan “koruyucu hükümler” bakımından katılım ve mevduat bankaları karşılaştırıldığında 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 43. maddesi, “koruyucu düzenlemeler”, 44. maddesi “ödenmiş sermaye, yedek akçeler ve öz kaynak”, 45. madde “sermaye yeterliliği”, 46. madde “likidite yeterliliği”, 47. madde “aşımaların giderilmesi” bakımından mevduat ve katılım bankacılığı arasında herhangi bir farkın olmadığı tespit edilmiştir. Ancak her ne kadar 5411 sayılı Bankacılık Kanununun dördüncü kısmında yer alan “koruyucu hükümler” bakımından katılım ve mevduat bankaları karşılaştırıldığında bir farklılık gözükme de katılım bankaları ile mevduat bankaları arasındaki, “ödenmiş sermaye”, “yedek akçeler” ve “özkaynak”, “sermaye yeterliliği”, “likidite yeterliliği”, “aşımaların giderilmesi” hususlarda uygulama bağlamında farklılıklar söz konusudur. Bu bağlamda bahsi geçen bu farkların her iki bankacılık türünün çalışma yöntemlerinin farklılığından kaynakladığı söylenebilir. Katılım bankalarının katılma hesaplarında kâr ve zarara katılma yöntemi ile toplanan fonlar, katılım bankaları tarafından yine kâr ve zarara katılma ortaklığı mantığı ile ya bizzat

işletilmekte ya da kredi müşterilerine aynı yöntemle kredi olarak kullanılmaktadır. Bu işlemler faaliyetin sonucuna katılma temeline dayalı olduklarından kredi alacaklarının bilançoda klasik bir alacak kalemi olarak yer alması mümkün olmayıp bu bağlamda mevduat ve katılım bankalarının koruyucu hükümler bakımından farklılık arz ettiği görülmektedir (Battal, 2007, s.196).

Ayrıca koruyucu hükümler bakımından gerek finansal gerekse de akademik platformlarda yapılan çalışmalarda katılım bankalarının genel ekonominin finansal yapısından kaynaklanan sorunlardan ve konjonktürel krizlerden mevduat bankalarına göre daha dirençli oldukları, topladıkları fonları değerlendirme imkânları açısından ise mevduat bankalarına göre dezavantajlı oldukları tespitinde bulunulmuştur. Katılım bankalarının bilançoları eksi bakiye veremez. Bu sebeple katılım bankalarının borçları varlıklarını ve alacaklarını geçemeyeceğinden sabit faiz vaat etmedikleri için iflâs etmeleri söz konusu değildir. Katılım bankaları tarafından kullanılan bir kredi kârla sonuçlanırsa birikim sahibi bireylerin fonlarının toplanmadığı havuza kâr gelir. Zararla sonuçlanırsa da havuz bu ölçüde zarar etmiş olur. Havuz kendi dönemini kârla kapatırsa banka hesap sahibine anapara ile birlikte kâr dağıtımı yapılır.

4.4. Fon Kullandırmaya İlişkin Hükümler

Öncesinde de belirtildiği üzere katılım bankalarına finansal kiralama faaliyetleri bakımından izin verilirken mevduat bankalarına bu faaliyet türüne ilişkin izin verilmemiştir. Bu bağlamda katılım ve mevduat bankaları 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 48. maddesinin ikinci fıkrası bakımından farklılık arz etmektedir. Ayrıca Kasım 2006 tarihli 26333 sayılı Resmi Gazete 'de yayınlanarak yürürlüğe giren Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik dâhilinde yer alan beşinci bölüm çeşitli ve son hükümler bölümünde yer alan “katılım bankalarınca finansman sağlama yöntemleri” başlığı dâhilinde 5411 sayılı Kanununun 48.maddesinin ikinci fıkrasında yer alan kredi sayılan finansman yöntemlerine ilişkin usul ve esaslar şu şekilde belirtilmiştir:

- Kurumsal Finansman Desteği: Katılım bankası ile fonu kullanacak işletme arasında akdedilecek sözleşme dâhilinde, işletmenin ihtiyaç duyduğu her türlü emtia, menkul kıymet, gayrimenkul, hak ve hizmet bedelinin satıcıya ödenmesi koşuluyla işletmenin borçlandırılması işlemidir. Bu yöntemle kullanılacak fonlarla ilgili alım satım ile ilgili belgenin bir suretinin katılım bankasınca muhafazası zorunludur. (Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik,

Kurumsal finansman desteği sisteminin işleyiş sistemi kısaca şu şekildedir: kurumsal finansal desteği çerçevesinde firmaların gayrimenkul, makine teçhizatı ve hammadde ihtiyaç duyması sonucunda katılım bankaları tarafından bahsi geçen ihtiyaçların tedarik edileceği satıcı firma ile ön anlaşma yapılmaktadır. Bu bağlamda firma ayrıca daha sonra katılım bankasına başvuruda bulunarak istenilen teminatları da sağlar. Sonuç olarak Finansman Desteği sistemi dâhilinde katılım bankaları gerekli incelemeleri yaparak satıcı firmadan bedelini peşin ödemek suretiyle malı satın alır ve üzerinde anlaşma yapılmış fiyattan mala ihtiyacı olan firmaya satar. Bu aşama sonrasında katılım bankası, öncesinde alıcı firma tarafından da bilinen malın alış fiyatı üzerinden belirlenen kârı eklemek suretiyle alıcı firmaya bu malı fatura eder. Bu kapsamda alıcı firma ve katılım bankası arasında gerçekleştirilen sözleşmede belirlenen vade bitiminde faturadaki tutar alıcı firma tarafından katılım Bankası'na ödenmesi sureti ile işlem gerçekleştirilmiş olur.

Bireysel finansman desteği işleyiş sistemi bakımından değerlendirildiğinde bireylerin taşıt, konut, arsa, eşya vb. bireysel ihtiyaçlarını temin etmek için doğrudan satıcı firma veya bireylerden aldıkları mal veya hizmetin bedelinin katılım bankası tarafından müşteri ile gerçekleştirilen sözleşme dâhilinde satıcı firma ya da şahsa ödenmesi bunun karşılığında ise bireyin katılım bankasına borçlandırılması işlemidir. Kâr-Zarar ortaklığı yatırımı girişimcilerin katılım bankasına başvurması sonucunda sundukları proje katılım bankası tarafından değerlendirilir. Bu bağlamda yapılan gerekli incelemeler sonucunda katılım bankasının projeyi onaylaması ve akabinde tarafların projeye dair yapılacak paylaşımlar konusunda mutabık kalmaları sonucunda kâr-zarar ortaklığı yatırımı gerçekleşir. Geçekleşen bu ortaklık ilişkisi projenin tamamlanması sonucunda süreç dâhilinde kazanılan kar, taraflar arasında belirtilen oranlarda paylaşılır. Kâr-zarar ortaklığı yatırımı kapsamında elde edilen kâr sabit bir miktar olarak değil yüzde usulünde paylaşılır. Geçekleşen bu ortaklık ilişkisi kapsamında şayet bir zarar ortaya çıkarsa taraflar sermayeye katkıları oranında zarara ortak olurlar. Finansal kiralama işlemi kapsamında katılım bankaları satıcı firmadan mülkiyeti kendisinde kalması şartı ile müşterinin ihtiyacı olan malı satın almaktadır. Bu bağlamda söz konusu olan mal belirli bir süre dâhilinde katılım bankası tarafından belirlenen kira bedeli karşılığında müşteriye kiralanır. Bu sistem dâhilinde kiraya söz konusu olan malın kira bedeli ve taksitleri, kiracı ile kiralayan katılım bankasının karşılıklı görüş alış-verişi sonucunda tespit edilir.

Katılım bankacılığı sistemi kendine özgü yapısı dâhilinde başta mevduat bankacılığı olmak üzere diğer geleneksel banka türlerinden farklı bir çalışma prensibine sahiptir. Bu bağlamda katılım bankacılığı sistemi dâhilinde İslam dininin tanımladığı anlamda faizli işlemler yer almamaktadır. Katılım bankaları faizli bankacılık anlayışı yerine kar ve zarara katılma esasına dayanan fon toplama ve kredi kullandırma işlemlerini sürdürmektedir. Bu doğrultuda katılım bankaları tarafından müşterilere sunulan bireysel ve ticari finansman hizmetlerinin içeriği değerlendirildiğinde taşıttan konuta, eğitimden seyahate, mobilyadan beyaz eşyaya kadar pek çok ürün ve hizmeti kapsayan yelpaze ekseninde tüketicilere sunulan ihtiyaç kredileri ile karşılaşılır. Ancak katılım bankaları tarafından müşterilerine sunulan bu kredi hizmetinin temel prensibi nakit kredi uygulamasının olmayışıdır. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu çerçevesinde katılım bankacılığı sistemi tarafından müşterilere sağlanan finansman desteği “kredi” olarak nitelendirilmiştir (Battal, 2007, 143). Buna karşılık katılım bankaları bireysel finansman desteği şeklinde sağlanan finansman desteklerinde murabaha yoluna başvururken ticari ve büyük ölçekli finansman sağlanması için leasing gibi kiralama ve ortaklık türlerini kullanmaktadır. Katılım bankacılığı, “faizsiz bankacılık” anlayışı içerisinde bir ürüne ihtiyaç duyduğu halde ürün satın alacak finansman gücü bulunmayan müşteri bankadan söz konusu ürün ve hizmetin satın alınmasını talep etmektedir. Bu doğrultuda müşteri tarafından talep edilen ürün ve hizmeti satın alan banka almış olduğu ürün üzerine belirli bir oranda kâr eklemek sureti ile müşterinin ödeme gücü doğrultusunda şekillenen vadeler ile müşteriye satmaktadır (Takan, 2001, s.63).

Ancak bu noktada tartışmalara neden olan husus ise banka tarafından malın müşteriye satılmadan önce mala ait bedel üzerine kâr payının eklenmesidir. Bu bağlamda bazı çevreler tarafından eklenen kâr payı faiz olarak yorumlanmaktadır. Ancak söz konusu uygulama dâhilinde bankanın bahsi geçen ürün ve malın mülkiyetini belirli bir süre elinde bulundurması riske açık bir uygulama olup başta mevduat bankacılığı olmak üzere faizli bankacılık uygulamalarında bu risk söz konusu değildir. 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 45. maddesinin ikinci bendinde yer alan “Bankaların iç sistemleri, aktif ve malî yapıları dikkate alınarak asgarî sermaye yeterliliği oranını artırmaya, bankalar bazında farklılaştırmaya, kaynağı katılma hesabı olan aktiflerin risk ağırlıklarının belirlenmesinde bu hesapların özelliklerini dikkate almak suretiyle düzenleme yapmaya Kurul yetkilidir.” şeklindeki özel düzenleme ile birlikte katılım bankaları tarafından müşterilerine sunulan bu

krediler risk sermaye ilişkisi bakımından farklı bir kredi grubu olarak nitelendirilmiştir (Battal, 2007, s.196).

İslami bankacılık anlayışı ya da başka bir deyişle katılım bankaları için kâr zarar ortaklığı yatırımı temel faizsiz bankacılık prensibini sembolize etmesine karşın faizsiz bankacılık esasına göre kullandırılan fonların uzun vadeli yatırımlar olması ve ortak şirketler üzerindeki kontrol gücü nedeniyle ile kâr zarar ortaklığı çok tercih edilen bir finansal yöntem olmamıştır. Katılım bankacılığı sistemi dahilinde var olan başka bir fon kullandırma yöntemi ise mal karşılığı olan vesaikin alım-satım yoludur. Bahsi geçen bu fon kullandırma yöntemi İslami bankacılık anlayışında kullanılan murabaha yöntemi üzerine inşa edilmiş bir sistemdir. Mal karşılığı olan vesaikin alım-satım yoluna ilişkin dikkat çeken bir husus ise bu tarz bir fon kullandırma yöntemi doğrultusunda herhangi bir malın peşin olarak alınarak vadeli olarak satılması ve bu vadeli satışa kârın eklenmesi ile malın daha pahalı bir fiyattan satılması faiz sayılıp sayılmayacağı yönündedir. Bu doğrultuda yapılan işlem sonucunda ortaya çıkan artı ekonomik değer sonucunda ticari bir işlem ortaya çıkacağından dolayı alım satım konu olan bir mal hareketi olacağından ve dolayısıyla bir risk taşıdığından faiz olarak kabul edilmemektedir (Battal, 2007, s.198).

Katılım bankacılığı sistemi dâhilinde var olan diğer bir fon kullandırma yöntemi ise gayri nakdi finansmandır. Katılım bankaları mevduat bankalarında olduğu gibi bu fon kullandırma türünde herhangi bir kısıtlama ile sınırlandırılmamıştır. Bu bağlamda katılım bankaları gayri nakdi kredi hizmetleri aracılığı ile sürdürdüğü fon kullandırma yöntemini üç şekilde gerçekleştirmektedir. Bahsi geçen gayri nakdi finansman kullandırma yöntemleri teminat mektupları, akreditifler ve aval/kabul kredileridir. Bu bağlamda gayri nakdi finansman yöntemleri tanımlanacak olursa “teminat mektupları” gayri nakdi finansman yöntemi ile kişi yada kurumlara ödünç para verilmesi nakit çıktısı şeklinde olmayıp kişi yada kuruluşlara bir teminat verilmesi şeklinde tanımlanırken; “Akreditif” ihracat yapan firmaların ihraç ettikleri mallara ilişkin bedellerinin ödenmesine dair ihracat öncesinde belirlenen şartların yerine getirilmesinden sonra ödemenin yapılacağına ilişkin bir banka tarafından verilen teminat şeklinde tanımlanmaktadır. Gayri nakdi finansman yöntemlerinin üçüncüsü olan “aval/kabul kredileri” ise poliçe ve bonolar dâhilinde dış ticarete sıklıkla kullanılan ve bir borç alacak ilişkisini gösteren kambiyo senetleri olarak tanımlanmaktadır.

Gayrimenkul ve Emtia Üzerine İşlemler:

5411 sayılı Bankacılık Kanununun 57. maddesi “gayrimenkul ve emtia üzerine işlemler” bakımından katılım ve mevduat bankacılık sistemini değerlendirdiğinde Kanunun 57. maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan: Katılım bankaları tarafından gayrimenkul, ekipman veya emtia temini veya finansal kiralama, kâr ve zarar ortaklığı, ortak yatırımlar yoluyla finansman sağlanması ve benzer faaliyetler nedeniyle üstlenilen yükümlülüklerden dolayı gayrimenkul ve emtia üzerine yapılan işlemler, bu madde ile yasaklanan ve sınırlanan faaliyetler kapsamında değerlendirilmez. Hükmü bakımından katılım bankacılığı ve mevduat bankacılığı arasında farklılık söz konusudur.

Katılım bankaları gerçekleştirilen ticari faaliyetler nedeni ile reel sektör olmaktan öte tam manası ile bir bankadır. Ancak katılım bankaları her ne kadar sürdürdükleri ticari faaliyetler kapsamında bir banka olsalar da mevduat toplama işlemi gerçekleştirmedikleri gibi faizli kredi uygulaması da gerçekleştirmemektedirler. Bu bağlamda 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 48. maddesinin ikinci fıkrasında da belirtildiği üzere kredi faaliyetlerinin yanı sıra özel faaliyet türlerine yer verilmiştir. Ayrıca bahsi geçen bu özel faaliyet türlerinden yola çıkarak gayrimenkul ve emtia üzerine yapılan işlemlere yönelik bir takım istisnai kurallar getirilmiştir (Battal, 2007, s.205).

Katılım bankaları kar zarar ortaklığı yöntemi dâhilinde reel sektör ve tüzel kişiler ile kurduğu geçici ortaklık ilişkisi kapsamında ortaklarına fon kullanmaktadır. Ancak bahsi geçen bu ortaklık ilişkisi dâhilinde her ne kadar faaliyetler fon kullanan ortak tarafından sürdürülme de denetim ve yönetim anlamında taraflar bağımsızdır. Bu bağlamda kar zarar ortaklığı yöntemi dâhilinde yapılan faaliyetler ticari faaliyettir ve bahsi geçen yasaklar kapsamında değildir. Aynı şekilde katılım bankalarının üretim desteği bağlamında gerçekleştirdiği peşin alış ve vadeli satış işlemlerinden elde ettiği geliri kendi ve katılım fonu sahipleri arasında ilgili oranlar dâhilinde pay etmektedir. Bahsi geçen bu işlem iktisadi yönden finansman faaliyeti olarak nitelendirilse de esasında hukuken bir alım satım faaliyetidir ve bahsi geçen yasaklar kapsamında değildir.

Katılım bankaları dışında bulunan başta mevduat bankaları olma üzere diğer bankalar, 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu kapsamında gayrimenkul ve emtiayı esas alan sözleşmelerin yanı sıra kurulca uygun görülecek kıymetli madenlerin alım ve satımı dışında ticaret maksadıyla gayrimenkul ve emtianın alım ve satımı ile faaliyetlerini gerçekleştiremezken katılım bankaları bahsi geçen faaliyetleri hiçbir yasak ve sınırlama olmaksızın gerçekleştirebilmektedirler. Kanun koyucu tarafından bankaların ellerinde

bulunan büyük çaptaki mali kaynaklar dahilinde spekülatif ticaret yapmaları sonucunda gayrimenkul piyasasının düzeninin bozulmasının engellenmek istenmesinin amacı bankaların ana yatırım faaliyetlerinden uzaklaşması sureti ile içerisine düşebilecekleri likidite sıkıntısını engellemek olarak belirtilebilir. 5411 sayılı Bankacılık Kanununun dördüncü kısmının üçüncü bölümde yer alan “Sınırlamalar” başlığı altında yer alan 58. madde, “sandık ve vakıflara ilişkin işlemleri”, 59. madde “bağış sınırları” hükümleri bakımından mevduat ve katılım bankacılığı arasında bir farklılık söz konusu değildir.

4.5. Fon Toplamaya İlişkin Hükümler

7/11/2006 tarih ve 26339 sayılı Resmi Gazete ’de yayımlanan Sigortaya Tabi Mevduat Ve Katılım Fonları İle Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunca Tahsil Olunacak Primlere Dair Yönetmeliğin 4. Maddesinin Birinci fıkrasının “b” “bendinde yer alan” katılma hesapları birim hesap değerlerinin ve özel cari hesapların her bir gerçek kişi için 100 bin Türk Lirasına kadar olan kısmı sigorta kapsamındadır.” İfadesi ile yine ilgili yönetmeliğin 4. Maddesinin İkinci fıkrasının “a ve b” bendinde yer alan;

- Hesap sahiplerine Fon tarafından ödeme yapılacak mevduat bankasının faaliyet izninin kaldırıldığı tarih itibarıyla mevduat hesaplarına tahakkuk ettirdiği faizlerin, mevduat toplamaları en yüksek beş mevduat bankasınca uygulanan faiz oranlarının ortalaması ile bu bankaca kamuya ilan edilen ve Merkez Bankasına bildirilen azami faiz oranları üzerinden hesaplanacak tutarları aşan kısmı
- Hesap sahiplerine Fon tarafından ödeme yapılacak katılım bankasının faaliyet izninin kaldırıldığı tarih itibarıyla katılma hesaplarına tahakkuk ettirdiği kâr paylarının, katılım fonu toplamaları en yüksek üç katılım bankasınca uygulanan kâr payları ortalaması üzerinden hesaplanacak tutarları aşan kısmı sigorta kapsamında değildir.

ifadeleri doğrultusunda 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 63. maddesi doğrultusunda mevduatın ve katılım fonunun sigortalanması hususunda katılım ve mevduat bankacılığı arasında farklılık söz konusudur. 5411 sayılı Bankacılık Kanununun beşinci kısmında yer alan “mevduata ve katılım fonu toplamaya ilişkin hükümler” bakımından katılım ve mevduat bankacılığı sistemi değerlendirildiğinde 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 60. maddesi “mevduat ve katılım fonu kabulü”, 61. maddesi “mevduatın ve katılım fonunun çekilmesi”, 62. maddesi “zamanaşımı”, 64. maddesi “sigorta kapsamı dışında kalan mevduat ve katılım fonu” hükümleri bakımından katılım ve mevduat bankacılığı sistemi arasında bir farklılık söz konusu değildir. Ancak her ne kadar 5411 sayılı Bankacılık

Kanununun beşinci kısmında yer alan “mevduata ve katılım fonu toplamaya ilişkin hükümler” bakımından katılım ve mevduat bankacılığı sistemi arasında farklılık söz konusu olmasa da katılım bankalarının fon toplamaya ilişkin hükümler ve uygulamalar bakımından mevduat bankacılığı sisteminden farklılıkları söz konusudur. Bu bağlamda katılım ve mevduat bankacılığı arasındaki farklılıkların temelinde katılım bankacılığı sisteminin mevduat bankacılığı sisteminden farklı oluş vardır. Mevduat bankacılığı sisteminde para ve kredi ticareti yapılırken katılım bankacılığı sisteminde ise mal ticareti yapılmaktadır. Bu sebepten dolayı tasarruflarını katılım fonunda değerlendiren müşterilerin anapara ve basit faizi sağlama garantisi bulunmamaktadır. Buna karşılık mevduat bankaları aracılığı ile tasarruflarını değerlendiren müşterilere basit faiz ödemesi yapılmaktadır.

Katılım Bankacılığı Fon Toplama Yöntemleri:

5411 sayılı Bankacılık Kanununun üçüncü maddesinde yer alan “tanımlar ve kısaltmalar” kısmında da tanımlandığı üzere katılım bankacılığı sisteminde iki ana hesap dâhilinde müşterilerden fon toplanmaktadır. Bahsi geçen bu hesaplar özel cari ve katılma hesapları olarak adlandırılmaktadır. Bu bağlamda 5411 sayılı Bankacılık Kanununun üçüncü maddesinde özel cari hesap “katılım bankalarında açılabilen ve istenildiğinde kısmen veya tamamen her an geri çekilebilme özelliği taşıyan ve karşılığında hesap sahibine herhangi bir getiri ödenmeyen fonların oluşturduğu hesaplar,” olarak tanımlanmıştır. Katılım bankacılığı sistemi dâhilinde açılan özel cari hesaplar vadesiz hesap olma özelliği taşımakla birlikte hesap sahibine hesabın tasarrufu hakkında hiçbir sınırlama getirilmeksizin hesabını kısmen veya tamamen kapatması yönünde hak tanınmıştır. Özel cari hesaplar Türk Lirası veya yabancı para cinsinden açılabilir özelliğe sahiptir. Esasen özel cari hesaplar klasik bankacılık faaliyetleri çerçevesinde sürdürülen vadesiz mevduat işlemleri ile büyük oranda benzerlik göstermektedir. Ancak her ne kadar katılım bankacılığı sisteminde var olan özel cari hesaplar başta mevduat bankaları olmak üzere diğer ticari banka türlerinde var olan mevduat hesabına benzerlik gösterse de vadesiz mevduat hesapları için diğer bankalar çok düşük oranda da olsa müşterilerine faiz ödeyebilirken özel cari hesaplarda bu tür bir faiz ve getiri uygulaması yoktur.

Katılım bankacılığı sistemi dâhilinde özel cari hesaba sahip olanlar hesaplarından para yatırma-çekme işlemleri, otomatik ödeme talimatı ile fatura ödemeleri, para transferleri (virman, havale, EFT), çek-senet tahsil işlemleri, kredi kartı ve bireysel kredi ödemeleri, vergi ve SGK ödemeleri, düzenli ödeme talimatı ile tarihi ve tutarı önceden belli olan

ödemeler, efektif/döviz alış satış işlemlerini gerçekleştirebilmektedirler. Ayrıca özel cari hesaplar üzerinde gerçekleştirilen ya da gerçekleştirilmesi düşünülen işlemler için hesap sahibinden izin almak zorunludur. Özel cari hesaplar şahıslar tarafından bankalara verilen faizsiz borç olarak değerlendirilirken bazı taraflar için ise bahsi geçen bu hesaplar dâhilinde azda olsa faiz uygulaması söz konusudur. Ancak karz-ı hasen görüşünü savunanlar ise özel cari hesapların bankalar tarafından mudilerden izin almadan bu hesap bakiyelerini istediği gibi kullanmaktadır.

Katılım Hesabı Yöntemi ile Fon Toplama:

5411 sayılı Bankacılık Kanununun üçüncü maddesinde yer alan “tanımlar ve kısaltmalar” kısmında da tanımlandığı üzere katılım bankacılığı sisteminde iki ana hesaptan bir diğeri olan katılım hesabı ise “katılım bankalarına yatırılan fonların bu kurumlarca kullandırılmasından doğacak kâr veya zarara katılma sonucunu veren, karşılığında hesap sahibine önceden belirlenmiş herhangi bir getiri ödenmeyen ve anaparanın aynen geri ödenmesi garanti edilmeyen fonların oluşturduğu hesaplar” şeklinde tanımlanmıştır. Katılım bankacılığı sistemi dâhilinde müşteriler tasarruflarını katılım hesapları aracılığı ile değerlendirmekle bu işlem sonrasında ortaya çıkan kar payı banka ve müşteriler arasında ilgili oranlar dâhilinde paylaşılmaktadır. Bahsi geçen bu hesap türünün fon toplama yönünden maliyeti özel cari hesap türüne göre daha fazla olduğundan dolayı katılım bankaları bakımından kâr oranı daha düşüktür. Mevduat ve katılım fonunun kabulüne, çekilmesine ve zamanaşımına uğrayan mevduat, katılım fonu, emanet ve alacaklara ilişkin usul ve esaslar hakkında yönetmelik dâhilinde katılım hesaplarının işleyişine ilişkin açıklık getirilmiştir. Bu bağlamda ilgili yönetmeliğin altıncı maddesinin dördüncü fıkrasında “Kanunun 144. maddesi hükümleri saklı kalmak kaydıyla, katılım bankaları, katılma hesaplarının işletilmesinden doğacak kar ve zarara katılma oranlarını, zarara katılma oranı kara katılma oranının yüzde 50’sinden az olmamak kaydıyla, para cinsi, tutar ve vade grupları itibarıyla ayrı ayrı belirleyebilir.” ifadesine yer verilmiştir.

Faizsiz bankacılık sistemi dahilinde kâr ve zarara katılma hesabı sözleşme karşılığında Türk Lirası veya döviz cinsinden yatırılan fonların kullanılmasından oluşmakla birlikte katılım hesapları gerçek ve tüzel kişilerce yatırılan fonları temsil etmektedir. Faizsiz bankacılık anlayışı doğrultusunda bankalar müşterilerine kâr veya zarar durumuna göre birim hesap değerine denk gelen bakiyeyi ödemekle mükelleftir. Ayrıca yine faizsiz bankacılık anlayışı doğrultusunda var olan katılım hesabı sahibi olan bireylerin

hesaplarında biriken fonlar üzerinde herhangi bir talep hakkı mevcut değildir. Ayrıca yine faizsiz bankacılık anlayışı içerisinde tasarruflarını katılım hesapları dâhilinde değerlendiren bireylerin katılım hesaplarına yatırdıkları fonlar yatırım tarihinin başlangıcı ve vade süreleri göz önünde bulundurularak çeşitli kriterler dâhilinde değerlendirilmektedir. Bu bağlamda katılım hesapları dâhilinde meydana gelen özel fon havuzları aracılığı ile kullandırılan fonlar ile sağlanan getirilerden oluşan kayıplar düşüldükten sonra kalan kazançlar miktarı hesap sahiplerine kar payı ödemesi şeklinde dağıtılmaktadır. Bu kazançların dağıtımında katılım bankasının da bu kazanç üzerinden aldığı çeşitli oranlarda yönetim payı yer almaktadır. Kısaca ifade edilmesi gerekirse faizsiz bankacılık anlayışı dâhilinde var olan katılım hesabı klasik bankacılık anlayışı dâhilinde var olan vadeli mevduat hesabının faizsiz olan türevidir. Bu bağlamda aynen klasik bankacılık anlayışı dâhilinde olduğu gibi tasarruf sahipleri katılım bankaları aracılığı ile katılım hesaplarına fon yatırmakta, karşılığında ise kâr beklentisi içerisinde olmaktadır. Yani hesap sahibi bireyler faiz değil kardan pay almaktadırlar.

Mevduat Bankacılığı Fon Toplama Yöntemleri:

5411 sayılı Bankacılık Kanununun üçüncü maddesinde yer alan “tanımlar ve kısaltmalar” kısmında da tanımlandığı üzere mevduat bankacılığı sisteminde ise iki ana hesap dâhilinde fon toplanmaktadır. Bu bağlamda bahsi geçen hesaplar vadeli mevduat ve vadesiz mevduat hesabıdır. Mevduat bankacılığı sisteminde vadeli mevduat hesabı ile birlikte müşterilerden belirli bir vade dâhilinde toplanan fonlar neticesinde vade sonunda müşterilere faiz dağıtımı gerçekleştirilmektedir. Mevduat bankacılığı sisteminde fon toplamaya ilişkin başka bir hesap türü ise vadesiz mevduat hesabıdır. Öncesinde de belirtildiği üzere mevduat bankacılığı sisteminde var olan vadesiz mevduat hesapları katılım bankacılığı sisteminde var olan özel cari hesaplar ile benzerlik arz etmektedir. Ancak özel cari hesaplarda müşterilere kâr ve faiz verilmezken vadesiz mevduat hesaplarında müşterilere düşük oranda da olsa faiz ödemesi yapılmaktadır. Özetle katılım ve mevduat bankaları arasında mevduata ve katılım fonu toplamaya ilişkin hükümler bakımından farklılık bu iki bankanın fon toplamaya ilişkin farklı hesap türlerinden kaynaklanmaktadır.

4.6. Denetim, Yasal Yükümlülükler ve Kuruluş Birlikleri Açısından

5411 sayılı Bankacılık Kanununun altıncı kısmında yer alan “denetim ve alınacak önlemler” bakımından mevduat ve katılım bankaları arasındaki farklılıklar değerlendirildiğinde 5411 sayılı bankacılık kanununun 65. maddesi “denetim”, 66.

maddesi “konsolide denetim”, 67. maddesi “önlem alınmasını gerektiren hâller”, 68. maddesi “düzeltici önlemler”, 69. maddesi “iyileştirici önlemler”, 70 maddesi “kısıtlayıcı önlemler”. 71. maddesi “faaliyet izninin kaldırılması veya fona devire” yönelik hükümler bakımından katılım ve mevduat bankacılığı arasında herhangi bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda ayrıca 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 65. Maddesine göre:

Katılım bankacılığı sisteminde ayrıca kullanılan fonların sabit getirili olması sebebi ile aktif bir kredi riski uygulaması yürütülmektedir. Ayrıca katılım bankalarına ait finansal tabloların TMS'ye ve BDDK Raporlama ve Muhasebe Mevzuatına göre hazırlanmasında, banka yönetiminin bilançodaki varlık ve yükümlülükler ile bilanço tarihi itibarıyla koşullu konular hakkında varsayımlar ve tahminler yapması gerekmektedir. Söz konusu varsayımlar ve tahminler finansal araçların gerçeğe uygun değer hesaplamalarını, dava karşılıklarını, finansal varlıkların değer düşüklüğü ve gayrimenkullerin değerlemesini içermekte olup düzenli olarak gözden geçirilmekte, gerekli düzeltmeler yapılmakta ve bu düzeltmelerin etkisi mali tablolara yansıtılmaktadır.

Mevduat ve Katılım Bankalarının Kanunî Yükümlülükler Bakımından Karşılaştırılması:

5411 sayılı Bankacılık Kanununun 75. maddesinde yer alan “etik ilkeler” başlığında;

- Bankalar ile bunların mensupları; bu Kanuna, ilgili düzenlemelere, kuruluş amaç ve politikalarına uygun olarak faaliyetlerin icra edilmesini temin etmeye ve yönetimde adalet, doğruluk, dürüstlük ve sosyal sorumluluğu esas almaya yönelik etik ilkelere uymakla yükümlüdürler. Etik ilkeler, kuruluş birlikleri tarafından Kurulun uygun görüşü alınmak suretiyle belirlenir” ifadesine yer verilmiştir.

Katılım ve mevduat bankaları arasındaki fark 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 75. maddesine göre irdelendiğinde öncelikli olarak katılım bankacılığı sisteminde yer alan faizsizlik ilkesi göze çarpmaktadır. Katılım bankacılığı sisteminde ana ilke faizsizliktir. Bu bağlamda para ticari bir ürün olarak alım– satıma tabi olan bir birim değildir. Katılım bankacılığı sisteminde bankacılık faaliyeti dâhilinde mevduat kabulü ve kredi kullandırmanın dışında, her türlü bankacılık hizmeti sunulmaktadır. Katılım bankalarında gerek fon toplamada gerekse de fon kullandırma uygulamalarında faiz uygulaması söz konusu değildir. 5411 sayılı Bankacılık Kanununun yedinci kısmında yer alan “kanunî yükümlülükler” bakımından katılım ve mevduat bankacılığı sistemi arasındaki farklılıkların var olup olmadığı değerlendirildiğinde 5411 sayılı bankacılık kanununun 73. maddesi “sırların saklanması”, 74. maddesi “itibarın korunması”, 76. maddesi “müşteri hakları” hükümleri bakımından katılım ve mevduat bankacılığı sistemi arasında bir farklılığın söz konusu olmadığı tespit edilmiştir.

Mevduat ve Katılım Bankalarının Kuruluş Birlikleri Bakımından Karşılaştırılması:

5411 sayılı Bankacılık Kanununun dokuzuncu kısmında yer alan “kuruluş birlikleri” bakımından katılım ve mevduat bankacılığı arasındaki farklılıklar değerlendirildiğinde 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 79. maddesinde “Mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankaları, tüzel kişiliği haiz ve kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu olan Türkiye Bankalar Birliğine; katılım bankaları ise aynı nitelikteki Türkiye Katılım Bankaları Birliğine, faaliyet izni aldıkları tarihten itibaren bir ay içinde üye olmak zorundadır.” şeklinde ifade edilmiştir. Türkiye’de faaliyet gösteren bütün mevduat, kalkınma ve yatırım bankalarının tüzel kişiliğe sahip bir meslek örgütü olarak nitelendirilen Türkiye Bankalar Birliği’ne üye olmak zorunluluğu söz konusu iken katılım bankaları bu hükümden muaf tutulmuştur. Bu bağlamda katılım bankalarının Türkiye Katılım Bankaları Birliğine üye olmaları 5411 sayılı Bankacılık Kanunu çerçevesinde zorunlu kılınmıştır. Tüm bu

hükümlerin yanı sıra mevduat ve katılım bankalarının iki ayrı meslek örgütüne tabi olmalarının sebebi ise katılım bankacılığı sisteminin kendine has bir anlayışı olması olarak gösterilebilir. Ancak buna karşılık gerek Türkiye Bankalar Birliği gerekse de Türkiye Katılım Bankaları Birliği kamu kurumu niteliğine sahip kurumlar olup mesleki kural ve yaptırım uygulama zorunluluğu söz konusudur. Ayrıca katılım bankalarının faaliyetlerinin denetlenmesi adına Türkiye Katılım Bankaları Birliği etik komisyonunun oluşumu, görev, çalışma usul ve esasları belirlenmiş olup katılım bankalarının ilgili mevzuat gereği denetlenmesi amaçlanmıştır.

Türkiye’de 1999 yılı itibariyle yürürlüğe giren 4389 sayılı Bankacılık Kanununun 20. maddesinin 6. bendine sonradan eklenen hükümle birlikte yeni kurulacak olan katılım bankalarının meslek birliğine üye olmaları zorunlu hale getirilmiştir. Katılım bankaları birliğinin kuruluşundaki en önemli hedef ise 4389 sayılı Bankacılık Kanunu nezdinde kurulan güvence fonunu işletmektir. Ancak 2005 yılında yürürlüğe giren 5411 sayılı yeni Bankacılık Kanunu kapsamı öncesinde faiz uygulaması konusunda bir takım çekinceleri nedeni ile banka ve bankacılık sisteminden uzak duran müşterilerin çekincelerini ortadan kaldırmak adına oluşturulmuş ayrı fon sistemi kaldırılmış ve katılım bankalarına ait fonlar TMSF kapsamına alınmıştır. Bu bağlamda var olan iki farklı meslek birliği arasındaki fark ortadan kalkmıştır. Ancak Türkiye’de bankacılık sistemi dâhilinde iki farklı meslek birliğinin bulunmasının temel sebebi ise katılım bankalarının kendine özgü faizsiz bankacılık anlayışı dahilindeki çalışma prensibi ve faiz uygulamasından kaçınarak katılım bankalarını tercih eden müşteri yapısıdır (Battal, 2007, s.297).

4.7. Katılım Bankalarının Finansal Gelişimi

Günümüz itibari ile katılım bankacılığı sektöründe beş farklı banka hizmet vermektedir. Bu bankaların ikisi kamu kuruluşu olup, diğer üçü özel kuruluşlardır. Türkiye’de ilk kez 1984 yılında faizsiz finansman işlemleri uygulamak için kurulan Albaraka Türk Finans Kuruluşu’ndan bu yana geçen sürede farklı finans kuruluşları sektör içerisine dâhil olmuşlardır. Özel Finans Kuruluşları adı ile başlangıcı yapılan faizsiz bankacılık işlemlerinin geçen süre içerisinde önce bankacılık sektörü içerisine dâhil edilip, daha sonra da “Katılım Bankası” adını alması ile dönüşümü tamamlanmıştır. Faizsiz finans kuruluşlarının Türkiye açısından, 2005 yılında bankacılık kanunu düzenlemesi içine alınarak, bankacılık sektörünün bir parçası olarak görülmesi şüphesiz ki bu kuruluşların gelişimine de önemli katkı sağlamıştır. 2005 yılından günümüze dek katılım bankaları

ekonomisi istikrarlı bir gelişim göstermektedir. Bilanço rakamları, şube-personel sayıları, topladıkları ve kullandıkları fon rakamlarındaki gelişme devam etmekle beraber, devlet bankalarının da sektöre giriş yapmaları devlet politikası olarak da sektördeki büyüme ve gelişimin önemsendiğini göstermektedir.

Bugün katılım bankacılığı sektörüne ilişkin 5 bankanın yarattığı toplam değerlere bakacak olursak; 2016 yılı ikinci çeyrek verilerine göre katılım bankaları toplam aktifleri 120 milyar TL, öz kaynak toplamaları 11.03 milyar TL, ödenmiş sermaye toplamaları 7.8 milyar TL'dir. Ayrıca katılım bankalarının topladıkları fon rakamları bugün 74,5 milyar TL seviyelerine ulaşmış ve piyasaya 81.8 milyar TL fon tedarik etmektedirler. Bu rakamlarla doğru orantıda şube ve personel sayılarında da gelişme yaşayan sektörde katılım bankaları toplam 1126 şube sayısı ve 16215 personel ile faaliyetlerine devam etmektedirler. Katılım bankacılığı sektörünün şu anda bulunduğu konuma gelene kadar geçmiş olduğu süreçleri, nasıl bir gelişim gösterdiklerini, bankacılık sektörü içerisindeki konumlarını ve Türkiye Ekonomisine ne gibi katkılar yaptıklarını farklı başlıklar altında ayrıntılı olarak değerlendirmeye çalışacağız. Türkiye Bankacılık sektöründeki büyümesini günden güne sürdüren katılım bankalarının, büyümelerini gözlemleyebilmek için öncelikli olarak sahip oldukları bilanço rakamlarına bakacak, daha sonra sağlanan ve kullanılan fonların miktar ve yapısını değerlendirerek fon miktarlarındaki gelişimi yıldan yıla ele alacak ve son olarak ise, katılım bankalarının bu icraatları gerçekleştirmek için sahip oldukları iş gücü potansiyelindeki gelişmeyi değerlendireceğiz.

4.7.1. Katılım Bankalarının Öz Kaynak Büyüklüğündeki Değişim

Katılım bankaları gelmiş olunan noktada önemli miktarlarda bilanço rakamlarına ulaşmışlardır. Sektörün finansal gelişimini değerlendirebilmek açısından ulaşılan öz kaynak büyüklüklerini ele almanın yanı sıra hangi aşamalardan bugünkü rakamlara ulaşıldığına bakmak gerekmektedir. Otuz seneyi aşkındır ülke finans sektörü içerisinde faaliyet gösteren bu kuruluşların toplam öz kaynak büyüklükleri 90'lı yıllardan bu yana baktığımız zaman ciddi bir gelişim içerisinde. Son yirmi yıllık süreçte beş yıllık dönemler bazında gelişime baktığımız zaman çarpıcı değişikliği görebiliriz. Türkiye Katılım Bankaları Birliği verilerini ele aldığımızda 1995 yılında katılım bankaları öz kaynak büyüklüğü 4 milyon TL seviyelerinde iken, 2000 yılında 161 milyon TL, 2005 yılında 951 milyon TL, 2010 yılında 5.458 milyon TL ve 2015 yılında ise 9.526 milyon TL rakamına ulaşmıştır. Yıllar itibariyle öz kaynak değişimlerini gösterdiğimiz aşağıdaki

tabloda yüzdesel değişiklikler de yaşanan gelişmelerin ne ölçüde büyük olduğunu göstermek açısından önemlidir.

Tablo 15. Katılım Bankalarının 5 Yıllık Dönemler İtibariyle Öz Kaynakları

Dönem	Öz kaynaklar(Milyon TL)	Yüzde Değişim
1995	4	
2000	161	3925%
2005	951	491%
2010	5.458	474%
2015	9.526	75%

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/veri-seti>. (Erişim Tarihi 15.05.2018)

Tabloda da görüldüğü üzere 1995 ve 2000 yılları arasındaki değişime, yüzdesel olarak bakıldığında, en büyük öz kaynak gelişiminin bu yıllar arasında yaşandığı gözlemlenmektedir. 2005 yılından sonra ise katılım bankacılığı döneminin başlamasının ardından, sektörün öz kaynak toplamı milyar TL’ler seviyesine ulaşmıştır.

2016 yılına gelindiğinde, daha önce de söylediğimiz gibi, sektörün öz kaynak büyüklüğü 11.03 milyar TL seviyesine ulaşmıştır. Beş yıllık süreçler göz önüne alındığında genel görünüm böyle olmakla birlikte, 2010 yılından günümüze dek olan veriler sektörün son yıllardaki gelişimini gösterebilmek açısından önemlidir.

Tablo 16. Katılım Bankalarının Yıllar İtibariyle Öz kaynak Miktarları

Dönem	Öz kaynaklar (Milyon TL)	Yüzde Değişim
2010	5,458	
2011	6,193	13%
2012	7,164	16%
2013	8,832	76%
2014	8,559	-3%
2015	9,526	11%
2016/2Ç	11,044	16%

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/veri-seti>. (Erişim Tarihi 15.05.2018)

Tabloda görüldüğü gibi 2013 yılından 2014 yılına geçişte %3'lük bir düşüş söz konusu olmuştur. Onun dışında yıllar itibariyle istikrarlı bir yükselişin olduğu gözlemlenmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde sektöre giren ve sektörden çıkan oyuncuların bulunduğu dönemlerin öz kaynak büyüklüğündeki azalışın ve artışların olduğu dönemler olduğu görülmektedir. 2015 yılında sektöre Ziraat Katılım Bankasının, 2016 yılında da Vakıf Katılım Bankasının dâhil olması artışta pay sahibidir. Aynı şekilde 2014 yılındaki düşüşte Bank Asya'nın öz kaynak büyüklüğündeki ciddi düşüşün önemli bir payı vardır.

Görüldüğü üzere katılım bankalarının öz kaynak büyüklüklerindeki gelişmeler hem 5 yıllık dönemler bazında bakıldığında hem de son yıllardaki değişime bakıldığında yükselen bir artış grafiği içerisinde. Bu anlamda son 20 yıllık süre içerisinde öz kaynak toplamalarının nasıl bir değişim içerisine girdikleri bir grafik yardımıyla daha net görülebilecektir.

Grafik 1. Katılım Bankalarının Yıllar İtibariyle Öz kaynak Büyüklüklerinin Gelişimi

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/veri-seti>. (Erişim Tarihi 15.05.2018)

Grafikte net bir şekilde görüldüğü üzere, 1995 yılından 2016 yılına kadar geçen süreçte 2014 yılında yaşanan bir düşüş dışında istikrarlı bir yükseliş olduğu ortadadır. Sektöre dâhil edilen kamu bankalarının henüz çok yeni oldukları ve ilerleyen yıllarda gelişerek büyümelerini devam ettirecekleri göz önünde bulundurulursa ilerleyen yıllarda sektördeki öz kaynak toplamının daha da büyümesi kaçınılmazdır.

4.7.2. Katılım Bankalarının Aktif Büyüklüğündeki Değişim

Hızla büyüyen faizsiz bankacılık sektörünün dünya genelinde aktif büyüklüğü 2013 yılında 1.2 trilyon Amerikan Doları seviyelerinde iken 2015 yılına gelindiğinde 2 trilyon Dolar seviyelerine yaklaşmıştır (Toraman, 2015, s.762).

Dünyada bu kadar büyük rakamlara ulaşan faizsiz bankacılığın Türkiye'deki uygulaması olan katılım bankalarının gelişimi de bu büyümeye paralel olarak devam etmektedir. Türkiye'de bankacılık sektörünün aktif büyüklüğünün 2.5 trilyon TL seviyelerine ulaştığı

bu dönemde katılım bankacılığı aktif büyüklüğü 120 milyar TL seviyesindedir. Katılım bankacılığının şu anda sahip olduğu aktif büyüklüğünü geçmiş yıllara göre değerlendirecek olursak, sektörün ciddi bir büyüme trendi içinde olduğu anlaşılabacaktır.

1995 yılında sektörün aktif toplamı 78 milyon TL iken, 2000 yılında 2.26 milyar TL ve 2005 yılında 9.95 milyar TL'ye ulaşmıştır. Katılım bankacılığı döneminde de büyümesini sürdüren sektör, 2006 yılında 13.73 milyar TL aktif toplama sahip olurken, 2007'de 19.44 milyar TL, 2008'de 25.77 milyar TL, 2009'da 33.63 milyar TL, 2010'da ise 43.34 milyar TL seviyesine gelirken ortalama her yıl %30 civarında bir büyüme içerisinde bulunmuştur. 2010 yılından sonra da istikrarlı büyüme devam etmiş ve 2011 yılında 56.069 milyar TL, 2012 yılında 66 milyar TL, 2013 yılında 96 milyar TL, 2014 yılında 104 milyar TL, 2015 yılında 112 milyar TL ve 2016 yılında ise 120 milyar TL'ye ulaşmıştır.

Tablo 17. Katılım Bankalarının Yıllar İtibariyle Aktif Topamları Değişimi

Dönem	Aktif Toplamı (Milyon TL)	Yüzde Değişim
1995	78	
2000	2.266	2805%
2005	9.945	339%
2006	13.729	38%
2007	19.435	42%
2008	25.769	33%
2009	33.628	30%
2010	43.339	29%
2011	56.069	29%
2012	66.046	18%
2013	96.023	45%
2014	104.229	9%
2015	112.368	8%
2016/2Ç	120.233	7%

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/veri-seti>. (Erişim Tarihi 15.05.2018)

Tabloda görüldüğü üzere 1995 yılından 2000 yılına gelene kadar %2805'lik aşırı bir büyüme oranı bulunmaktadır, aynı şekilde 2000'den 2005 yılına gelindiğinde de %339'luk bir büyüme ile sektör önemli bir mesafe kat etmiştir. Son yıllara gelindiğinde ise 2014 yılına geçişte %9, 2015 yılına geçişte %8 ve 2016 yılına geçişte ise %7'lik bir büyüme gözükmektedir. Türk Bankacılık Sektörünün 2015 yılından 2016 yılına geçişte toplam aktif büyüklüğündeki değişim oranının %9.5 olduğu düşünüldüğünde katılım bankaları, sektör

büyüme oranının altında kalmıştır. Şüphesiz ki ilerleyen yıllarda daha büyük büyüme oranları hedeflenmektedir.

4.7.3. Katılım Bankalarının Sağladıkları Fonlar

Katılım bankalarının topladıkları fonların analizini yapacağımız bu başlık altında öncelikle bakmamız gereken; katılım bankalarının sağladıkları fon miktarlarının gelişimi ve günümüzde ulaşmış olduğu noktadır, daha sonra sağlanan bu fonların yapısı, yani sağlanan fonların hangi oranlarda cari hesaplardan, katılma hesaplarından veya diğer fon sağlama yöntemleri yoluyla elde edildiğinin belirlenmesidir.

4.7.3.1. Sağlanan Fonların Miktarı

Katılım bankalarının finans sektörü içerisindeki yerini değerlendirebilmek adına fon toplama potansiyellerinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Katılım bankaları, fonlarını havuz esasında toplamaktadır, havuzlarda biriken bu hesaplar TL ve döviz cinsinden toplanabilir. Vadesiz mevduatların ticari bankalar için olduğu gibi cari hesaplar da katılım bankaları için maliyetsiz kaynaklardır. Cari hesapların taraflara yükleyeceği sorumluluk ve sağlayacağı yararlar kanun koyucu veya banka tarafından belirlenir (Kaya, 2013, s.68).

Katılım bankalarının diğer fon elde etme kaynağı ise katılma hesaplarıdır, bu hesaplar, müşterilere kar veya zarara katılma hakkı veren hesaplardır. Katılım bankalarının topladıkları fonlardan, yani toplam mevduatlarından bahsettiğimiz zaman katılma ve cari hesaplar toplamından söz ediyoruz demektir. TKBB verilerine göre 2000 yılından günümüze dek katılım bankalarının topladıkları fonlar, tabloda görüldüğü üzere gelişim göstermiştir.

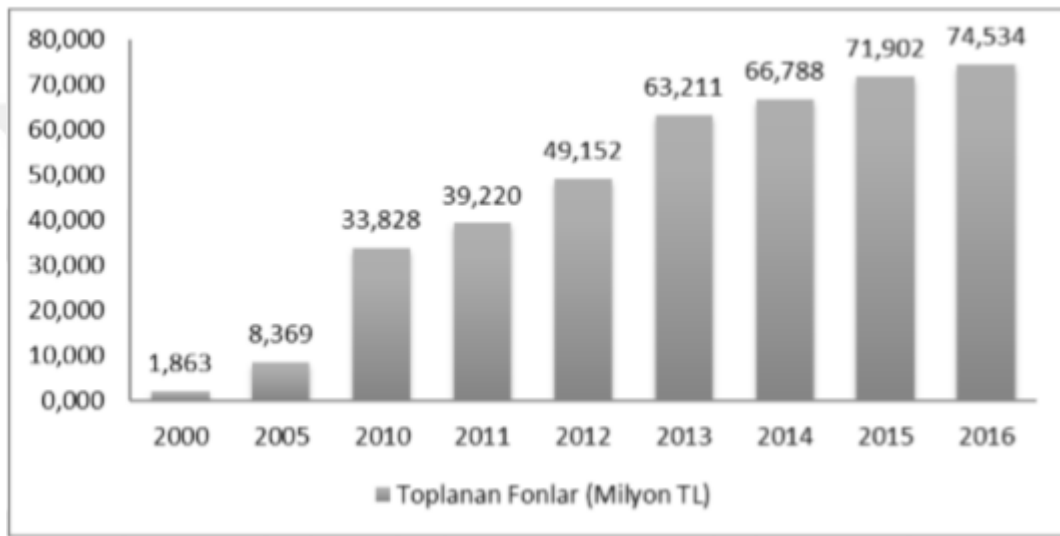
Tablo 18. Katılım Bankalarının Yıllar İtibariyle Sağladıkları Fonların Miktarı

Dönem	Toplanan Fonlar (Milyon TL)	Yüzde Değişim
2000	1.863	
2005	8.369	349%
2010	33.828	304%
2011	39.220	16%
2012	49.152	25%
2013	63.211	29%
2014	66.788	6%
2015	71.902	8%
2016/2Ç	74.534	4%

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/veri-seti>. (Erişim Tarihi 15.05.2018)

2000’den 2005 yılına kadar geçen sürede katılım bankalarının topladıkları fon miktarında % 349’luk bir büyüme gerçekleşmiştir. 2005 yılında 8.3 milyar TL düzeyindeki fon miktarı 2010 yılına gelindiğinde 33.8 milyar TL seviyesine yükselmiştir. 2011 yılında 39.2 milyar TL, 2012 yılında 49.15 milyar TL, 2013 yılında 63.2 milyar TL, 2014 yılında 66.7 milyar TL, 2015 yılında 71.9 milyar TL’ye yükselmiştir ve nihayet 2016 yılının 2.çeyrek verilerine göre katılım bankalarının toplanan fon miktarı 74.5 milyar TL olmuştur.

Grafik 2. Katılım Bankalarının Yıllar İtibariyle Sağladıkları Fonların Gelişimi

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/veri-seti>. (Erişim Tarihi 15.05.2018)

Katılım bankalarının sağladıkları fonlar katılma hesapları ve cari hesaplar yoluyla olmaktadır. Ancak katılım bankaları toplanan bu mevduat fonlarının yanı sıra başka kaynak elde etme araçlarına da sahiptirler. Bunlar sendikasyon kredileri ve sukuk ihracından elde edilen gelirlerdir.

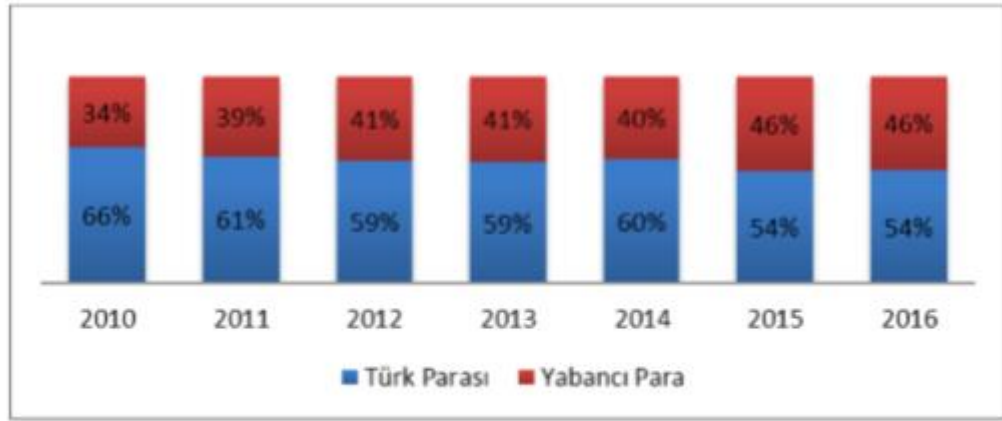
4.7.3.2. Sağlanan Fonların Yapısı

Katılım bankalarının yıllar geçtikçe topladıkları fon rakamlarındaki gelişmeleri bir önceki başlık altında değerdendirdik. 2016 yılına gelindiğinde 74.5 milyar TL’yi bulan bu fonların yapısını iki boyutta değerdendirmekte fayda bulunmaktadır. Birincisi; para birimi cinsinden değerdendirme, diğeri ise hesap türü ayrımı yaparak değerdendirme. Şöyle ki; katılım bankaları topladıkları mevduatları TL olarak veya döviz olarak kabul edebiliyorlar, toplanan bu fonların hangi oranlarda TL veya döviz olarak ayrıldıklarını ve toplanan

mevduatların katılma hesabı mı, yoksa özel cari hesap fonlarıyla elde edilen fonlar mı olduklarını grafikler yardımıyla açıklamakta yarar bulunmaktadır.

Aşağıdaki grafikte 2010 ve 2016 yılları arasında sağlanan katılım bankası mevduatlarının para birimi cinsinden yüzdesel dağılımı bulunmaktadır. Elde edilen bu fonların, 2010 yılında 33.8 milyar TL değerinde iken, 2016 yılının 2.çeyreğine varıldığında 74.5 milyar TL değerine ulaştığını bir önceki başlıkta görmüştük. Bu rakamların TL ve döviz cinsinden dağılımı şöyledir:

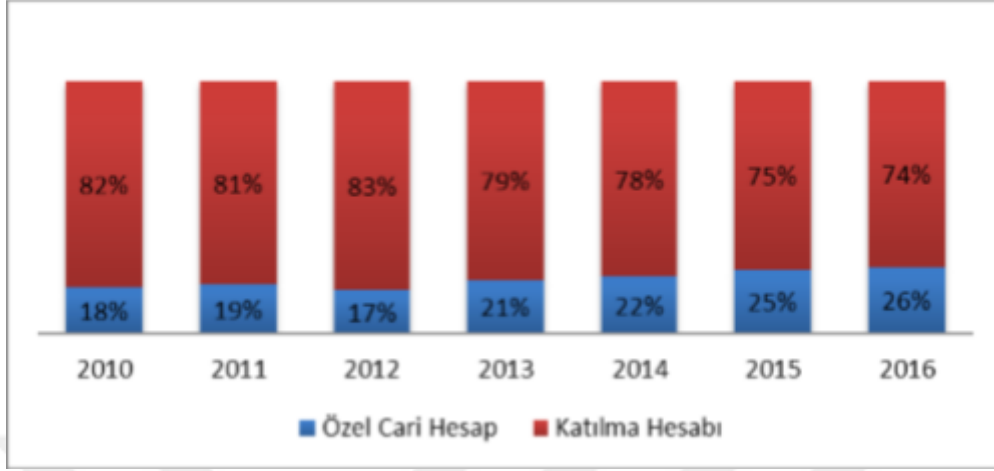
Grafik 3. Katılım Bankalarının Sağladıkları Fonların Para Birimi Cinsinden Dağılımı

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/veri-seti>. (Erişim Tarihi 15.05.2018)

TKBB verilerine göre hazırlanan bu grafikte görüldüğü üzere, sağlanan fonların büyük kısmı TL cinsinden olmakla beraber son yıllara gelindiğinde yabancı para ve TL üzerinden toplanan fonların oranı birbirine giderek yaklaşmaktadır. 2010 yılında %66 oranında TL cinsinden fon toplanırken 2016 yılında bu oran %54'tür. Yabancı para cinsinden sağlanan fonların oranında bir artış söz konusudur. Toplanan bu mevduatların hangi hesap türüyle sağlanan fonlar oldukları ise aşağıdaki Grafikte yer almaktadır.

Grafik 4. Katılım Bankalarının Sağladıkları Fonların Hesap Türü Cinsinden Dağılımı

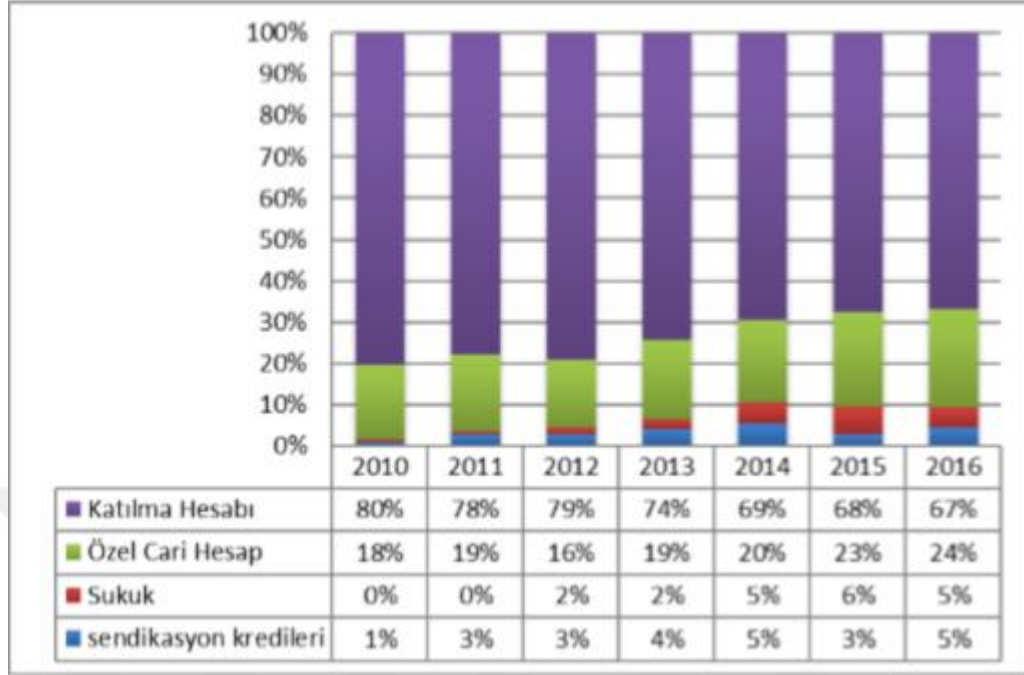

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/veri-seti>. (Erişim Tarihi 15.05.2018)

Daha önce de bahsettiğimiz gibi katılım bankaları sağladıkları fonların büyük kısmını katılma hesapları aracılığıyla toplamaktadır. Katılma hesapları ve özel cari hesaplar ile oluşan katılım bankaları mevduatları yanı sıra sukuk ihracı ve sendikasyon kredileri ile elde edilen fon kaynaklarını da birleştirdiğimiz zaman, mevduat fonları ve diğer fon sağlama yöntemlerinden elde edilen toplam fon miktarına ulaşabiliriz.

Katılma hesapları yine en çok payı alan fon sağlama yöntemidir, özel cari hesaplar genel toplamda %15-25 arası bir ağırlığa sahiptir. Sukuk ihraç gelirleri 2010 ve 2011 yıllarında %1'in bile altında bir orana sahipken 2014 yılında %5 ve 2015 yılında ise %6 seviyelerine ulaşmıştır. Sendikasyon kredileri de 2010 yılında %1 oranına sahipken son yıllarda %5'e kadar yükselmiştir. Sendikasyon kredileri ve sukuk ihraç gelirlerinin de mevduat fonlarına eklenmesi ile beraber katılım bankalarının sağladıkları tüm fonların yapısı aşağıdaki gibi olmaktadır.

Grafik 5. Katılım Bankalarının Sağladıkları Fonların Yapısı

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/veri-seti>. (Erişim Tarihi 15.05.2018)

Katılma hesapları yine en çok payı alan fon sağlama yöntemidir, özel cari hesaplar genel toplamda %15-25 arası bir ağırlığa sahiptir. Sukuk ihraç gelirleri 2010 ve 2011 yıllarında %1'in bile altında bir orana sahipken 2014 yılında %5 ve 2015 yılında ise %6 seviyelerine ulaşmıştır. Sendikasyon kredileri de 2010 yılında %1 oranına sahipken son yıllarda %5'e kadar yükselmiştir.

4.7.4. Katılım Bankalarının Kullandırdıkları Fonlar

Bu bölümde katılım bankalarının kullandırdıkları fonların miktarlarının yıllar itibarıyla nasıl gelişim gösterdiği, toplanan fonların kullandırılma oranları ve bu kullandırılan fonların yapılarını değerlendireceğiz.

4.7.4.1. Kullandırılan Fonların Miktarı

Katılım bankalarının fon kullandırma rakamlarında son 10 yıllık verileri göz önünde bulundurduğumuz zaman, yine diğer değişkenlerde gördüğümüz gibi fon kullandırma oranlarında da istikrarlı bir yükselişe karşılaşıyoruz. Aşağıdaki tabloda 2005 yılından bu yana kullandırılan fon miktarlarını yüzdesel değişimleri ile beraber görüyoruz.

Tablo 19. Katılım Bankalarının Yıllar İtibariyle Kullandırdıkları Fon Miktarları (Milyon TL)

Dönem	Kullandırılan Fonlar (Milyon TL)	Yüzde Değişim
2005	7.407	
2006	10.492	42%
2007	15.332	46%
2008	19.733	29%
2009	24.911	26%
2010	32.084	29%
2011	38.538	20%
2012	49.980	30%
2013	67.416	35%
2014	69.965	4%
2015	75.994	9%
2016/2Ç	81.800	8%

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar>. (Erişim Tarihi 15.05.2018)

Katılım bankacılığı döneminin başlangıcı olan 2005 yılından bu yana olan süreçte kullandırılan fon miktarları 7.4 milyar TL seviyelerinden, 2016 yılı 2.çeyreğinde 81.8 milyar TL seviyelerine kadar gelmiştir. Katılım bankalarının fon kullandırma miktarları yıllar itibariyle istikrarlı bir yükseliş içerisindedir. Aşağıdaki grafik yardımıyla yaşanan gelişim daha iyi gözlemlenebilmektedir.

Grafik 6. Katılım Bankalarının Yıllar İtibariyle Kullandırdıkları Fon Miktarlarının Gelişimi

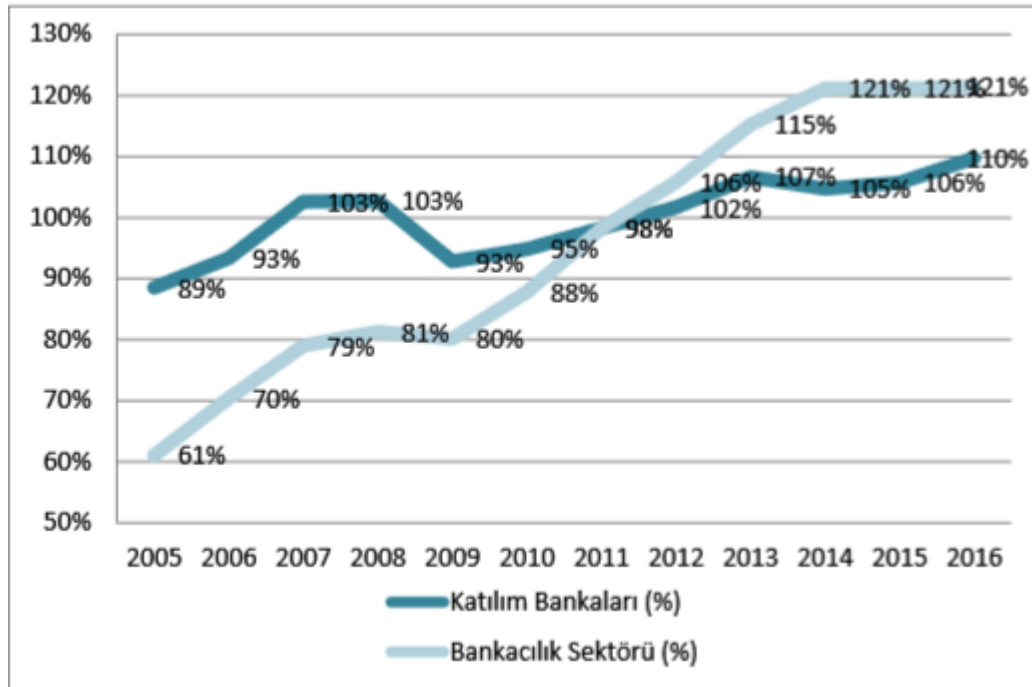

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/veri-seti>. (Erişim Tarihi 15.05.2018)

4.7.4.2. Toplanan Fonların Kullandırılma Oranı

Katılım bankalarının çalışma prensipleri gereği topladıkları fonları reel ekonomiye kazandırmak durumundadırlar. Bu bankalar, mevduat bankaları gibi sabit faizli varlık bulunduramamaları ve ellerindeki fonları faizden kaçınmak amacıyla finansal piyasalarda değerdendirememeleri sebebiyle topladıkları fonları büyük ölçüde krediye çevirmek durumundadırlar. Bu sebeple katılım bankalarının performanslarını değerdendirmede en önemli ölçütlerden biri, toplanan fonların kullandırılma oranıdır. Bu oran ne kadar yüksek olursa katılım bankası temel amacını o ölçüde gerçekleştiriyor demektir. Katılım bankalarının bu alandaki yaratmaya çalıştığı farklılığı değerdendirebilmek açısından ise tüm bankacılık sektörünün fon kullandırma oranları ile karşılaştırma yapmak gerekmektedir. Aşağıdaki grafikte hem katılım bankalarının hem de tüm bankacılık sektörünün topladıkları fonları kullandırma oranları bulunmaktadır (Aras ve Öztürk, 2011, s.175).

Grafik 7. Toplanan Fonların Kullandırılma Oranı

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/veri-seti>. (Erişim Tarihi 15.05.2018)

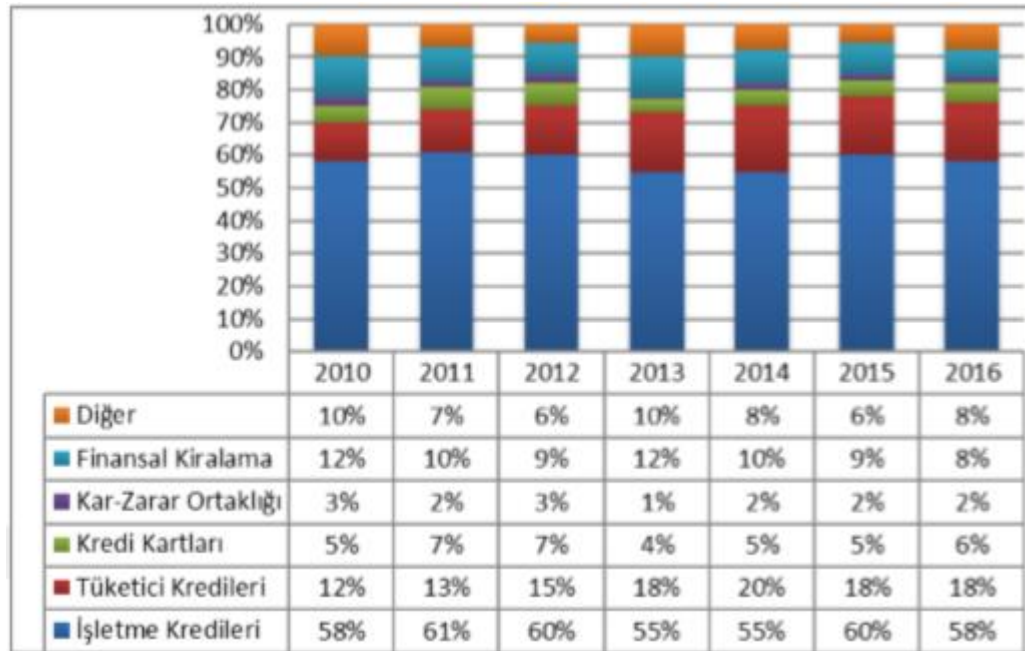
Grafiği incelediğimiz zaman 2011 yılına kadar katılım bankalarının olması gerektiği gibi bankacılık sektörü fon kullandırma oranlarından daha yüksek oranlarda fon

kullandırdıklarını gözlemlemekteyiz. 2011 yılında bankacılık sektörünün ve katılım bankalarının fon kullandırma oranları %98 ile eşittir. Bu yıldan 2016 yılına gelene kadar ise durum tam tersine dönmüş olarak grafikte görülmektedir. Şöyle ki; bankacılık sektörü fon kullandırma oranları 2014, 2015 ve 2016 yıllarında %121 iken, katılım bankaları fon kullandırma oranlarında bankacılık sektörünün gerisinde kalmış ve 2014 yılında %105, 2015 yılında %106 ve 2016 yılında %110 olmuştur. 2011 yılından bu yana, son 5 yıllık süreçte, katılım bankaları fon kullandırma oranlarında sektörün gerisinde kalmış ve topladıkları fonları piyasaya aktarma açısından geleneksel bankacılıktan kendini ayıran bu önemli özelliğini yitirmiştir.

4.7.4.3. Kullandırılan Fonların Yapısı

Katılım bankalarının fon kullandırma yöntemlerinden söz etmiştik, birçok farklı fon kullandırma yönteminden söz etmemize rağmen bu yöntemler arasından katılım bankalarının çalışma prensiplerine en uygun ve katılım bankacılığı felsefesine en yakın olan yöntem, kar ve zarar ortaklığı yöntemidir. Muşarake denilen kar-zarar ortaklığı yanı sıra, murabaha olarak bildiğimiz üretim desteği ve icara olarak bilinen finansal kiralama katılım bankacılığı için diğer önemli fon kullandırma yöntemleridir.

Grafik 8. Katılım Bankalarının Kullandırdıkları Fonların Yapısı

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/veri-seti>. (Erişim Tarihi 15.05.2018)

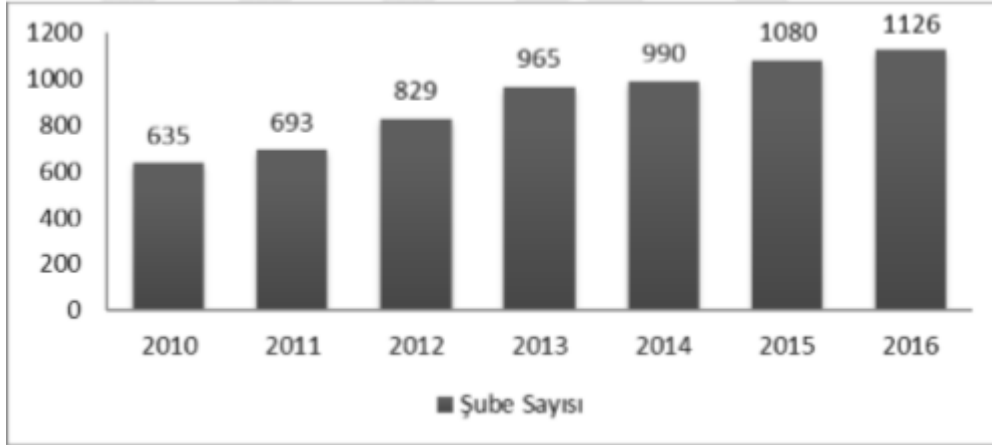
Yukarıdaki grafikte 2010 yılından bu yana katılım bankalarının kullandıkları fonları hangi yöntemlerle kullandıkları gösterilmektedir. Grafikte görüldüğü üzere, katılım bankacılığı anlayışına en uygun olduğunu belirttiğimiz uzun vadeli fon sağlama yöntemi olan kar-zarar ortaklığı yöntemi yok denecek kadar az bir paya sahiptir. Katılım bankaları uzun vadeli fon sağlama yönteminden ziyade, büyük oranda kısa vadeli tüketici ve işletme kredileriyle müşterilerine fon aktarmaktadır. Tüketici kredileri, işletme kredileri ve kredi kartları yoluyla aktarılan fonlar, bireysel ve kurumsal finansman desteği (Murabaha) kapsamındadır. Bir diğer adı da üretim desteği olan, murabaha yöntemi katılım bankalarının en çok kullandıkları finansman yöntemidir. Katılım bankası felsefesinde önemli bir yere sahip olan finansal kiralama yöntemi ise %8-12 arasında bir paya sahiptir. Mudarebe (emek-sermaye ortaklığı), istisna, selem vb. gibi diğer fon kullandırma yöntemlerinin %10'un üzerine çıkmadığı görülmektedir.

Katılım bankalarının reel ekonomiye doğrudan katkı sağlama misyonunu en iyi şekilde gerçekleştirmelerini sağlayacak olan uzun vadeli fon kullandırma yöntemi kar-zarar ortaklığının katılım bankaları tarafından en az kullanılan yöntem olması, katılım bankalarının çalışma prensipleri ve amaçlarını ne derece yerine getirebildiklerinin tartışılmasına sebep olacak bir durumdur. Buna sebep olan bazı olgular bulunmaktadır. Bunlar; katılım bankalarının topladıkları fonların büyük kısmının kısa vadeli oluşu, kar-zarar ortaklığında risk payının yüksekliği, uzun vadeli yatırımlarda kar oranının düşük oluşu ve en önemlisi geleneksel bankalarla rekabet edebilme amacıdır (Aras ve Öztürk, 2011, s.177).

4.7.5. Katılım Bankaları Şube ve Personel Sayılarındaki Değişimi

Katılım bankaları 1985 yılında finans sektörü içindeki faaliyetlerine 2 banka ve 2 şube ile başlamışlardır. Katılım bankaları, bugün geldikleri noktada toplam 1126 şube ve 16215 personel sayısına ulaşmışlardır. 30 sene içerisinde katılım bankalarının her alanda yaşamış olduğu gelişim gibi şube ve personel sayılarındaki gelişim de dikkat çekicidir.

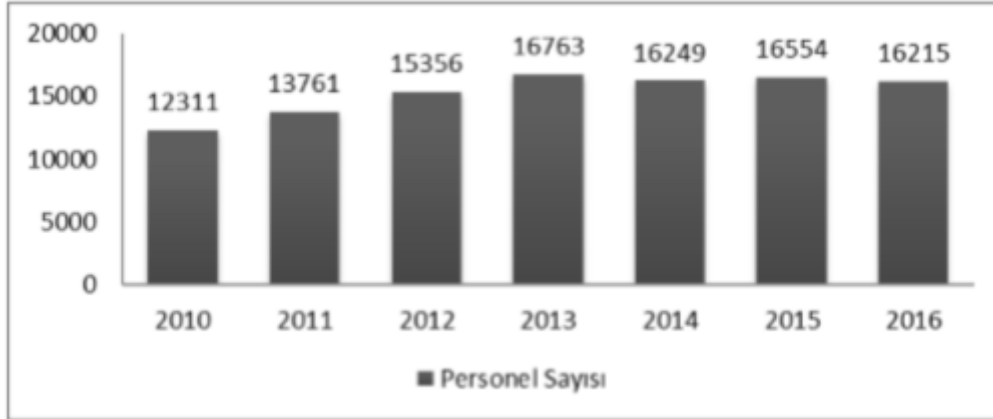
Grafik 9. Katılım Bankalarının Yıllar İtibariyle Şube Sayıları

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/veri-seti>. (Erişim Tarihi 15.05.2018)

2010 yılında 635 olan şube sayısı 2011 yılına gelindiğinde %20 artış göstermiş ve 693 olmuştur, bir yıl sonra %16'lık bir gelişim gösterip 829 şube sayısına ulaşılmıştır. Bir sonraki yılda %3 artış ile 990'a ulaşırken 2015 yılında %9'luk artışla 1080'e ulaşmış ve 2016 yılında ise %4'lük artışla 16215 şube sayısına ulaşılmıştır. Personel sayılarında da şube sayısına paralel bir artış söz konusudur.

Grafik 10. Katılım Bankalarının Yıllar İtibariyle Personel Sayıları

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/veri-seti>. (Erişim Tarihi 15.05.2018)

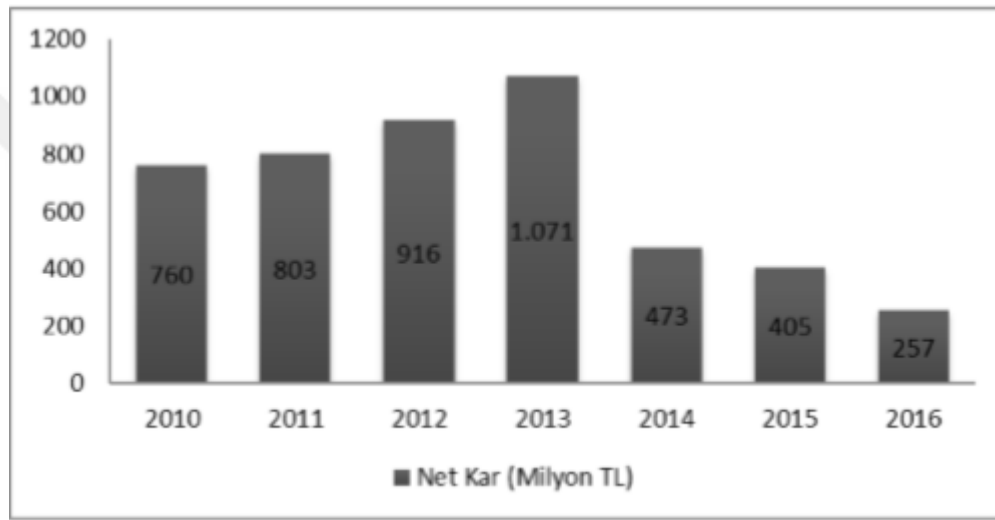
Personel sayısı 2010 yılında 12311'den 2011 yılına geçildiğinde %12'lik bir artışla 13761'e ulaşmıştır. 2012 yılına geçişte ise yine %12'lik bir artışla 15356 personel sayısına ulaşılmıştır. Bir sonraki yıl %9'luk bir artışla 16763 personele ulaşılırken sonraki yılda %3'lük bir gerileme ile 16249 personel sayısına düşülmüştür. 2015 yılında %2'lik bir

artışla 16554 personel istihdam edilirken 2016 yılına gelirken %2’lik azalış ile 16215 personel istihdam edilir hala gelinmiştir.

4.7.6. Katılım Bankalarının Karlılık Oranlarındaki Değişim

Katılım Bankalarının net kar rakamlarını incelediğimiz zaman 2013 yılına kadar istikrarlı bir yükselişin olduğunu söylememiz mümkündür. Ancak Bu yıldan sonra karlılıkta ciddi oranda bir düşüş yaşanmıştır. Aynı düşüş bankacılık sektörünün genelinde de söz konusu olmuştur.

Grafik 11. Katılım Bankalarının Yıllar İtibariyle Net Kar Değişimi

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/veri-seti>. (Erişim Tarihi 15.05.2018)

Grafikte görüldüğü üzere 2010 yılında 760 milyon TL olan toplam net kar 2011 yılında %6’lık bir artışla 803 milyon TL’ye ulaşmıştır. 2012 yılında %14’lük bir gelişme yaşanmış ve 916 milyon TL’ye ulaşmıştır. 2013 yılında artış devam etmiş ve net kar %17’lik bir gelişme ile 1 milyar TL’yi geçmiştir. Ancak bu yıldan sonra %57’lik ciddi bir düşüş yaşanmış ve 473 milyon TL net kar toplamı açıklanmıştır. Katılım bankaları net karını bankacılık sektörü net karı ile mukayese ettiğimizde sektörün genelinde de 2014 yılına geçilirken net kar tutarında bir düşüş söz konusudur. Şöyle ki: Bankacılık sektörü net kar toplamı 2013 yılında 24.6 milyar TL iken, 2014 yılında %24’lük bir düşüş yaşamış ve 18.6 milyar TL net kar açıklanmıştır. Katılım bankacılığında ise sektörün genelinden daha büyük oranda bir düşüş söz konusudur. Sonraki yıllarda da düşüş devam etmiş ve sektörün net kar tutarı 2015 yılında 405 milyon TL, 2016 yılında ise 257 milyon TL’ye gerilemiştir.

4.8. Katılım Bankalarının Sektör İçindeki Pazar Payları

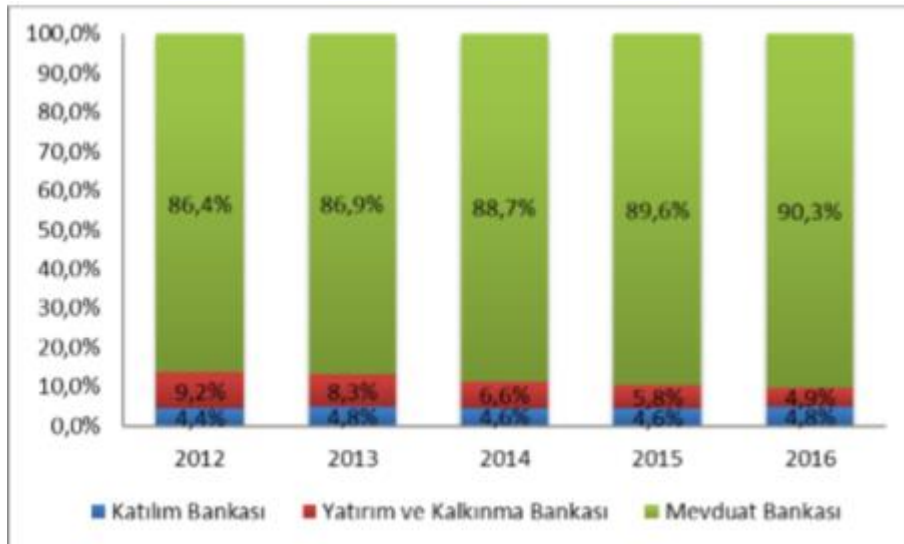
4.8.1. Banka Gruplarının Sektör İçindeki Pazar Payları

Türkiye Bankalar Birliği raporlarından elde ettiğimiz bilgilere dayanarak hazırlanan raporda Türkiye Bankacılık Sektörü rakamlarının banka gruplarına göre dağılımı yer almaktadır. Mevduat bankalarının Bankacılık sektörünün temel oyuncusu olduğu görülmektedir. Katılım bankalarının ise; faaliyet gösteren 52 bankanın 5 tanesi katılım bankası olup, bankacılık sektörünün topladığı fonlarda 74.8 milyar TL ile %5.4'lük bir payı bulunmaktadır. Aktif toplamında 125.4 milyar TL ile %4.8, öz kaynak büyüklüğünde 11.6 milyar TL ile %3.9'luk ve karlılık oranında ise 257 milyon TL ile %1.3'lük pazar payına sahiptir. Şube sayıları ve personel sayıları karşılaştırması yapıldığında da yine mevduat bankalarının üstünlüğü bulunmaktadır. Katılım bankaları 1126 şubede 16215 personel ile hizmet verirken, mevduat bankaları 10943 şube ve 192410, yatırım ve kalkınma bankaları ise 42 şube ve 5309 personel ile faaliyet göstermektedir.

4.8.2. Katılım Bankası Bilanço Rakamlarının Sektör İçindeki Pazar Payları

Katılım bankalarının aktif toplamlarının ve öz kaynak büyüklüklerinin sektör içindeki pazar paylarının yıllar itibariyle nasıl şekillendiğine baktığımız zaman şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır.

Grafik 12. Banka Gruplarının Toplam Aktif İçindeki Pazar Payları

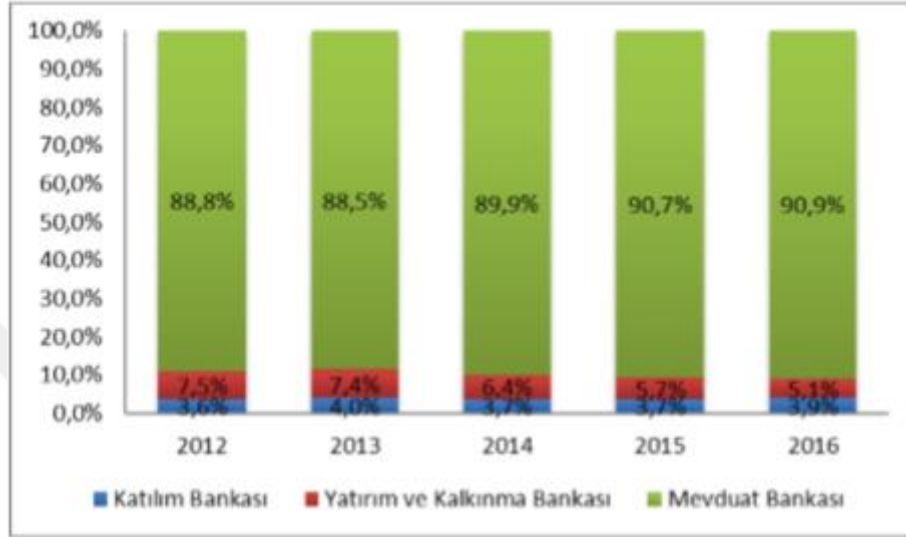

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/veri-seti>. (Erişim Tarihi 15.05.2018)

Grafikte açık şekilde görüldüğü üzere, bankaların aktif büyüklüklerine 2012 yılından itibaren baktığımız zaman mevduat bankalarının %86.4'ten %90.3 Pazar payına geldiği

görülmektedir. Katılım bankalarını incelediğimiz zaman ise, 2012 yılında tüm bankacılık sektörü aktif toplamları içindeki payı %4.4, 2013 yılında %4.8, 2014 ve 2015 yıllarında %4.6 ve 2016 yılında ise %4.8 orana sahip olduğu görülmektedir.

Grafik 13. Banka Gruplarının Toplam Özkaynak İçindeki Pazar Payları

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/veri-seti>. (Erişim Tarihi 15.05.2018)

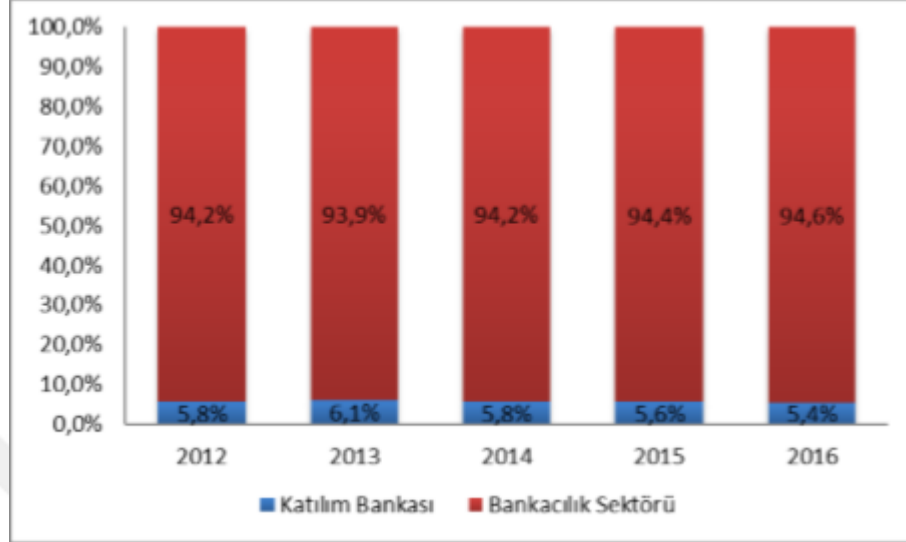
Bankacılık sektörünün toplam özkaynak büyüklüğü içinde katılım bankalarının özkaynak büyüklük paylarına baktığımız zaman, katılım bankaları 2012 yılında %3.6, 2013 yılında %4, 2014 yılında %3.7, 2015 yılında %3.7 ve 2016 yılında ise %3.9 özkaynak büyüklük payına sahiptir. Sektörün aktif toplamları ve özkaynak büyüklükleri incelendiğinde katılım bankalarının sektör içindeki pazar paylarının genellikle düşük kaldığını görmekteyiz. Katılım bankalarının özkaynak büyüklükleri içerisindeki pazar payı %3.5-4 seviyelerinde seyrederken, sektörün aktif büyüklüğü içindeki pazar payı ise %4-5 Aralığında seyretmektedir.

4.8.3. Katılım Bankası Fonlarının Sektör İçindeki Pazar Payları

Katılım bankalarının kullandıkları ve topladıkları fon rakamlarının yıllar itibariyle nasıl bir gelişim gösterdiğini incelemiştik. Bir diğer önemli konu, toplanan ve kullanılan bu fonların bankacılık sektörü içerisindeki payının ne kadar olduğunun bilinmesidir. Katılım bankalarının 2016 yılı ikinci çeyreğine geldiği zaman topladıkları fon rakamı 74.8 milyar TL'ye ulaşmıştır. Bankacılık sektörünün topladığı fon miktarı ise 1.3 trilyon TL'dir. Bu rakamlara baktığımız zaman 2016 yılında bankacılık sektörünün topladığı fon miktarı

içerisinde katılım bankalarının fon toplama payı %5.4'tür. 2012 yılından itibaren bu oran şöyle şekillenmiştir:

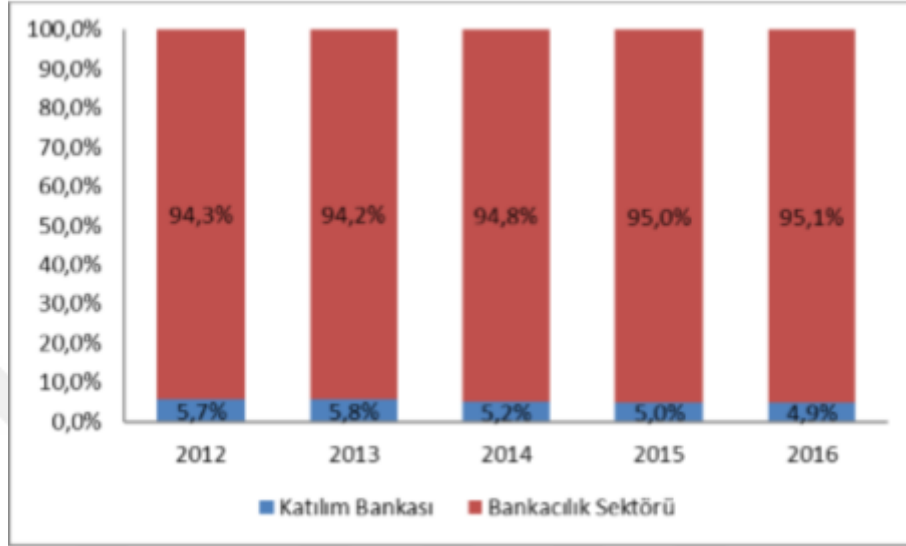
Grafik 14. Katılım Bankalarının Sektörün Topladığı Fon Miktarı İçindeki Pazar Payı

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/veri-seti>. (Erişim Tarihi 15.05.2018)

2012 yılında %5.8 olan toplanan fon içerisindeki pay, 2013 yılında bir artış göstererek %6.1 olmuştur. Ancak 2014 yılından itibaren ise bir düşüş söz konusudur. 2014 yılında %5.8, 2015 yılında %5.6 ve 2016 yılında ise %5.4'e düşmüştür. Sektörün kullandığı fonlar açısından da durum farklı değildir. 2016 yılı ikinci çeyreği verilerine göre tüm bankacılık sektörünün kullandığı fon miktarı 1.6 trilyon TL'dir. Aynı dönemde katılım bankalarının kullandığı fon miktarı 82.3 milyar TL'dir. Bu rakamlara göre katılım bankalarını sektör içindeki fon kullandırma payı 2016 yılında %4.9'dur. Aşağıdaki tabloda 2012 yılından itibaren bu oranın nasıl şekillendiği gösterilmektedir.

Grafik 15. Katılım Bankalarının Sektörün Kullandırdığı Fon Miktarı İçindeki Pazar Payı

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/veri-seti>. (Erişim Tarihi 15.05.2018)

Katılım bankalarının, topladıkları fonlarda olduğu gibi kullandıkları fon rakamlarına baktığımız zaman da sektörün içindeki payında son 5 yıllık sürede bir azalış söz konusudur. 2012 yılında %5.7 olan pay, 2013 yılında %5.8'e yükselmiştir ancak daha sonra 2014 yılında %5.2 ve 2015 yılında ise %5 seviyesine gerilemiştir. 2016 yılında ise %4.9 seviyesindedir.

4.9. Katılım Bankalarının Türkiye Ekonomisine Katkıları

Katılım bankalarının ilk örneklerinin Türkiye'de faaliyet göstermeye başlamasından itibaren, özellikle son yıllar itibarıyla, nasıl bir gelişim içerisinde bulunduğunu çeşitli veriler ışığında incelediğimizde, giderek daha da gelişen ve gelişmesi için girişimlerde bulunan bir sektörün ortaya çıktığı çok açıktır. Sektörde bulunan özel kuruluşların yanı sıra kamu kuruluşlarının da sektöre dâhil edilmesi faizsiz bankacılık sektörüne bir devlet politikası olarak da destek verildiği ve bu sektörün daha da geliştirilmek istendiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Katılım bankacılığının amaçları ve özellikleri başlıkları altında bu bankacılık türünün niçin ve hangi ihtiyacı karşılamak için ortaya çıktığına kısaca değinmiştik, sektörde yaşanan gelişmeleri de inceledikten sonra katılım bankacılığının ve bu sektörde yaşanan gelişmelerin ülke ekonomisi açısından ne ifade ettiğine bakmamız gerekmektedir.

4.9.1. Atıl Fonların Ekonomiye Kazandırılması

Faiz hassasiyetleri sebebiyle geleneksel bankacılık hizmetlerinden faydalanmak istemeyen kesimin birikimlerinin ekonomik sistemin içine dâhil edilmesi, özel finans kuruluşlarının ortaya çıkmasındaki ana sebeplerden biriydi. Katılım bankalarının da bugün ülke ekonomisine sağladıkları en temel faydalardan birisi budur. Bankacılık sektörünün topladıkları fon miktarı günümüzde 1.3 trilyon TL'ye ulaşmıştır. Katılım bankalarının ise bu rakam içindeki payı 74.5 milyar TL ile %5.4'tür. Son beş yıldır katılım bankalarının, bankacılık sektörünün topladıkları fon içindeki payı %5'in altına inmemektedir. Bankalar aracılığıyla ekonomiye kazandırılan miktarın ortalama %5'lik kısmı her yıl katılım bankaları aracılığıyla ekonomiye dâhil edilmekte ve bu fonların atıl kalmasının önüne geçilmektedir.

Daha önceki başlıklarımız altında da belirttiğimiz üzere katılım bankalarının müşterilerinden sağladıkları fonların rakamları her geçen yıl istikrarlı bir gelişim göstermektedir. 2000 yılında 1.8 milyar TL fon toplanırken 2016 yılı ikinci çeyreğinde toplanan fon miktarı 74.5 milyar seviyesine kadar gelmiştir. Bu rakam özel cari hesaplar ve katılma hesapları aracılığıyla sağlanan fonlar olup, ayrıca sukuk ihraç gelirlerinden de 2016 yılında 3.8 milyar TL fon sağlanmıştır. Günümüze geldiğimizde katılım bankalarının sağladıkları fon miktarları bu şekildedir ve bu rakamların arttırılması hedeflenmektedir. Her yıl bankacılık sektörünün topladıkları mevduatların ortalama %5'inin katılım bankaları tarafından toplandığını göz önünde bulundurursak, bu sektörün atıl fonların değerlendirilmesi açısından ülke ekonomisine fayda sağladığı açıktır.

4.9.2. Yabancı Kaynak Transferi

Tüm dünyada katılım bankacılığı faaliyetinin ortaya çıkışında en etkili olan sebebin petrol ihraç eden ülkelerin ellerinde bulundurdıkları fazla kaynağın değerlendirilmesi için finansal piyasalara dâhil edilmesinin gerekliliği olduğundan söz etmiştik. Petrol ihraççısı ülkelerin ellerinde tuttıkları fazla sermayeyi ekonomik sisteme tekrar dâhil edecek ve sermaye ihtiyacı duyan ülkelerin de sermaye açığını tamamlamasına yardımcı olacak bir sisteme ihtiyaç vardı ve katılım bankaları da bu ihtiyacı karşılamak için ortaya çıkarılmıştır. Türkiye de katılım bankaları aracılığıyla körfez sermayesini ülke ekonomisine kazandırma amacındadır. Yabancı kaynak transferinin ülke ekonomisinin büyümesi ve kalkınması için önemli olduğu gayet açıktır ve körfez sermayesinin ülke ekonomisine kazandırılmasının yolu katılım bankacılığı faaliyetlerinin geliştirilmesinden

geçmektedir. Nitekim Özel Finans Kuruluşları dönemi ile başlayan sürecin en başında ülkede faaliyet göstermeye başlayan ilk kuruluşlar Arap sermayesi ile kurulan Faisal Finans ve Al Baraka Finans kuruluşları olmuştur.

Türkiye, Dünya’da faizsiz bankacılık finansal varlıklarının yalnızca %4’lük bir kesimine sahiptir. Dünya’da faizsiz bankacılık varlıklarının %36’sı İran, %17’si Malezya ve %14’ü ise Suudi Arabistan’da bulunmaktadır.

4.9.3. Reel Sektörün Gelişimine Katkı

Katılım bankaları çalışma prensibi olarak finans piyasalarında faiz geliri elde edebilecekleri işlemlerde bulunmazlar. Bu sebepten dolayı bu bankalar devamlı olarak reel sektörün fonlanmasına yönelik çalışırlar. Katılım bankaları, ticaret ve sanayi kesimine nakit kredi yerine, yasal mevzuatın öngördüğü teknikler vasıtasıyla finansman desteği sağlamaktadır. Katılım bankaları bu finansman teknikleri yoluyla sadece üretime ve katma değer artırıcı üretken sınai, ticari ve sabit sermaye yatırım şeklindeki reel ekonomiye fonlarını kullanırmaktadır. Katılım bankalarının kullandıkları fon miktarı her geçen gün artmaktadır. 2010 yılında katılım bankaları, müşterilerine toplam 32 milyar TL fon kullanımı sağlamışlarken, 2016 yılında bu 81.8 milyar TL’ye yükselmiştir. Katılım bankalarının farklı fon kullandırma teknikleri arasında murabaha yani üretim desteği, muşarake yani kar-zarar ortaklığı ve icara yani finansal kiralama yöntemleri, katılım bankalarının reel ekonomiyi beslemeleri adına en çok kullandıkları yöntemlerdir. 2016 yılında kullandırılan 81.8 milyar TL’nin %58’i murabaha yöntemiyle kullandırılan işletme kredileri ile kullandırılmıştır. Yine reel ekonomiyi fonlamak adına kullandırılan muşarake ve icara fonları da bu rakamın %10’unu oluşturmaktadır. Katılım bankalarının kullandıkları fonlar başlığı altında yer alan grafik 9 yardımıyla, müşterilere sağlanan %18’lik bir bireysel tüketici kredisinin yanı sıra katılım bankalarının kullandıkları fonların büyük bir kısmının her zaman reel sektöre aktarıldığını net bir şekilde görebiliriz.

Yıllar itibariyle de katılım bankalarının kullandıkları fonların her zaman büyük kısmı murabaha, muşarake ve icara yöntemleri ile reel ekonomiye sağlanmıştır. Çalışma prensibi gereği yalnızca ticari alım-satım işlemlerine fon aktaran katılım bankaları, kaynakların verimli alanlarda değerlendirilmesinde etkili olmaktadır. Yastık altında biriktirilen fonların hem ülke ekonomisine kazandırılmasıyla ekonomik yarar sağlayan bu bankalar, hem de bu fonları reel ekonominin beslenmesinde kullanarak üretim, sanayi ve tarımın gelişimine katkı sağlamayı amaçlamaktadırlar.

4.9.4. Finansal Krizlere Karşı Önlem

Bir finansal kriz yaşanması durumunda bundan en çok etkilenecek sektör doğal olarak bankacılık sektörüdür. 2008 küresel finans krizi dünya devi finans kuruluşlarının batmasıyla sonuçlanmıştır. Bu kriz döneminden en az hasarla kurtulan finans kuruluşlarının başında katılım bankaları yani faizsiz finans kuruluşları gelmektedir. Faizsiz finans kuruluşları 2008 krizinin ardından tüm dünyada daha dikkat çekici bir hale gelmiştir. Çünkü bu kuruluşlar, geleneksel bankalar gibi sorunlu varlıklar bulundurmamaktadırlar. 2008 krizi, finans sektörünün reel sektörden koparak 5-6 kat büyüklüğünde bir balon oluşturmamasından ve bu balonun içinde sorunlu varlıkların birikmesinden kaynaklanmıştır. Faizsiz bankacılık ise bu işlemlerden uzaktır. Katılım bankacılığında alacağın menkul kıymetleştirilmesi yoktur ve riski yüksek olan finansal işlem ve spekülasyonlara da izin verilmez.

4.9.5. Yeni Finansal Araçlar İle Sektörde Çeşitlilik

Katılım bankacılığının, Özel Finans Kuruluşları adı ile ilk ortaya çıkışı finans sektörü içerisinde başlı başına bir yenilik ve yeni bir finans metodunun ortaya atılışıydı. Bu kuruluşların yıllar geçtikçe finans sektörü içerisinde yer etmesi ve kabullenilmesi ile beraber bankacılık faaliyeti olarak değerlendirilmesi ve bankacılık kanunu kapsamında yer almaya başlaması sonucu katılım bankaları bankacılık sektörü içerisinde yeni bir soluk olmuştur. Geleneksel bankaların kredi verme yöntemlerinden daha farklı kendine has yöntemleri bulunan katılım bankaları bu özellikleriyle finans sektörüne bir çeşitlilik sunmuşlardır.

4.9.6. Kayıt Dışı Ekonominin Engellenmesi

Türkiye ekonomisindeki en büyük problemlerden biri kayıt dışı ekonomiden kaynaklanan vergi kaybıdır. Katılım bankaları, alım-satıma konu olan malları gerçek değerleri üzerinden finanse ederek her işlemini kayıtlı ekonomiye dâhil etmektedir. Katılım bankaları, gerçekleştirdikleri faaliyetleri ile kayıtlı ekonominin büyümesine ve böylece vergi kaybının ortadan kalkmasına katkı sağlarlar. Örneğin; katılım bankalarının sıkça uyguladıkları murabaha yöntemini ele alarak konuyu anlatacak olursak banka, murabaha işlemi gerçekleştirdiği zaman, ürünün alış fiyatı üzerine belirli bir miktar kar ekleyerek müşteriye satışı gerçekleştirir. Burada önemli olan, bankanın satın alıp vadeli satışını yapacağı ürünü fiziksel olarak görmesi ve o ürüne sahip olmasıdır. Böylelikle sermayenin yatırıldığı ürün

ve bu sermayenin hangi amaç için kullanıldığı gayet açık ve net olmaktadır. Kayıt dışı ekonominin sebebiyet verdiği vergi kaybından ötürü Türkiye'nin, vergi geliri ile karşılayamadığı harcamalar iç ve dış borç yükünü arttırmaktadır. Bu da enflasyonu arttırıcı bir etki yaratır.

4.9.7. İstihdamın Artırılması

Katılım bankalarının sektör içinde yeni bir banka grubu ve finans kuruluşu olarak yer almalarıyla birlikte ülke ekonomisine yaptıkları bir diğer katkı da istihdamın arttırılışına yaptıkları etki olmuştur. Bu durumu en iyi şekilde anlayabilmemiz için çalıştırılan personel rakamlarının yıllar itibariyle artarak devam etmesine bakmamız gerekmektedir. Katılım bankaları günümüze geldiğimiz zaman toplamda 1126 şubede 16215 çalışan istihdam etmektedirler. 1985 yılında ilk faaliyete geçtikleri zaman, iki farklı finans kuruluşunun açtığı iki şube ile hizmet veren katılım bankaları 2016 yılına gelindiğinde 1126 şubede binlerce çalışanı istihdam etmektedirler.

SONUÇ

Faiz, hem dini hem de ekonomik boyutu olan, her iki boyutuyla da sosyal düzene etki eden çok yönlü bir kavramdır. Bu nedenle faiz hakkındaki açıklamaların, tarih öncesi dönemlere kadar dayandığı ve dinler tarafından hassasiyetle ele alındığı görülmektedir. Öyle ki; Eski Yunan düşünürlerinden Eflatun ve Aristo gibi ünlü filozoflar, faizi kısır tavuğa benzeterek, ahlâka aykırı bulmuşlar ve paradan para kazanılmasını eleştirmişlerdir. Semavi dinler ise, adaletsiz risk paylaşımı ve yardımlaşmayı engelleme gibi gerekçelerden dolayı, faizi büyük günahlar arasında kabul etmişlerdir.

Musevilik'te faiz, sadece Yahudiler arasında yasaklanırken, İslam ve Hristiyanlık'ta herkesi kapsayacak şekilde yasaklanmıştır. Fakat, Ortaçağ'da kilisenin gücünü kaybetmesi ile ortaya çıkan modernist mezhep akımları, üretim amaçlı faiz alışverişinin caiz olduğuna dair fetvaların yayınlanmasına neden olmuştur. Böylece Hristiyanlık, faize karşı duruşunu büyük ölçüde yitirmiş ve faizi meşru bir araç olarak görmeye başlamıştır.

Hristiyanlık'tan sonra gelen İslam dini ise, semavi dinler arasında faize karşı ilk günkü duruşunu koruyabilen tek din olmuştur. Faizsiz finans sisteminin doğuşu da bu nedenle, İslam coğrafyasında gerçekleşmiştir.

İslami Finans üzerine ilk çalışmalara 1963 yılında Mısır'da rastlanılmaktadır. Daha sonra 1970 yılında yaşanan enerji krizi, petrol fiyatlarının yükselmesine ve İslam Ülkeleri'nin gelirlerinin artmasına neden olmuş, bu sebeple oluşan sermaye fazlalığının değerlendirilmek istenmesi, şer'î kurallara uygun ilk İslami bankaların (Faizsiz Bankalar) kurulmasını sağlamıştır. Bu tarihte Türkiye'de yaşanan siyasi sorunlar, liberal politikaların önünü kesmiş ve İslami bankacılığının ülkemize getireceği sermayeyi engellemiştir.

Türkiye'de katılım bankaları olarak adlandırılan faizsiz finans kuruluşları ekonomik ve toplumsal ihtiyacın sonucu olarak ortaya çıkmış kurumlardır. Bu bankacılık türü tarih boyunca farklı evrimlerden geçmiş ve geline son noktada dünya bankacılık sektörü içerisinde önemli bir faktör halini almıştır. Faizsiz bankacılık işlemlerinin ortaya çıkış ve uygulanmaları tarih boyunca farklı sebeplere dayanmakla birlikte 20.yüzyıldaki yükselişinin sebebi yeni dünya düzeninin ve ekonomik şartların buna ihtiyaç duyması olmuştur.

Türkiye'de yasal süreci 1983 yılında başlayan katılım bankaları, aktif olarak 1985 yılından itibaren faaliyete geçmiştir. 2001 yılına kadar Kanun Hükmünde Kararnameler ile

yönetilen katılım bankaları, 2001 krizinin yaşanmasıyla bir özel finans kurumunun (İhlas Finans Kurumu) yanlış yönetilmesi sonucunda BDDK tarafından faaliyeti durdurulmuş ve tasfiye sürecine sokulmuştur. Ayrıca hesap sahiplerinin bankada bulunan tasarruflarının hiçbir şekilde güvence altında olmaması, katılım bankalarından yüklü miktarda para çekilmesine neden olmuştur. Tüm yaşanan bu sorunlar katılım bankalarının yasal süreçlerini tekrar mercek altına alınmasını sağlamıştır. BDDK, katılım bankalarını yeni baştan düzenleyerek 4672 sayılı kanun ile 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun 20. maddesinin 6. fıkrası yeniden değiştirilmiş ve hesap sahiplerinin tasarruflarının belli bir bölümü TMSF kapsamına alınmıştır.

Katılım bankaları son olarak 5411 sayılı Bankacılık Kanuna dahil edilmiştir. Bu Kanun'un getirdiği en büyük yenilikler ise; "Özel Finans Kurumları" unvanıyla kurulan bankaların "Katılım Bankası" olarak değiştirilmesi ve "Güvence Fonu" kapsamındaki tasarrufların "Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu"na dahil edilmesi olmuştur.

Katılım bankaları 2001 yılı krizinden sonra çıkarılan Kanunlarla hızla büyümeye başlamış, gerek şube sayılarında gerekse personel ve müşteri sayılarında büyük artışlar olmuştur. Türkiye'de faizden uzak duran kesimin yastık altındaki tasarruflarını özel cari hesap ve katılma hesaplarıyla toplayarak, tamamen faizsiz bankacılık prensipleri çerçevesinde fon kullandırma yöntemleriyle ekonomiye kazandırarak reel ekonomiye katkı sağlamaktadırlar.

Katılım bankalarında müşteriye kullandırılan fonlar hiçbir şekilde amaç dışı kullanılamaz. Çünkü banka, müşterinin ihtiyacı olan varlıkları satıcıdan alır ve müşteriye satar. Bu nedenle müşterinin eline para geçmez, müşteri finansman sonucu para değil mal almış olur. Bu işlemin böyle cereyan edip etmediği satıcıdan alınan fatura ile kanıtlanır. Klasik bankalarda kredi bazı istisnalar haricinde direkt müşteriye verilir. Fakat müşteri, belirli bir amaç için bankadan almış olduğu bu krediyi, başka amaçlar için de kullanabilir. Katılım bankalarındaki fonun direkt satıcıya aktarılması genel ekonomi açısından piyasayı geliştirici bir faktör olarak değerlendirilebileceği gibi kayıt dışı ekonomiyi engelleyerek vergi gelirlerinin artmasını da sağlamaktadır.

Ellerinde bulundurdıkları petrol sermayesi ile giderek zenginleşen Arap ülkelerinin sermaye fazlalarını değerlendirmek amacıyla faizsiz bankacılık uygulamaları bir zorunluluk halini almıştı diyebiliriz. Aynı şekilde emek gücü fazla olan ve sermaye açığı bulunan İslam ülkelerinin de fon ihtiyacının karşılanması ve İslam ülkelerine olan yatırımların hızlandırılması da İslam Birliği açısından önemli hedeflerdi. Bankacılık

faaliyetlerinden uzak duran petrol zengini İslam coğrafyası ellerinde bulundurdıkları zenginlikleri batı ekonomisine kazandırarak batı dünyasının gelişimine katkı sağlıyorlar ama kendileri için bir faydaları bulunmuyordu. Faizsiz bankacılık faaliyetleri veya İslami kurallara uydurulmuş bankacılık faaliyetleri İslam coğrafyası için ekonomik anlamda bir kurtarıcı olarak gelişimine başladı.

Bugün dünya üzerinde bazı ülkeler bankacılık sektörünün tamamını faizsiz bankacılık faaliyetleri ile yürütürken kimi ülkeler hem geleneksel bankacılık hem de faizsiz bankacılık faaliyetlerini beraber yürütmektedirler. Türkiye’deki adıyla katılım bankacılığı faaliyetlerini yürüten ülkeler yalnızca İslam ülkeleri değildir. Tüm dünyada hızla gelişimini sürdüren bu bankacılık faaliyetleri batı dünyası içinde önemli bir gelir kaynağı yaratmaktadır. İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri ve bir çok Avrupa ülkesi faizsiz bankacılık faaliyetleri yürütmektedirler.

Türkiye’de faizsiz bankacılık faaliyetlerinin yürütülmeye başlaması batılı ülkeler gibi Arap sermayesini ülkeye çekmek amacı ile olmuştur. Çalışmamız içerisinde ayrıntılı olarak bu faaliyetlerin Türkiye’de hangi amaçlarla yürütüldüğünü açıklamaya çalıştık. Ülke ekonomisine kazandırılacak yabancı sermaye ve Türkiye’ye kazandırılacak petrol sermayesinin ülke ekonomisi için çok önemli olması faizsiz bankacılık faaliyetlerine geçişimizdeki en önemli sebeptir. Arap ve diğer İslam coğrafyası ile hem diplomatik hem de ekonomik ilişkilerimizi iyi tutmak için katılım bankacılığı faaliyetlerinin gelişimine son yıllarda ciddi bir önem verilmiştir. Bu faaliyetlerin Bankacılık Kanunu düzenlemesi içine alınarak bankacılık sektörünün bir parçası haline getirilmiş olmasının sebebi de budur. Katılım bankacılığının ülke ekonomisine kazandırdığı faydaları düşündüğümüz zaman, ülke içinde atıl kalan fonların da ekonomiye kazandırılması önemli bir yer edinmektedir.

Türkiye’deki bankacılık sektörünün gelişimi, dolayısı ile ekonomik gelişiminin de bir göstergesi niteliğindedir. Son dönemlerde yakaladığı bu trend ile istikrarlı bir şekilde büyüyen Türkiye’nin beklentileri de artmaktadır. 2023 yılında dünyadaki ilk on ekonomi arasına girmeyi hedefleyen Türkiye’nin GSYH’si, yaklaşık 822.763 (2013) milyar dolar ile dünyada 17. sıradadır. Lineer büyüme ile bu hedeflerine ulaşması çok zor olan Türkiye’nin, faizsiz finans alanında çeşitli projeler üreterek sıçrama yapması gerekmektedir. Bu bakımdan, Ziraat ve Halk Bankası bünyelerinde katılım bankacılığı sistemi kurmak istenen Türkiye’de, bazı olumlu adımlar atmıştır.

Dokuz komşusunun altısı Müslüman olan, Ortadoğu ve Körfez ülkeleri ile köklü bir tarihi bulunan, Asya ile Avrupa arasında köprü niteliği taşıyan ve İslami Finans Merkezi olabilecek en uygun Müslüman ülke olarak görülen Türkiye'nin, çalışmalarını bu özellikleri doğrultusunda yürütmesi gerekmektedir. Ayrıca, çıkaracağı İslami Finans Enstrümanları'nı çeşitlendirmesi ülkemizin finansal tabanını genişletecektir. Bu da fon kullandırma yöntemleri üzerinde detaylı çalışmalar yapılması ile mümkündür.

KAYNAKÇA

- Aktepe, İ.E. (2012). *İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık*, İstanbul: Hayat Yayın Grubu.
- Arabacı, N. (2007). *Katılım Bankalarının Türkiye’de Bankacılık Sektöründeki Yeri, İşleyişi ve Performans Analizi*.
- Aras, O.N. ve Öztürk, M. (2011). Reel Ekonomiye Katkıları Bakımından Katılım Bankalarının Kullandığı Fonların Analizi, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 3(2), 168.
- Aslan, H. (2012). *Alternatif Bir Yatırım Aracı Olarak Sukuk: Yapısı İşleyişi ve Türkiye Piyasası İçin Öneriler*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aydemir, N. (2005). *Dünden Bugüne Türkiye’de Bankacılık*, 2.Baskı, Ankara: Pegem Akademi.
- Battal, A. (1989). *Özel Finans Kurumları*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Battal, A. (2007). *Bankalar Kanunu Şerhi*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Birben, B. (2013). *Development of New Interest Free Banking Instruments In Turkish Participation Banking Sector*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çil, T. (2012). *Türk Bankacılık Sisteminde Kamu Bankalarının Verimliliği Ve Toplumda Kamu Bankaları Algısı*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, İstanbul.
- Darçın, A.C. (2007). *Özel Finans Kurumlarının Katılım Bankalarına Dönüşümünün Sebepleri ve Sonuçları*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Finansman Anabilim Dalı, Ankara.
- Döndüren, H. (1996). İslam Ekonomisinde Sermaye Birikimi ve Kullanılma Yöntemleri, *İslami Araştırmalar Dergisi*, 2(4), 6-20.

- Eskici, M. M. (2007). *Türkiye’de Katılım Bankacılığı Uygulaması ve Katılım Bankalarının Müşteri Özellikleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Iqbal, Z. ve Mirakhor, A. (2014). *"Ekonomik Gelişim ve İslami Finans"*, Borsa İstanbul.
- Karhan, C. (2015). *Katılım Bankacılığı ve Türkiye’deki Katılım Bankalarının Etkinlik Ve Verimliliklerinin Ölçülmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ezurum.
- Kaya, R. (2013). *Türk Bankacılık Sisteminde Katılım Bankalarının Tercih Nedenleri ve Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.
- Kazgan, H. (2014). *Osmanlı Finansında Galata Bankerleri*, İstanbul: Tarihçi Kitabevi Yayınları.
- Kutval, Y. (2014). *Katılım Bankacılığının Gelişimi ve Türkiye Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Kırıkkale.
- Öçal, T. ve Çolak, Ö. F. (1999). *Finansal Sistem ve Bankalar*, 1.Basım, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Özkan, H. (2012). *Katılım Bankacılığının Klasik Bankalarla Karşılaştırılması Ve Muhasebe Uygulamaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Finansman Bilim Dalı, Niğde.
- Özkan, Ö. (2007). *Personel Seçiminde Karar Verme Yöntemlerinin İncelenmesi, Rekabet Edebilirliği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özsoy, M.Ş. (2012). *Sağlam Bankacılık Modeli ile Katılım Bankacılığına Giriş*, İstanbul: Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. Yayını.
- Parasız, İ. (2009). *Para Banka ve Finansal Piyasalar*, 9.Baskı, Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Sarı, B. (2010). *Türkiye’de Faizsiz Bankacılık Sektöründe Müşteri Memnuniyeti ve Banka Tercihleri Üzerine Bir Uygulama*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Sheng, A. ve Singh, A. (2013). "Islamic stock markets in a global context", *Economic Development and Islamic Finance*, 275.
- Şen, S. (2011). *Türk Bankacılık Sistemi İçerisinde Katılım Bankacılığının Yapısal Analizi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, İstanbul.
- Şendoğdu, A.A. (2006). *Bankacılığa Giriş, Mesleki ve Teknik Yayınlar Serisi*, 1.Basım, İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.
- Takan, M. (2001). *Bankacılık Teori Uygulama Ve Yönetim*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Terzi, A. (2013). Katılım Bankacılığı: Kitaba Uymak mı? Kitabına Uydurmak mı?, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(9), 2.
- Toraman, C. (2015). İslami Bankacılık Faaliyetlerine Yönelik Müşteri Algısı Üzerine Bir Araştırma, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 14(4), 762-765.
- Yayar, R. (2012). TOPSIS Yöntemi ile Katılım Bankalarının Etkinliği ve Verimliliği Üzerine Bir Uygulama, *Business and Economics Research Journal*, 3(4), 21-42.